

ortadoğu

analiz

uluslararası
siyaset
dergisi

Ocak 2021 • Cilt: 12 • Sayı: 97 • Fiyatı: 15 ₺

ABD-KÖRFEZ İLİŞKİLERİNDE ÖNEMLİ KIRILMALAR VE BİDEN DÖNEMİ OLASILIKLARI

GÖKHAN ERELİ
AHMET SAFA HÜDAVERDİ

SAHA GÖZLEMLERİ IŞIĞINDA ERBİL, KERKÜK VE MÜSUL

BİLGAY DUMAN
FEYZULLAH TUNA AYGÜN

OSİRAK NÜKLEER SANTRALİ'NDEN FAHRİZADE SUIKASTINE İSRAİL STRATEJİSİ

GÖKHAN BATU
ZEYNEP DURAN

Biden Dönemi ve ABD'nin

ORTADOĞU POLİTİKASI

ISSN 1308-7541

9 771308 754001

www.orsam.org.tr

ORSAM RÖPORTAJ
Profesör François Burgat
ABDENNOUR TOUMI

KÖRFEZ KRİZİNDE
ÇÖZÜME DOĞRU
PROF. DR. AHMET UYSAL

DEVİRİMİN 10.YILINDA TUNUS'UN
DEMOKRASİ MÜCADELESİ
DOÇ. DR. İSMAIL NUMAN TELCI

Türkiye'nin Ortadoğu alanındaki en büyük düşünce kuruluşu olan

ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

genişleyen ekibi, Ankara ve İstanbul'daki ofisleriyle faaliyetlerini sürdürmektedir. Ortadoğu'daki siyasi, ekonomik ve toplumsal gelişmeleri bölge uzmanları aracılığıyla takip eden ORSAM, saha araştırmalarıyla zenginleştirdiği analiz ve raporlarıyla kamuoyunu bilgilendirmeye devam etmektedir.

Ortadoğu gündemini takip etmek için

www.orsam.org.tr

ve sosyal medya hesaplarımızı inceleyiniz.

www.orsam.org.tr

[f](#) [in](#) [t](#) [v](#) [orsamorgtr](#)

Ortadoğu Araştırmaları Derneği Adına
Yayın Sahibi

Prof. Dr. Ahmet Uysal

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Mustafa Yetim

Editörler

Doç. Dr. İsmail Numan Telci
Dr. Mustafa Yetim

Editör Asistanı
Nurbanu Akcan

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Birol Akgün
Prof. Dr. Mehmet Şahin
Prof. Dr. Meliha Altunışık
Prof. Dr. Tayyar Arı
Prof. Dr. Cengiz Tomar
Prof. Dr. Muhittin Ataman
Prof. Dr. Mahir Nakip
Prof. Dr. Muhsin Kar
Prof. Dr. Kemal İnat
Prof. Dr. Zekeriya Kurşun
Prof. Dr. Mesut Özcan

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ahmet Uysal
Dr. Mustafa Yetim
Dr. Göktuğ Sönmez
Dr. Recep Yorulmaz

Redaksiyon

Ekin Köklü

Grafik - Tasarım

Mustafa Çingöz

Yönetim Merkezi

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM)
Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok. No: 3
Çankaya / Ankara
Tel: +90 850 888 15 20

Baskı: KD Karton Dijital Matbaacılık Ltd. Şti.

Zübeyde Hanım Mah. Koyunlu Han 95/36 Ankara
Telefon : +90 312 341 52 39

Sertifika No: 44423

Fotograflar : Anadolu Ajansı (AA), Shutterstock

Cilt 12, Sayı 97, Ocak 2021

Yerel Süreli Yayın

Basım Tarihi: 30 Aralık 2020

ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ yayınıdır.

Bu dergide yer alan yazılardaki değerlendirmeler, aksi belirtilmedikçe ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

© 2020 ORSAM

Dergideki tüm yazıların telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz.

Middle East
Studies
Association

ORSAM, the Middle
East Studies Association
(MESA) üyesidir.

EBSCO
HOST

tarafından taranmaktadır.

Değerli okuyucular,

97. sayımız ile Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesindeki güncel gelişmeleri artık ayda bir kapsamlı ve güçlü analizler ile dikkatinize sunmaya başlamış bulunmaktayız. Bu sayımızda küresel-bölgesel yansımaları beklenen Joe Biden'ın Amerika'daki başkanlık seçimleri sonucunda galip çıkması ve muhtemel politika değişimleri merkeze alınacaktır. Donald Trump iktidarı süresince Ortadoğu bölgesinde radikal İsrail yanlısı ve İran karşıtı bir tutum sergileyen Amerika Birleşik Devletleri (ABD) yönetiminin, Suudi Arabistan-Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ittifakı ile daha fazla hareket ettiği söylenebilir. Bu çerçevede Trump iktidarı döneminde İran'ın askerî-siyasi ve ekonomik olarak yoğun izolasyon sürecine ve İsrail'in ise "normalleşme" şeklinde tanımlanan girişim ile diplomatik tanınma adımlarına şahit olduk.

Bu temel politika yöneliminde Trump döneminin ön plana çıkan ve söz konusu süreçleri sahiplenen aktörleri ise beklenildiği gibi Arap Ayaklanmaları sürecinde devrim karşıtı ve statükocu eğilimleri ile bilinen Suudi Arabistan-BAE ittifakı ve bu ittifaka destek sunan Mısır ve Bahreyn gibi ülkeler olmuştur. Katar'a yönelik kapsamlı abluka girişiminde ve yaklaşık 3,5 yıldır süren Körfez krizinde de bu aktörlerin başı çektiğini hatırlarsak genel olarak Ortadoğu ve Kuzey Afrika ve özel olarak Körfez bölgesinde Trump mirası hatırlarımıza gelebilir. Bu çerçevede kapak konusunu oluşturan *Ortadoğu'da Biden Dönemi*'ne yönelik analizlerimizde, Ortadoğu ve özellikle Amerikan siyasetinin merkezini oluşturan Körfez'deki gelişmelere yönelik Trump iktidarı sü-

resince izlenen politikadaki muhtemel değişimler irdelenecektir. Kapak dosyamızın yanı sıra bu sayımızda gelenek olduğu üzere ve Türk dış politikasının temel gündem maddelerinden olan Suriye-İrak merkezli değerlendirmelerimiz de yer almaktadır. Son dönemlerde hem Irak hem de Suriye sahasında Türkiye'yi yakından etkileme potansiyeline sahip gelişmeler olduğunu düşünürsek bu yöndeki analizlerin ne derece önemli olduğu daha rahat anlaşılabilir.

Bu temel konuların dışında diğer bölgesel konular kısmımızda İran ile ABD-İsrail arasında hâlihazırda gergin olan ilişkileri çatışmaya dönüştürme ihtimali bulunan Fahrizade suikastına ilişkin değerlendirme, İsrail'in bölgedeki potansiyel nükleer güçlere yönelik stratejisini ve bunun son suikasttaki izlerine ilişkin çarpıcı bir analiz sunmaktadır. Yine son dönemde Mısır ve Etiyopya arasındaki baraj krizi ile gündeme gelen özel olarak Nil Nehri ve genel olarak Kızıldeniz üzerinde yoğunlaşan ve Doğu Akdeniz krizine benzer şekilde enerji boyutunu içeren bölgesel-küresel rekabetin dinamiklerine ilişkin dikkatli bir değerlendirme bu sayımızda yer almaktadır. Son olarak bu kısımda Türkiye-İrak arasındaki eski problemler ve yeni bir başlangıç ihtimali farklı boyutlarla irdelenmektedir. Gelenek olduğu üzere bu sayımızda da kapak konusunu yani Amerikan başkanlık seçimlerini dikkat çekici bir film yani *The Ides of March (Zirveye Giden Yol)* yapıtı üzerinden siz okuyucularımızın dikkatine sunmuş bulunmaktayız.

Keyifli okumalar dileğiyle...

04 Ortadoğu Gündemi: Türkiye ve Ortadoğu

06 Körfez Krizinde Çözüme Doğru / Prof. Dr. Ahmet Uysal

10 Devrimin 10. Yılında Tunus'un Demokrasi Mücadelesi / Doç. Dr. İsmail Numan Telci

KAPAK DOSYASI

İÇİNDE KİLER

22 Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da Amerikan
Başkanlık Seçiminin Etkileri / Abdennour Toumi

26 ABD Başkanlık Seçimi Sonrası Küresel Güç
Rekabetinde Yeni Dönem / Doç. Dr. Halil Kürşad Aslan

30 Normalleşme Sürecinde Ekonomik Boyut ve
ABD Seçimlerinin Olası Etkileri / Dr. Recep Yorulmaz

34 ABD'nin Yeni Yönetiminin İsrail Politikasında
Süreklilik ve Değişim / Haydar Oruç

Ocak 2021 Cilt: 12 Sayı: 97

38 ABD-Körfez ilişkilerinde Önemli Kırılmalar ve
Biden Dönemi Olasılıkları / Gökhan Erel-Ahmet Safa Hüdaverdi

IRAK GÜNDEMİ

38 Türkiye-İrak ilişkilerinde Eski Zincirler ve
Yeni Başlangıç Önerileri / Dr. Watheq Al-Sadoon

50 Irak'taki Yeni Seçim Yasasının Türkmenlere Olası Yansımaları / Adil Zineelabdin

54 Sincar Anlaşması'na Tartışmalı Bölgeler Ekseninden Bakış / Sercan Çalışkan

LEVANT

58 YPG'nin Müttefik İkilemi: ABD mi Rusya mı? / Hamza Haşıl

KAPAK DOSYASI

ABD SEÇİMLERİNDE
ARAP VE MÜSLÜMAN
TOPLULUKLARIN
ROLÜ

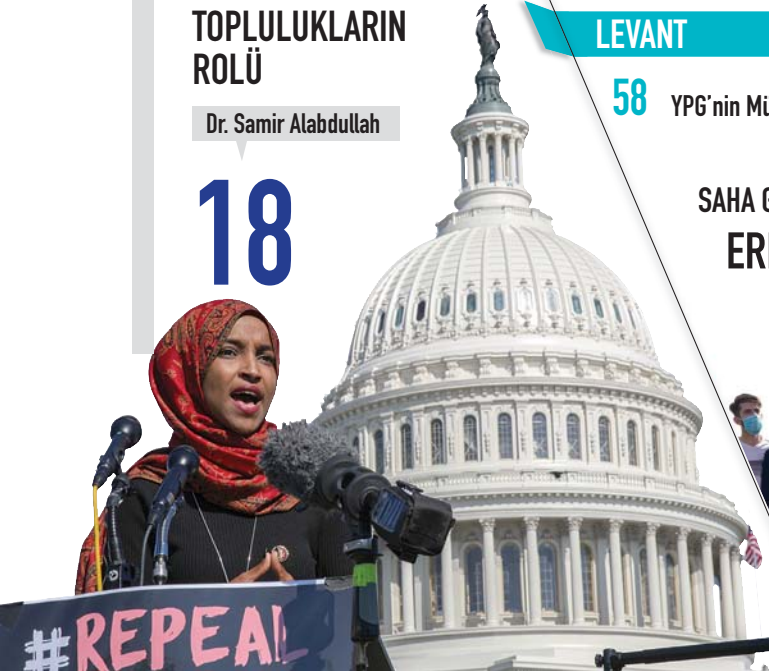
Dr. Samir Alabdullah

18

SAHA GÖZLEMLERİ İŞİĞİNDA
ERBİL, KERKÜK VE MUSUL

Bilgay Duman-Feyzullah Tuna Aygün

42

RÖPORTAJ

14

Abdennour Toumi

Profesör
François Burgat:

ORTADOĞU HALKLARI
HER GEÇEN YIL
DEMOKRASİ
HEDEFLERİNE DAHA DA
YAKLAŞIYOR

OSİRAK NÜKLEER SANTRALİ'NDEN FAHRİZADE SUİKASTINA İSRAİL'İN STRATEJİSİ

Gökhan Batu-Zeynep Duran

62

SİNE KRİTİK

Hollywood ve Amerikan Demokrasisi: **70**
Filmvartari Bir Seçimin Ardından

/ Doç. Dr. Sertaç T. Demir

ETKİNLİK

ORSAM Kasım-Aralık 2020 Etkinlikleri **74**

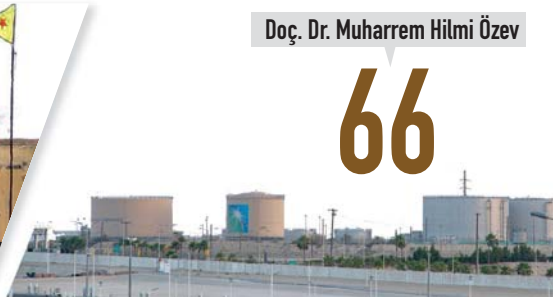

BÖLGESEL GELİŞMELER

ENERJİ ÇEKİŞMESİNDE YENİ ALAN
KIZILDENİZ VE SUUDİ
ARABİSTAN'IN POZİSYONU

Doç. Dr. Muharrem Hilmi Özev

66

...ORTADOĞU GÜNDEMİ...

1 Aralık 2020

- Katar Dışişleri Bakanı Muhammed bin Abdurrahman el-Sani, ülkesinin Filistin'i destekleyen tutumunun değişmediğini belirtti.
- ABD Başkanı Donald Trump, ekim ayında açıklanan Sudan ile İsrail ilişkilerinin normalleştirilmesi anlaşmasının risk altında olduğunu ifade etti.

4 Aralık 2020

- İsrail, muhtemel bir İran saldırısına karşı Dimona Nükleer Tesisi çalışanlarına uyarıda bulundu.
- Suriye Millî Ordusu (SMO), ülkenin kuzeyindeki Azez ilçesinde ilk kışlasını hizmete açtı. Kışla, askerî eğitim fa-kültesi olarak hizmet verecek.

7 Aralık 2020

- Yemen Cumhurbaşkanlığı, uluslararası topluma İran'ın desteklediği Husilerin terör listesine alınması için acele edilmesi çağrısı yaptı.

2 Aralık 2020

- Katar ve ABD, denizcilik faaliyetleriyle ilgili iki ülke Savunma Bakanlıkları arasında icra düzenlemesi çerçevesinde bir askerî anlaşma imzaladı.
- ABD Dışişleri Bakanlığı, ABD'nin Suudi Arabistan'daki Askerî Eğitim Misyonu'nu 350 milyon dolar karşılığında 5 yıl uzatma kararı aldı.

5 Aralık 2020

- Terör örgütü PKK/YBŞ'nin Sincar'daki elebaşlarından Halil Murad, bünyelerindeki teröristlerin ilçede güvenliği sağlayacak Iraklı güçlere bağlanması talebinde bulundu.

8 Aralık 2020

- Kuveyt Emiri Şeyh Nevvaf el-Ahmed el-Cabir es-Sabah, yeni hükümeti kurma görevini yeniden Sabah Halid es-Sabah'a verdi.
- BAE Kraliyet ailesi üyesi Hamad en-Nahyan, İsrail'in en ırkçı taraftar kitlesine sahip futbol takımının %50'lik hissesini satın alarak ortak oldu. Takım İslam'a ve Araplara hakaret eden fanatik taraftarı ile biliniyor.

3 Aralık 2020

- Afganistan hükümeti ve Taliban, Katar'da devam eden barış görüşmelerinde önemli bir adım attı. Taraflar, müzakereleri sürdürme konusunda ön anlaşmaya vardı.

6 Aralık 2020

- Suudi Arabistan'ın İstihbarat eski Başkanı Prens Turki el-Faysal, Tel Aviv yönetimini sert bir şekilde eleştirerek İsrail'in Batılı sömürgeci güç olduğunu söyledi.

9 Aralık 2020

- ABD'de 50 eyaletin tamamı ve başkent Washington DC, seçim sonuçlarını tescil etti. Joe Biden'ın seçimlerin kazananı olduğu bir kez daha teyit edildi.
- Rusya'nın Tel Aviv Büyükelçisi Anatoly Viktorov, Jerusalem Post gazetesine verdiği mülakat nedeniyle İsrail Dışişleri Bakanlığına çağrıldı.

10 Aralık 2020

- ABD Başkanı Trump, Fas ve İsrail'in tam diplomatik ilişki kurulmasına yönelik anlaşmaya vardığını ve Batı Sahra'da Fas'ın hâkimiyetini tanıdıklarına dair bir bildirge imzaladığını duyurdu.
- Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un, Mısır'ın darbeyle yönetime gelen Cumhurbaşkanı Abdülfettah el-Sisi'ye ülkenin en yüksek sivil nişanını verdiği ve bunun Fransız basınından gizlendiği ortaya çıktı.

11 Aralık 2020

- Filistin Dışişleri Bakanlığı, BM Genel Kurulunda Filistin davası lehine 6 kararın ezici bir çoğunlukla kabul edildiğini duyurdu.

12 Aralık 2020

- Fransa'da güvenlik ve Müslümanları hedef alan "ayrılıkçı" yasa tasarısı ile ülkede artan İslamofobi protesto edildi.

13 Aralık 2020

- Libya'da isyancı Hafter'e bağlı güçler, Sirte, Cufra ve güney bölgesine askeri yığınak yapıyor. Sirte ve Cufra Ortak Operasyon Dairesi, silahlı araçlar ve cephane yüklü konvoyun Cufra'dan ülkenin güneyine intikal ettiğini duyurdu.

14 Aralık 2020

- Suudi Arabistan'ın Cidde Limanı'nda bir petrol tankerinde "dış kaynaklı" saldırı nedeniyle patlama meydana geldi.
- İsrail Başbakanı Netanyahu, Tel Aviv'in ABD ve Arap ülkeleriyle İran'ı durdurma konusunda anlaşacağını söyledi.

15 Aralık 2020

- İran Meclisinde kabul edilen yeni yasal düzenleme gereğince çifte vatandaşlar ile ABD'de kalıcı oturma ve çalışma imkânı sağlayan "yeşil kart" (Green Card) sahipleri İran Cumhurbaşkanlığına aday olamayacak.

16 Aralık 2020

- Libya'da, darbeci Hafter'in işlediği suçlardan mağdur olanların Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde (UCM) görülen davalarının takibi için komisyon kuruldu.
- ABD yönetimi, İran'ın petrokimya ürünlerinin ihracatını kolaylaştıran Çin ve BAE merkezli 4 şirketi yaptırım listesine aldı.

17 Aralık 2020

- Irak Başbakanı Mustafa el-Kazimi, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın davetlisi olarak ilk resmi ziyaretini Ankara'ya gerçekleştirdi.

18 Aralık 2020

- Yemen haber ajansı SANA'ya göre hükümet, Yemen Başbakanı Muin Abdulmelik başkanlığında Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad'da toplandı.

19 Aralık 2020

- İKBY Peşmerge Bakan Yardımcısı Serbest Lezzin, terör örgütü PKK'nın Musul'un Sincar ilçesini işgal ettiğini ve Irak'ta bazı grupların PKK ile iş birliği içinde olduğunu söyledi.

20 Aralık 2020

- Hakkındaki yolsuzluk davası ve koronavirüs sürecini yönetemediği gerekçesiyle İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun istifası için düzenlenen gösteriler 26. haftasında da devam etti.
- Irak'ın başkenti Bağdat'ta Yeşil Bölge'de bulunan ABD Büyükelçiliği yakınlarında füze saldırısı gerçekleştirildi. Can kaybının yaşanmadığı saldırıda maddi hasar oluştu.

KÖRFEZ KRİZİNDE ÇÖZÜME DOĞRU

PROF. DR. AHMET UYSAL

Başkan ORSAM

“

Başarısız Katar ambargosu veya Körfez krizi, Katar'ı Türkiye ve Körfez bölgesinde ablukacı ülkeler tarafından temel tehdit olarak gösterilen İran'a daha fazla iterek beklemin tersine sonuca yol açmıştır. Ambargo dolayısıyla Türkiye ile Katar arasındaki stratejik ittifak çok boyutlu düzeyde güçlenmiştir.

”

Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Bahreyn öncülüğünde Mısır ve Yemen'in de katıldığı Katar kuşatmasıyla hiçbir ilgisi olmasa da krizi başlatanlar Türkiye'yi de argümanlarına dâhil etmek istemiştir. Türkiye, Katar'daki askeri üssüyle ilgili suçlamaları kabul etmediği gibi Katar'ın krizi başlatanlar tarafından izole edilmesini önlemede merkezi bir rol oynamıştır. Türkiye'nin konumu, ülke içinde ve dışında yeniden tartışılırken bugün görünüşe göre Körfez krizinin tarafları arasındaki soğuk savaşın çözümüne doğru yaklaşıyoruz. Bu yazıda, Körfez anlaş-

mazlığında gelineen durumu ve çö-
zümüne yönelik gelişmelerin bölge
için önemini tartışacağız.

ARAP BAHARI SÜRECİNDE KÖRFEZDE OLUŞAN AYRIŞMA

Suudi liderliğindeki taraflar olan
BAE ve Bahreyn arasındaki çatlak

Katar'ın Arap Ayaklanmaları sü-
recindeki demokrasi taleplerini
desteklemeyi seçtiğinde başlamış-
tır. Aslında el-Cezire gibi Katar
medya kuruluşları, Arap meseleleri
hakkındaki siyasi tartışmaları bölge
kamuoyuna taşıyarak bu otoriter
rejimlerin hatalarını kurulduğu
günden beri ortaya koyduğu için
Suudi Arabistan ve BAE statükocu
ittifakında genel bir rahatsızlığa
yol açmaktaydı. Söz konusu ay-
rışma diğer Körfez ülkeleri, Mısır,
Yemen, Libya ve diğerlerinde de-
mokratik geçişlere engel olmaya
çalışırken, Katar'ın reform talep-
lerini dile getiren gruplara deste-
ğiyle belirgin hâle gelmiştir. Özel-
likle Katar ve Türkiye, demokratik
sürecin darbeler ve iç çatışmalar
ile durdurulmasına karşı çıkarak
statüko yanlısı rejimlere değil re-
form talep eden oluşumlara yakın
davranan bir ittifak oluşturmuş-
lardır.

Kritik bir Arap ülkesi olan Mısır'da
Abdülfettah el-Sisi'nin 2013'teki
askerî darbesi, söz konusu ülkeler
arasındaki ilişkilerde bir kırılma
noktası olmuştur. Diğer Körfez
ülkeleri tüm suçu Müslüman Kar-
deşler'e atfederek oradaki askerî
rejimi desteklerken; Katar ve Tür-

kiye bunu reddederek Mısır'daki
askerî darbeye karşı net bir tavır
almıştır. Diğer Körfez ülkeleri de-
mokrasi karşıtlıklarını gizlemek
için sorunun siyasal İslam (Müs-
lüman Kardeşler) olduğunu iddia
ederken; Türkiye ve Katar onları
Arap toplumlarının ve siyasetinin
doğal bir parçası olarak görmüştür.
Ayrıca statükocu ülkelerin baskı-
lardan kaçan reformcu diğer mu-
haliflere çeşitli yardımlar sağlarken
statükocu yönetimlere karşı açık
şekilde cephe almaktan kaçınmış-
lardır.

Kral Selman bin Abdülaziz el-
Suud'un iktidara geldiği ilk za-
manlarda, Suudi Arabistan ile Tür-
kiye arasındaki ilişkiler olumlu
seyretmekteydi. Nitekim Cumhur-
başkanı Recep Tayyip Erdoğan
2105'te Kral Abdullah bin Abdü-
laziz el-Suud'un cenaze törenine
bizzat katılmıştır. Ayrıca Türkiye
aynı yıl Yemen hükûmetine yönelik
İran destekli Husi darbesine karşı,
Suudi Arabistan öncülüğündeki
2015'te başlatılan "Kararlılık Fır-
tınası Operasyonu"na açıkça destek
vermiştir. Ancak 2016'da Donald
Trump'ın ABD'de iktidara gelişi
iki ülke arasındaki dinamiklerde
olumsuz yönde etki yapmıştır.

Trump'ın damadı ve Ortadoğu Danışmanı Jared Kushner, Suudi Arabistan'daki güç mücadelesine müdahil olmuş ve İkinci Veliyet Prens Muhammed bin Selman'ı (MbS) destekleyerek MbS'nin Suudi Arabistan'daki iktidar mücadelesinde öncül olmasına katkı sağlamıştır. İsrail'e yakınlaşması yanında, hem bölgedeki otoriter rejimlere Suudi Arabistan'ın desteği hem de Türkiye ve Katar'ın bölgedeki etkisinin kırılmasına MbS'nin bu ilişkiler neticesinde ikna edildiği anlaşılmaktadır.

KÖRFEZ KRİZİNDE GÜÇLENEN KATAR-TÜRKİYE ORTAKLIĞI

Katar'a yönelik ambargo; Trump, el-Sisi ve Kral Selman'ın 2017'de kürenin etrafında birlikte fotoğraf çektirdikleri ABD-Arap ve İslam Ülkeleri Zirvesi'nin ardından gelişmiştir. Trump başlangıçta Katar'a yönelik ambargo sürecini desteklemişti. Ancak hem Dışişleri Bakanı Rex Tillerson ve Avrupa ülkeleri dâhil birçok ülkenin itiraz etmesiyle

bu tutumundan geri adım atmıştır. Daha sonra Körfez krizinin taraflarından ayrı ayrı ekonomik-siyasi fayda sağladığı için çözüme yönelik güçlü şekilde ısrarcı olmamıştır. Ablukacı devletler Katar'dan istedikleri 13 madde arasına Türkiye ile askerî anlaşmanın iptalini ve Katar'daki Türk üssünün kapatılmasını da eklemişlerdi. Hem Katar hem de Türkiye, ablukacı ülkelerin el-Cezire'nin kapatılması ve Müslüman Kardeşler'e olan desteğin durdurulması talepleri gibi bahsi geçen diğer talepleri de haksız, hukukta yeri olmayan ve egemenlik ilkesine aykırı olarak değerlendirerek reddetmiştir.

Türkiye, Katar'ın hava, deniz ve kara trafiğini engellemeyi hedefleyen ambargonun etkisinin hızlıca aşılmasında kritik bir rol oynamıştır. İran ile koordineli şekilde, diplomatik desteğin yanı sıra Katar halkı için tüketim ürünleri sağlamayı başarmışlardır. Ablukacı ülkeler daha sonra Türk hava üssünü kapatmaktan vazgeçse de ambargo

bugüne kadar sürmüş ve söz konusu ablukacı ülkeler ile Türkiye arasındaki ikili ilişkilerde olumsuz etkilenmiştir. Başarısız Katar ambargosu veya Körfez krizi, Katar'ı Türkiye ve Körfez bölgesinde ablukacı ülkeler tarafından temel tehdit olarak gösterilen İran'a daha fazla iterek beklenin tersine sonuca yol açmıştır. Ambargo dolayısıyla Türkiye ile Katar arasındaki stratejik ittifak çok boyutlu düzeyde güçlenmiştir.

“KİK içerisindeki ayrışma, Arap Ligi (AL) ve hatta İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) gibi diğer kurumlara da yansımıştır. Suudi Arabistan-BAE tarafı ise ABD gözetiminde İsrail ile normalleşmeden askerî-siyasi destek sağlamaya çalışarak bölgedeki zayıflayan rollerini telafi etmeye çalışmıştır.”

Körfez krizinin en büyük etkisi, Katar'ın Suudi Arabistan liderliğindeki koalisyonun güçlerini çektiği Yemen çatışmalarında hissedilmiştir. İkinci olarak, Körfez İşbirliği Konseyindeki (KİK) ittifak, bu oluşumun bölgeyi ilgilendiren pek çok konuya çözüm üretmesinde etkisiz kalmasına yol açmıştır. KİK içerisindeki ayrışma, Arap Ligi (AL) ve hatta İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) gibi diğer kurumlara da yansımıştır. Suudi Arabistan-BAE tarafı ise ABD gözetiminde İsrail ile normalleşmeden askerî-siyasi destek sağlamaya çalışarak bölgedeki zayıflayan rollerini telafi etmeye çalışmıştır.

Dördüncü yılına giren Katar ambargosu, dayatılan koşullara yönelik herhangi bir taviz üretmediği gibi zamanla Katar üzerindeki etkisi oldukça sınırlı olmuştur. Çok kapsamlı şekilde başlatılan ambargonun Suudi Arabistan ve BAE ekonomilerine Katar'a oranla daha fazla zarar verdiği söylenebilir. Ayrıca Katar'a mal ihraç eden Suudi Arabistan'daki bazı gruplardan Suudi yönetimine yönelen şikayetler gelmiş ve bu her iki ülkedeki aşiret ve sosyal ilişkilere de zarar vermiştir. Ablukacı ülkelerin kendi sınırlarındaki Katarlılara yönelik ayrımcı ve sınır dışı etme politikaları aile birliklerinin bozulmasına yol açtığı için bu ülkeler bölge halkları tarafından insani ve uzun yıllara dayalı köklü gelenekler açısından da eleştirilmiştir. Öte yandan ambargo, Suudi Arabistan'ın ileri sürdüğü lider Müslüman ülke imajını da yıpratmıştır. Bu imaj, Yemen savaşındaki insan hakları ihlalleri ve Washington Post gazetesi yazarı Suudi Arabistan vatanı Cemal Kaşıkçı'nın öldürülmesiyle daha da sarsılmıştır.

KÖRFEZ KRİZİNDE BİDEN DENKLEMİ VE TÜRKİYE

ABD seçimlerinin ardından Trump ve damadı Kushner'ın Amerikan siyasetinden çekilme durumu, zaten etkisiz olan Katar ambargosunu ve Körfez'deki genel çatışmayı bitirmek için yeni bir ivme ortaya çıkarmıştır. İktidarı terk etmeden önce diplomatik kazanım elde etmek isteyen Trump yönetimi, krizi sona erdirmek amacı ile krizin tarafları ile diplomatik temaslarını artırmıştır. Bu bağlamda Kushner, taraflar arasında meselenin boyutlarını tartışmak için Körfez ül-

kelerine ziyarette bulunmuştur. Bu görüşmelerde BAE'ye kıyasla Suudi Arabistan'ın çözüm konusunda istekli olduğu anlaşılmıştır. Suudi liderliğinin gerilimi azaltma arzusunun önemli nedeni, Yemen felaketi ve Kaşıkçı cinayetiyle ilgili olarak Suudi Arabistan'ı yoğun şekilde eleştiren Joe Biden'ın iktidara gelme durumudur. Suudi liderliği, Biden'ın İran'a yönelik tutumunu yumuşatmasından ve Suudi Arabistan üzerindeki baskısını artmasından endişe duymaktadır. Gerçek şu ki Suudi Arabistan'da maceracı ve saldırgan bölgesel politikalar izleyen Velihaht Prens MbS'ye iktidar geçişi henüz tamamlanmamıştır. MbS doğal olarak Biden yönetiminin olası kendi iktidarına itiraz etmesini önlemeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle Biden'ın ABD Başkanlığı görevini teslim almadan önce 5 Ocak'ta düzenlenecek olan Körfez Ülkeleri Zirvesi'nde KİK ülkeleri arasındaki sorunun büyük ölçüde çözüleceği beklenmektedir. Diğer taraftan MbS'nin söz konusu anlaşmazlığın çözümünü Biden yönetimine bırakarak ve böylece yeni Amerikan yönetimine diplomatik başarı sağlayarak kendisine Biden yönetiminde olumlu bir alan açmayı da hedefleyebileceği söylenebilir.

Türkiye de Körfez krizinin çözüm yoluna girmesini resmî ağızlardan desteklemiştir. Dışişleri Bakanlığında yapılan resmî açıklamada, gerginliği hafifletme çabaları memnuniyetle karşılanarak Kuveyt'in ara buluculuk çabalarına övgüde bulunulmuştur. Suriye'den Libya'ya, Türkiye bölgesel sorunların bölgesel çözümünü savunmuştur. Türkiye, uluslararası hukuka ve kurumlara saygı gösterirken Libya

ve Suriye gibi Ortadoğu çatışmalarının uluslararası nitelik kazanmasının şimdiye kadar bir çözüm getirmediğini de fark ederek mümkün olduğunca bölgesel diyalog ve çözümleri tercih etmiştir.

“
Bugün, bölgede birçok çatışma varken en azından petrol zengini ülkelerin uzlaşması mümkündür. Bu dönemde, Türkiye Katar ile ilişkilerini güçlendirse de Körfez'in diğer ülkelerini de kapsayacak daha geniş bölgesel iş birliği gerçekleştirme Ankara'nın daha fazla yararına olacaktır.

”
Körfez krizine gelince, Türkiye kendisi ve komşuları için çatışmadan çok iş birliğini tercih etmekte ve bölge içindeki sorunların bölgede çözülmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bugün, bölgede birçok çatışma varken en azından petrol zengini ülkelerin uzlaşması mümkündür. Bu dönemde, Türkiye Katar ile ilişkilerini güçlendirse de Körfez'in diğer ülkelerini de kapsayacak daha geniş bölgesel iş birliği gerçekleştirme Ankara'nın daha fazla yararına olacaktır.

Sonuç olarak bölge ülkeleri arasında muhtemel kazan-kazan yaklaşımı sadece Katar ambargosunu değil diğer krizleri de çözmek için de yeterli kültürel, tarihî, ekonomik ve diplomatik kaynakları sunmaktadır. Bu açıdan düşünüldüğünde son dönemlerde güçlenen Körfez krizine yönelik rasyonel mesajlar bu anlamsız çatışmanın da sona ermesine yönelik önemli adımlardır. ■

DEVİRİMİN 10. YILINDA TUNUS'UN DEMOKRASİ MÜCADELESİ

DOÇ. DR. İSMAİL NUMAN TELCİ

Başkan Yardımcısı ORSAM

“

Yönetimleri tarafından farklı enstrümanlar ile sıkı kontrol altında tutulan halklar, özellikle gençlerin başını çektiği bir girişimle otoriter yönetimlere artık “yeter” dediler. Birçok ülkede bu kelime protestoların sembolü olurken, meydanlarda “halk rejimin düşmesini istiyor” sloganları yankılandı. Baskı politikalarıyla yıllardır iktidarda olan bu rejimler kısa süren halk ayaklanmaları sonrasında görevlerini bırakmak zorunda kaldılar. Tunus'ta başlayan süreç kısa süre içerisinde Mısır, Libya, Yemen ve Suriye'ye yayıldı ve belirli ülkelerde otoriter rejimlerin çöküşüne diğerlerinde ise iç savaşların yaşanmasına sahne oldu.

”

Ortadoğu'da yaklaşık bir asırdır devam eden kurulu düzen, 2010 yılında Tunus'ta başlayan Arap devrimleri süreciyle önemli bir sarsılma ya-

şadı. Büyük oranda Batı ülkelerinin tahakkümü, yönlendirmesi ve kontrolü altında şekillenen yüz yıllık siyasi yapı belki de ilk kez böylesi bir yüzleşmeyle karşı karşıya kaldı. Yönetimleri tarafından farklı enstrümanlar ile sıkı kontrol altında tutulan halklar, özellikle gençlerin başını çektiği bir girişimle otoriter yönetimlere artık “yeter” dediler. Birçok ülkede bu kelime protestoların sembolü olurken, meydanlarda “halk rejimin düşmesini istiyor” sloganları yankılandı. Baskı politikalarıyla yıllardır iktidarda olan bu rejimler kısa süren halk ayaklanmaları sonrasında görevlerini bırakmak zorunda kaldılar. Tunus'ta başlayan süreç kısa süre içerisinde Mısır, Libya, Yemen ve Suriye'ye yayıldı ve belirli ülkelerde otoriter rejimlerin çöküşüne diğerlerinde ise iç savaşların yaşanmasına sahne oldu.

DEVİRİM SONRASI DEMOKRASİ SERÜVENİ

Bu yöneticilerden ilki yaklaşık dört hafta boyunca ülke çapında devam eden protestolar sonucunda 14 Ocak 2011'de görevini bırakarak ülkeden ayrılmak durumunda kalan dönemin Tunus Devlet Başkanı Zeynel Abidin bin Ali'ydi. 23 yıllık Zeynel Abidin bin Ali iktidarının son bulmasının ardından 23 Ekim 2011 tarihinde yapılan Kurucu Meclis seçimlerinde iki önemli grup ön plana çıktı. Bunlardan en dikkate değer olanı devrim sonrası ülkesine geri dönen Raşid Gannuşi ve başını çektiği Müslüman Kardeşler çizgisin-

deki Nahda Hareketi'ydi. Bin Ali rejimini çöküşü sonrası yapılan seçimlerde, 217 kişilik parlamentodan 89 milletvekili çıkarmayı başaran hareket, Munsif Merzuki'nin liderliğindeki "Cumhuriyetçi Kongre Partisi" ve "Emek ve Özgürlük için Demokratik Blok Partisi" ile devrim sonrası ilk hükümet kuruluşuna öncülük ettiler.

Başta ekonomik ve mali sorunlar olmak üzere ülkenin sahip olduğu çok sesli siyasi kültür, yeni kurulan hükümeti önemli ölçüde test ederek artan siyasi gelişmişlik trendini kaybetmesine yol açtı. Bu bağlamda, hükümetin büyük ortağı Nahda'nın İslami eğilimli anlayışı ve benimsediği değerler muhalif laik kesim ve ülke içindeki, radikal İslami gruplar tarafından eleştirinin odağı oldu. Parlamento içindeki 49 kadın milletvekilinin 42'sine sahip olan Nahda Hareketi, kitlesel halk protestolarına karşılık vermiş olduğu tüm rasyonel ve ılımlı tepkilere rağmen 2014 seçimlerinde parlamentodaki sayısal

üstünlüğünü kaybederek çoğunluğu "laiklerin çatı partisi" konumundaki Nida Tunus Partisi'ne verdi.

Bu sürecin ardından Nahda'nın gerileyişi devam etti. 27 Ekim 2014 tarihinde yapılan seçimlerden ikinci parti olarak çıkan Nahda Hareketi'nin sandalye sayısı 89'dan 69'a geriledi. Bünyesinde kendisini liberal ve laik olarak tanımlayan bir grubun yanı sıra modern Tunus'un kurucusu Habib Burgiba'nın destekçileri, Nahda Hareketi karşıtı bürokrat ve sivillerin olduğu Nida Tunus Partisi, Kaid es-Sibsi tarafından kuruldu. Devrim sonrası 10 aylık sürede başbakanlık görevini yürüten Sibsi, 2014 seçimlerindeki başarısını büyük oranda Nahda'nın Tunus üzerinde yarattığı "laiklik karşıtı" algı üzerinden yakaladı. Hareketin yükselişini olumsuz anlamda değerlendiren kitleler, çareyi Nida Tunus Partisi'nde aradı.

“

2011 yılında yıkılan eski düzenin yerine inşa edilmek istenen demokratik ve istikrarlı bir siyasi yapının kurulmasını engelledi. Bununla birlikte Mısır, Libya, Suriye ve Yemen gibi örneklerle karşılaştırıldığında Tunus'taki devrim sürecinin herhangi bir silahlı mücadeleye ya da süregiden iç karmaşaya neden olmadığı ve bu yönüyle diğerlerine kıyasla başarılı bir tecrübe izlediği de belirtilmelidir.

”

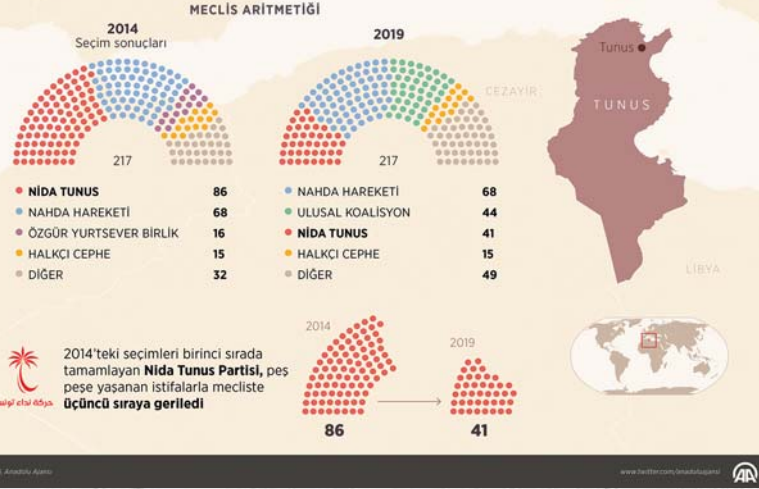
Seçimlerin ardından mecliste sandalye sahibi partilerle hükümeti paylaşma yoluna gitmeyerek büyük ölçüde alanında uzman bürokrat ve akademisyenlerden oluşan bir teknokrat hükümeti kuran Nida Tunus Partisi, parlamento içerisinden gelen tepkiler üzerine güvenoyu kaygısıyla bu kararından taviz vererek Nahda ile koalisyon hükümeti kurdu. 2014-2019 yılları arasında mevcut ekonomik krizin aşılmasına yönelik kemer sıkma ve yatırımcı çekme politikalarına

TUNUS SEÇİM DÖNEMİNE YENİ PARLAMENTO ARİTMETİĞİYLE GİRİYOR

Tunus parlamentosu, yıl sonunda planlanan genel ve cumhurbaşkanlığı seçimlerine, 2014 seçim sonuçlarından farklı bir dağılımla giriyor

yoğunlaşan koalisyon hükümeti, pek çok konuda siyasi birlikten uzak bir görüntü çizdi. Öte yandan yıllar içerisinde gerçekleşen bazı siyasi suikastlar ve zaman zaman yaşanan terör olayları 2011 yılında yıkılan eski düzenin yerine inşa edilmek istenen demokratik ve istikrarlı bir siyasi yapının kurulmasını engelledi. Bununla birlikte Mısır, Libya, Suriye ve Yemen gibi örneklerle karşılaştırıldığında Tunus'taki devrim sürecinin herhangi bir silahlı mücadeleye ya da süregiden iç karmaşaya neden olmadığı ve bu yönüyle diğerlerine kıyasla başarılı bir tecrübe izlediği de belirtilmelidir.

SİYASET KURUMUNUN DÖNÜŞÜMÜ VE AKTÖRLER

Eksikliklere ve sorunlarına rağmen Tunus'taki siyasi partiler siyaset kurumunun ordu ve dış etkilerden bağımsız bir şekilde devam etmesine büyük önem verdiler. Bu doğrultuda ülkedeki seçimlerin şeffaf

ve demokratik bir şekilde gerçekleştirilmesi için ciddi çaba sarf edildi. Bu seçimlerden sonuncusu ise 2019 yılında yapılan parlamento seçimleriydi.

2019 parlamento seçimlerinde Nahda Hareketi %17,5 oy almasına karşın 40 milletvekili ile meclisteki çoğunluk sandalye sayısını yakaladı ve hâlen ülkedeki en organize sivil ve siyasi hareket olduğunu teyit etti. Her ne kadar partinin milletvekili sayısı kademeli olarak gerilese de gerek diğer siyasi partilerin tek bir çatı altında hareket edememesi gerekse Nahda'nın toplumsal desteğini önemli ölçüde koruması hareketin hâlen ülkedeki en önemli siyasi aktör olarak kabul edilmesini sağlamaktadır.

Katılım oranının %41'de kaldığı 2019 parlamento seçimlerinde Nahda Hareketi %17,5 oy almasına karşın 40 milletvekili ile meclisteki çoğunluk sandalye sayısını yakaladı ve hâlen ülkedeki en organize sivil ve siyasi hareket olduğunu teyit etti. Her ne kadar partinin milletvekili sayısı kademeli olarak gerilese de gerek diğer siyasi partilerin tek bir çatı altında hareket edememesi gerekse Nahda'nın toplumsal desteğini önemli ölçüde koruması hareketin hâlen ülkedeki en önemli siyasi aktör olarak kabul edilmesini sağlamaktadır.

Öte yandan devrimle birlikte beklentileri en üst seviyeye çıkan ve yıllar içerisinde siyasi aktörlerden kalıcı bir dönüşüm adına ciddi adımlar göremeyen başta gençler olmak üzere toplumun geniş kesimlerinin hem Nahda hem de diğer siyasi gruplara karşı güven-sizlikleri de derinleşmektedir. Devrim sonrası süreçte halkın siyaseti dizayn etmesi ve demokratik bir siyasi yapı kurulması adına yetki verdiği aktörlerin bu alanda gerçekçi bir başarı elde edememesi ve gerek kalkınma sorunlarını çözemeyip bir taraftan da dış aktörlerin olası müdahalelerine salık vermeleri, Tunus'taki demokrasi-nin geleceği açısından ciddi bir tehdit olarak görülebilir.

Öte yandan demokratik kurumların tesisi ve sistemin işlevsel hale gelebilmesi adına, birtakım reform girişimleri son dönemde daha fazla gündeme alınmaya başlanmıştır. Bu konuyla ilgili olarak, Nahda Partisi 2 Şubat 2020 tarihinde seçim yasalarının değiştirilmesi ile alakalı bir öneriyi parlamentoya sunarak barajın %5'e

çıkarılması konusunda ilk adımı atan grup olmuştur. Bu anlamda, ekonomik krizin görece artarak devam ettiği bu dönemde çeşitli sivil toplum örgütleri aracılığıyla protestolar ve grevler düzenlendi.

TUNUS DEMOKRASİSİNİN GELECEĞİ

Sonuç olarak Tunus, Zeynel Abidin Bin Ali'nin 2011 yılında halk hareketleri sonucunda devrilmesinden bu yana geçen 10 yılda eski rejimin bıraktığı enkazı temizlemeye çalışırken bir taraftan da demokratik kurum ve teamülleri inşa etme ve kalkınma hamlesini gerçekleştirebilme adına yoğun çaba sarf etmektedir. Bu girişimlere özellikle bölgede yıkıcı politikalarıyla bilinen yerel ve küresel aktörlerin müdahaleleri Tunus'taki siyasi dönüşüm sürecini kırılgan hâle getirmektedir. Öte yandan Tunus'un demokratik, özgürlükçü, müreffeh ve kalkınmış bir yapıya kavuşmasını isteyen Türkiye gibi bölge ülkeleri, Tunus'a siyasi, diplomatik ve ekonomik açıdan destek vermeye devam etmektedir.

Tunus'taki siyasi aktörlerin çabalarına rağmen ülkedeki demokrasinin geleceğine yönelik bir takım engel ve tehditlerden de bahsetmek yerinde olacaktır. Arap devrimleri

sonrası dönemde oluşan siyasi bölünmeler, Bin Ali rejimi dönemindeki belirli yapılanmaların içeride ve dışarıda destek bularak siyaset sahnesinde kalması ve bölgesel siyasi belirsizlikler Tunus siyasetinde demokratik teamüllerin gelişmesine yönelik en belirgin tehditler olarak ifade edilebilir. Ayrıca devrim süreci dâhil olmak üzere siyaset kurumuna müdahil olma konusunda çekimser davranan ve önemli ölçüde güvenlik meseleleri bağlamında varlığını devam ettiren Tunus ordusunun da özellikle bazı dış aktörlerin teşviki ve kışkırtması ile siyasi süreçlere müdahil olma ihtimali de ciddi bir endişe kaynağı olarak değerlendirilebilir.

“Cumhurbaşkanı Kays Said'in “ülkenin içinde bulunduğu ekonomik ve siyasi krizde en büyük tehlikenin içeride olduğunu” belirterek “Tunus'u siyasi çekişmelere sürükleyen bir grubun varlığından” söz etmesi bölgedeki diğer devrim süreçlerinde olduğu gibi Tunus'ta da dış aktörlerin olası bir müdahalesi endişesini aklara getirmektedir.

Ekonomik ve siyasi sıkıntılara ve demokrasiye yönelik tehditlere rağmen Tunus'taki anayasal ve demokratik kurumların işlevlerini yerine getirme konusunda üst düzey çaba sarf ettiği görülmektedir. 2020 yılının Temmuz ayında yaptığı bir açıklamada Cumhurbaşkanı Kays Said'in “ülkenin içinde bulunduğu ekonomik ve siyasi krizde en büyük tehlikenin içeride olduğunu” belirterek “Tunus'u siyasi çekişmelere sürükleyen bir grubun varlığından” söz etmesi bölgedeki diğer devrim süreçlerinde olduğu gibi Tunus'ta da dış aktörlerin olası bir müdahalesi endişesini aklara getirmektedir. Bu da Ortadoğu'da 2011 yılında başlayan devrim dalgasını durdurma hedefi doğrultusunda politikalar yürüten Birleşik Arap Emirlikleri ve Fransa gibi bölgesel ve uluslararası aktörlerin Tunus'a yönelik bazı girişimlerinin olabileceğini düşündürmektedir.

Bu açıdan değerlendirildiğinde Tunus'taki siyasi ve toplumsal aktörlerin demokratik kurumlarına sahip çıkma ve gerek askerî kurumların gerekse dış aktörlerin olası müdahalelerini kabul etmeme konularında net bir tavır içerisinde olmaları hayati önem taşımaktadır. Mısır'da yaşanan tecrübe askerî kurumların demokratikleşme yönünde herhangi bir katkı sunmak yerine, ülkede daha baskıcı ve otoriter bir rejim kurulmasına öncülük ettiğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle Tunus demokrasisinin geleceğinin, sivil siyasetin olası askerî vesayet karşısında ortak hareket etmesine, dış aktörlerin müdahale girişimlerinin de net bir şekilde reddedilmesine bağlı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. ■

RÖPORTAJ

Profesör Fronçois Burgat:

"ORTADOĞU HALKLARI HER GEÇEN YIL DEMOKRASİ HEDEFLERİNE DAHA DA YAKLAŞIYOR"

ABDENNOUR TOUMI

Uzman ORSAM

Fransızcadan Çeviri:
Burç Eruygur, Araştırma Asistanı

“

Trump'ın ABD'si ve Macron'un Fransa'sı gibi birçok yerde demokrasinin gittikçe erozyona uğradığını izleyebildiğimiz Batı toplumu için endişeleniyorum.

”

ORSAM- Fransız hükümeti, yakın zamanda 'İslami ayrılıkçılık' adı altında bir yasa önermiştir ve

bu öneri, cumhuriyetçi değerlere göre uyarlanarak bir tasarı hâline çevrilmiştir. Buna bağlı olarak Fransa'daki laiklik konusu hakkında ne düşünüyorsunuz?

Profesör Fronçois Burgat: Öncelikle belirtmek isterim ki söz konusu kanunun laiklik meselesiyle pek alakası yoktur. Bu nedenle, bu konunun değerlendirmesini bu açıdan yapmak yanlış olur. Aslında Fransa'da yaşayan Müslümanların ezici çoğunluğu, bu laikliği ve Fransız cumhuriyeti değerlerini en ufak tehlikeye bile atmıyor. Tıpkı yaşanan terörizm olayları gibi, eski Kadın Hakları Bakanı Mar-

lene Schiappa'nın belirttiği ve 'ayrılıkçılık' olarak nitelendirdiği, çok eşlilik, zoraki evlilik ve karma eğitimin reddi gibi sosyal davranışlar Müslüman nüfusunun çok küçük bir kesimi tarafından yapılmaktadır. Bu yüzden, bu yasa gerçekte sadece sağcı ve aşırı sağcı olan seçmenlere yakınlaşmak amacıyla ortaya atılmıştır.

Emmanuel Macron, benimsediği liberal politikalarla solcu seçmenleriyle arasını cumhurbaşkanı olduğunu süreçte ayırdı ve bu nedenle 2022'deki cumhurbaşkanlığı seçimleri için güç toplamak zorunda hissediyor. Bu yasanın amacını değerlendirmek için Mac-

Kimdir?

Profesör Fronçois Burgat:

Uzun yıllar Cezayir, Kahire, Sana'a ve Şam başta olmak üzere Arap coğrafyasında yaşayan Fronçois Burgat, Fransa'nın Ortadoğu alanındaki en önemli akademisyenlerinden birisi olarak kabul

edilmektedir. Burgat'ın çalışmaları Kuzey Afrika'daki İslami Hareketler, siyasal İslam ve Fransa'nın Ortadoğu politikalarına odaklanmaktadır. Hâlen Fransa'da, Arap ve Müslüman Dünyası Çalışmaları Enstitüsü Merkezi (IREMAM)'nde Araştırma Direktörü olarak görev yapmaktadır.

ron'un, yakın zamanda *L'Express*'e verdiği röportaja bakmamız yeterli. *L'Express*'de Macron, açık bir şekilde Charles Maurras ve Mareşal Philippe Pétain gibi aşırı sağcı kişiliklerin rehabilite edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Buna bakarak Macron'un, imajını en önemli rakibi Marine Le Pen'in ana kitlesi olan sağcı seçmenlere göre uyarlayarak bu kitlede yer alan oylara ortak olmak olduğunu gözlemleyebiliriz.

ORSAM- Arap ve Müslüman ülkelerde gözlemlediğimiz siyasal ve katı İslam'ın benzerinin, Fransa'da görülmeye başlandığını söylememiz mümkün mü?

Profesör François Burgat: Bu soruya etkili bir şekilde cevap vermek için, öncelikle 'siyasal İslam' ve 'katı İslam' terimlerinin anlamı konusunda fikir birliğine varmak gerekiyor. İslam dünyasında dindarlık, birden fazla şekilde yorumlanmaktadır. Bununla birlikte, dinlerine olan bağlılıkları ve anlayışları kişiden kişiye de değişmektedir. Bazı Müslümanlar, inançlarını kamusal alanda gösterişli bir şekilde göstermeyi seviyor. Aynı zamanda bazı Müslümanlar, İslam'a daha motamot bir yaklaşım sergileyebiliyor. Doğal olarak bu çeşitlilik Fransa'da yaşayan Müslümanlarda da mevcut. Ancak dinin siyasi alandaki yansımalarına gelirsek Fransa vatandaşı olan Müslümanların, İslam dünyasındaki dindaşlarının sahip olduğu etkiye Fransa'da ulaşması seçmen sayısı ve siyasi hedefler bakımından gerçekçi değildir.

Aynı zamanda siyasi İslam'ı benimseyen bir Fransız, İslam dünyasının her yerindeki durumun aksine Fransa'da hiçbir şekilde siyasi elitler tarafından tehdit olarak algılanabilecek konumda da değildir. Bu da sonuç itibarıyla sadece farklı tipteki terör olaylarının, Fransız hükümetini harekete geçirecek seviyede olduğunun kanıtıdır. Bu yüzden bence analiz edilmesi gereken problem çok farklı. Görünen o ki Macron'un değişken

yaklaşımı, özellikle 2 Ekim 2020'deki konuşmasından önce yazılıp çizilen ve daha çok iç politikadaki yanlışların, ülkedeki ayaklanmayı ve şiddeti arttırdığının altını çizen sözlerin silinmesiyle birlikte görünüyor.

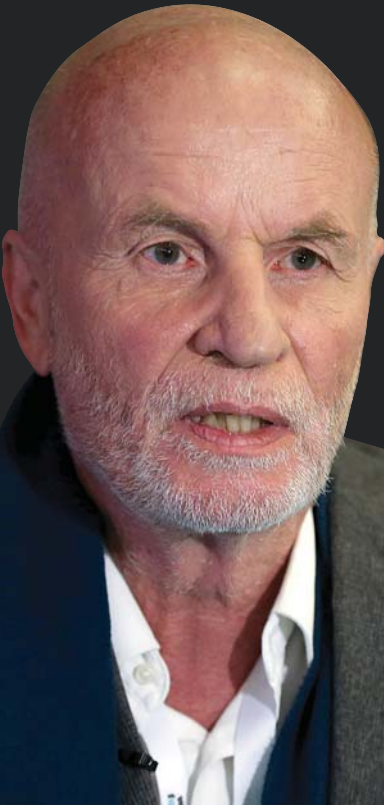
“ Bence problem Müslümanlığın farklı taraflarında değil, cumhuriyetçi kurumların derin işlevsizliklerinde. Böylesine ayrımcı söylemler, Martinikli şair Aimé Césaire'in ima ettiği gibi ayrımcılığın oluşmasına neden olabilir.

Maalesef bu sözler silindi ve o gün bu durumun sorumlusu olarak, kendisine göre 'krizde' olan İslam'ı ilan etti. Bence problem Müslümanlığın farklı taraflarında değil, cumhuriyetçi kurumların derin işlevsizliklerinde. Böylesine ayrımcı söylemler, Martinikli şair Aimé Césaire'in ima ettiği gibi ayrımcılığın oluşmasına neden olabi-

lir.

ORSAM- Emmanuel Macron'un Ortadoğu'daki ve özellikle Suriye ve Libya'daki politikasını nasıl değerlendirirsiniz?

Profesör François Burgat: Cumhurbaşkanı Macron, net bir şekilde Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin safı olan, Mısır'da Sisi'yi ve Libya'da Hafter'i destekleyen tarafa yönelmiştir. Bu politikanın, birincisi ekonomik olmak üzere iki esas nedeni vardır. Suudi Arabistan ve BAE, Fransız endüstrisinin önemli iki müşterisidir ve bu yüzden bu yakınlık siyasi olarak da sonuç vermiştir. İkinci neden ise iç seçimlere bağlı olarak nitelendirilebilir. Aslında Fransa'nın, vaktinde Ulusal Mütakat Hükûmeti ile askerî anlamda birlikte çalıştığını göz önünde bulundurursak BM tarafından tanınan hükûmet ile

iyi ilişkileri mevcuttu. Bu nedenle, ticari ve siyasi ilişkilerin geliştirilmesi de söz konusu olabiliyordu. Ancak Macron, siyasi İslam'a karşı olan dış politikası nedeniyle desteğini Hafter yönünde değiştirmiştir. Bu değişim, aynı zamanda Macron'un 2022'deki cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesindeki Fransız iç siyasetinde izlediği politikaya bağlıdır.

ORSAM-Arap Baharı'nın onuncu yıl dönümü arifesinde, günümüzde görülen ikinci ayaklanma dalgasını nasıl görüyorsunuz?

Profesör François Burgat: Ortadoğu ve Mağrip halkını kendi siyasi kurumlarıyla uzlaşmaya götürecek yol uzun ancak bu temel hedefin her geçen yıl daha da yaklaşmaya devam edeceğinden hiç şüphem yok. Bu yüzden, mevcut durum ne kadar zor olursa olsun, ben bu konuda tamamen iyimserim. Öte yandan, Trump'ın ABD'si ve Macron'un Fransa'sı gibi birçok yerde demokrasinin git-tikçe erozyona uğradığını izleyebildiğimiz Batı toplumu için endişeleniyorum.

ORSAM-Bazı Arap devletlerinin İsrail ile normalleşme sürecine girmesi hakkında ne düşünüyorsunuz? Birçok analist, bu normalleşmeyi bölgedeki devrim karşıtı güçlerin Arap isyanlarını durdurmayı başarmasına bağlıyor.

Profesör François Burgat: Uluslararası ilişkilerde, iki karşıt bakış açısında uzlaşamaz olan konuların konuşulması adına

gerçekçi bir yaklaşım süreci ve gerçekçi bir uzlaşma sonucu ortaya çıkarsa bunun kesinlikle ciddi avantajları olabilir. Ancak söz konusu olan normalleşme sürecinde Filistinlilerin statüsü konusunda fayda sağlayabilecek herhangi bir gerçek uzlaşma olmamıştır. İsrail'in bu konu ile ilgili herhangi bir taviz vermemesi göz önüne alındığında, bu sürecin sonunda sadece daha güçlü bir ABD-İsrail ilişkisi oluştuğu söylenebilir. Bu tür anlaşmalar kalıcı bir barışın temellerini oluşturmaz. Hatta kalıcı bir çözümün bulunması ihtimalini de düşürür. Normalleşme sürecinin bugün Siyonist kampı için bir zafer olarak görülebilir ancak ben bunun kısa vadeli bir zafer olduğunu düşünüyorum.

“

Yakın tarihe baktığımızda görebiliyoruz ki Arap veya Müslüman olan devletler Batılılara büyük ve doğal olmayan tavizler vermeleri gerektiğine inandıklarında bunun bedelini er veya geç ödemek zorunda kaldılar.

”

Amerikan halkına Trump'ı seçmesi konusunda yalvaran rejimlerin aslında ortak bir yanı var: çok kırılğan bir demokratik tabana sahip olmaları ile birlikte Sudan ve Fas'ta görüldüğü gibi güçlü ekonomik ve siyasi baskılara yenik düşmeleridir. Yakın tarihe baktığımızda görebiliyoruz ki Arap veya Müslüman olan devletler Batılılara büyük ve doğal olmayan tavizler ver-

meleri gerektiğine inandıklarında bunun bedelini er veya geç ödemek zorunda kaldılar.

ORSAM-Fransa, Türkiye'nin Ortadoğu'daki artan rolünden endişe duyuyor. İki ülke arasındaki mevcut gerilimler, Paris ve Ankara arasındaki ilişkilerin tarihine bakılarak açıklanabilir mi?

Profesör François Burgat: Aslında bakarsak bu gerilimler her zaman var olmuştur. Türkiye, vaktinde liderliğini yapan kişilerin siyasi bakışına bakmaksızın, Osmanlı geçmişinden dolayı ve bunun getirdiği imaj yüzünden Fransa'nın Akdeniz'deki en eski rakibi olarak görülmüştür. İki ülke arasındaki ilişkiler hiçbir zaman çok iyi olmasa da AK Parti'nin iktidara gelmesi ile birlikte bu ilişkiler önemli ölçüde kötüleşti. Çünkü Fransa, bu zaferi ülkenin demokratikleşmesinin bir sonucu olarak değil, ciddi bir şekilde reddettiği "siyasal İslam"ın zaferi olarak görmekte.

İki ülke, her ne kadar Arap Baharı'nın ilk döneminde Suriye Krizi nedeniyle kısa bir süreliğine aynı masada otursa da Fransa'nın 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında belirsiz duruşu ve Suriye'de YPG'ye olan desteği Türkiye açısından ilişkilere ciddi zarar vermiştir. Günümüzün Fransa-Türkiye ilişkileri ise yakın zamanda Fransa'nın, Katar, Yemen ve özellikle Libya'da Suudi Arabistan ve BAE'nin yanında yer alması ve Türkiye'nin karşısında durması ile şekillenmiştir. ■

ABD SEÇİMLERİNDE ARAP VE MÜSLÜMAN TOPLULUKLARIN ROLÜ

DR. SAMİR ALABDULLAH

Uzman ORSAM

“

ABD'de homojen bir Arap ve İslami örgütlenmenin olduğu söylenemez. Bu topluluğun bazı üyeleri sosyal ve ekonomik meselelerin yanı sıra yönetimin bu topluluğa yönelik ırkçı-İslamofobik tutumuna odaklanırken, diğer kesim ise ABD'nin dış politikasında kendi ülkelerine yönelik tavrına bakarak karar vermektedir.

”

Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) yaşayan Arap ve Müslüman topluluğu tahmini 3,45 milyon ile ABD nüfusunun %1,1'ini teşkil etmektedir. Topluluğun yaklaşık %23'ü Araplardan ve bunların büyük çoğunluğu Suriyeli ve Lübnanlılardan; geri kalanı ise Yemen, Filistin, Irak, Sudan ve diğer ülke vatandaşlarından oluşmaktadır. Arap-Amerikalıların büyük çoğunluğu Michigan eyaletinin Detroit şehrinde yaşamakla birlikte, diğer önemli nüfus da California, Florida, Texas, Pennsylvania, Illinois,

New York ve Virginia'ya yayılmış bulunmaktadır. Michigan eyaleti, eski ABD Başkanı Donald Trump'ın yalnızca 10.704 oyluk küçük bir farkla kazandığı 2016 seçimlerinde iktidara gelmesine katkıda bulunmuştur.

Müslüman topluluğu ise çoğunlukla Hindistan ve Pakistan'dan ve bazı Afrika ülkelerinden gelenlerden oluşmaktadır. Genel olarak Arap olmayan İslami oluşumların daha örgütlü ve iş birliği içinde olduğu söylenebilir. Arap ve Müslüman toplulukların önemi, genellikle iki parti arasında gidip gelen eyaletlerde konuşlanmış olmalarından kaynaklanmakta ve bu durum daha etkili olmalarını sağlamaktadır. ABD'de homojen bir Arap ve İslami örgütlenmenin olduğu söylenemez. Bu topluluğun bazı üyeleri sosyal ve ekonomik meselelerin yanı sıra yönetimin bu topluluğa yönelik ırkçı-İslamofobik tutumuna odaklanırken, diğer kesim ise ABD'nin dış politikasında kendi ülkelerine yönelik tavrına bakarak karar vermektedir.

ABD'deki Arap toplulukları arasında belirgin bir bölünme bulunmaktadır. Bunun nedeni ABD'deki bazı Arap örgütlerinin Arap rejimleriyle ve onların çıkarlarıyla ilişkili olması ve genel olarak topluluğun topyekûn etkinliğini sı-

nırlandıran fraksiyonlar arası fikir ayrılıklarının bulunmasıdır. Örneğin, Suudi Arabistan'ın son dö-

nemde ABD'deki etkisini güçlendirme ve bir Suudi lobisi oluşturmaya yönelik ilgisi olduğu net biçimde fark edilmektedir. Tüm bu bölünmeler, etkili bir Arap lobisi oluşturma olasılığını zayıflatmaktadır. Arap topluluklar içerisindeki ihtilaflar, organize siyasi bir tarzda çalışan ve net bir etkiye sahip olan Afrikalı veya Latin Amerikalıların veya Yahudilerin aksine, ABD'deki Arap topluluklarının siyasi etkisini sınırlandırmaktadır. Ancak genel

olarak Arapların ve Müslümanların ABD seçimlerine katılımı giderek artmakta ve güçleri eyaletler arasında değişkenlik göstermektedir.

ARAP VE İSLAM TOPLULUĞUN SEÇİMLERE KATILIMI

Arapların ve Müslümanların çoğunluğu 2016 seçimlerinde Cumhuriyetçi Parti ve Donald Trump'a oy vermiştir ancak bu seçimlerde durum değişmiş; çoğu Arap ve

Müslüman da Trump'ı Beyaz Saray'dan çıkarmak için oy kullanma yönelimi belirlemiştir. Bununla birlikte Cumhuriyetçilerin muhafazakâr bir tutum ile benimsediği, Arapların ve Müslümanların da hemfikir olduğu kürtaj, aile değerleri, eşcinsel evliliği gibi dinî nitelikteki bazı sosyal konulardaki tutumu nedeniyle Trump'ı hala destekleyen Arap-Müslüman kesimler bulunmaktadır. Aynı şekilde zengin Arap ve Müslüman aileler

de Cumhuriyetçilerin yönetiminde ekonominin daha iyi olacağını ve daha az vergi ödeyeceklerini gördükleri için Trump'ı desteklemişlerdir.

Ancak Filistin meselesine yönelik politikası, İsrail'den yana durması, ABD Büyükelçiliğini Tel Aviv'den Kudüs'e nakletmesi, Müslümanları izlemek için bir veri tabanı oluşturacağını açıklaması, özellikle Somali kökenli İlhan Ömer ve Filistin kökenli Rashida Tlaib gibi Müslüman Kongre üyeleriyle alay etmesi gibi nedenlerden ötürü topluluğun çoğunluğu Trump'a karşı tutumunu değiştirmiş ve seçimlerde buna göre oy kullanmıştır. Seçimlerden önce bazı Araplar, seçimlerde Joe Biden'a oy verilmesini teşvik etmede önemli bir rol oynayan "Biden'i Destekleyen ABD Arapları" adlı bir grup oluşturmuştur. Aynı şekilde ABD-İslam

İlişkileri Konseyi "Care" Müslümanlara seçimlere katılma konusunda çağrıda bulunmuştur.

Arapların ve Müslümanların büyük çoğunluğunun Biden'a oy verdiği görülmektedir. Öyle ki Biden, çok sayıda Arap ve Müslümanın yaşadığı Dearborn'da rakibi Trump'a karşı 17.000'den fazla oy kazanmıştır. Arap ve Müslüman toplulukların yaşadığı diğer bölgelerde de sonuçlar benzerlik göstermiş; Arap ve Müslümanların oyları Michigan'da Biden'a zaferi getirmiştir. Pek çok ABD'li medya kuruluşu, Müslümanların genel olarak seçimlere kayda değer katılım oranları ve bunun Biden'ın Trump karşısındaki liderliğine nasıl katkıda bulunduğunu övgüyle anlatmıştır. Bazı tahminler, Arap ve Müslüman topluluğunun %59'unun Biden lehine ve bunun karşısında sadece %17'sinin Trump'a oy verdiğini

belirtmiştir. Müslümanlar arasında katılım oranı %84 olarak gerçekleşmiş ve katılım oranı ilk kez bu rakama ulaşmıştır.

ARAP VE MÜSLÜMANLARIN BİDEN'İ DESTEKLEME NEDENLERİ

Arap ve Müslüman topluluğun Biden'ı desteklemesinin arkasında birkaç neden bulunmaktadır. Bunlardan bazıları kendi duruşları ile bazıları ise Trump yönetiminin politikalarıyla ilgilidir:

- Trump'ın altı ülkeden Müslümanların ABD'ye girmesini engellemesi, Filistin meselesiyle ilgili tutumu, Filistin meselesini ortadan kaldırmayı ve mültecilerin geri dönmelerini engellemeyi amaçlayan Yüzyılın Anlaşması'nı duyurması dâhil olmak üzere Trump dönemi dış politikasından ve eğitim, sağlık, ekonomi, koronavirüs (Covid-19) salgını gibi alanlardaki iç politikasından duyulan yoğun memnuniyetsizlik ve topluluğun bazı üyelerinin Trump liderliğindeki Cumhuriyetçi Parti yönetimi sırasında ötekileştirildiklerini hissetmesi.
- Biden'ın seçimlerden önce Arap ve Müslüman topluluğuna verdiği vaatler: Öyle ki Biden, Filistin Kurtuluş Örgütü ofisinin yeniden açılması, Filistinli Mültecilere Yardım Ajansı'nın (UNRWA) yeniden finanse edilmesi, Trump'ın ABD'ye girişini engellediği bazı ülkelere yönelik ambargonun kaldırılması, Müslümanların bir sonraki hükümette önemli bir rol alması, İslamofobi ile mücadele edilmesi, İran'la nükleer anlaşma-

nın yeniden sağlanması, sağlık ve eğitim alanlarının iyileştirilmesi, bölgedeki bazı diktatör rejimlere baskı yapılması ve Ortadoğu'da insan haklarına ve özgürlüklere önem verilmesi yönünde çeşitli sözler vermiş, Batı Şeria'nın ilhak edilmesine karşı olduğunu duyurmuş ve Doğu Kudüs'te bir ABD Konsoloslukunu kurmak için çalışacağını defalarca beyan etmiştir.

- Biden'ın Arap ve Müslüman topluluklara hitap ederken duygusal retorikini kullanmaktaki ustalığı: Biden, daha önce Hz. Muhammed'in (SAV) bir hadisini kullanarak Müslüman seçmenleri kendine çekmeye çalışmış; "Engage Action" örgütünün ev sahipliğini yaptığı "Bir Milyon Müslüman Oy Zirvesi" başlıklı çevrim içi zirvede tüm dünyadaki Müslüman azınlıkların yanında duracağını taahhüt etmiş; "Joe Biden'e Oy Verecek Bir Milyon Müslüman adlı grubunuzun ABD'li Müslümanlardan beni desteklemesi için bir milyon oy toplaması harika bir şey" diye konuşmuş; Başkan Trump'la yaptığı ilk münazarasında Trump'ın vergi kayıtlarını açıklayacağını söz vermesine karşılık olarak Arapça "inşallah" diye yanıt vermiştir.

“
Büyük olasılıkla Biden tüm vaatlerini yerine getirmeyecektir. Demokrat Parti'den selefi Barack Obama, verdiği sözlere rağmen Arap ve Müslüman topluluğu için kayda değer bir şey yapmamıştır. Ancak yeni dönemi, Trump'ın bozduklarını düzeltmek için bir girişim olarak görebiliriz. Bununla birlikte, iki devletli çözüme ulaşmak için İsraililer ve Filistinliler arasındaki müzakerelerin devam etmesini talep edebilecektir.

”
Bu vaatler, bazı Arapları ve Müslümanları Biden'a oy vermeye yöneltmiştir. Ancak aynı zamanda Biden'ın vaatleri, Trump'ın iç ve dış politikasına karşı duyulan hoşnutsuzluktan kaynaklanıyor şeklinde de yorumlanabilmektedir. Sonuçta Trump'ın politikası ve azınlık karşıtı tutumu, Biden'ın kazanma stratejisinin özünü oluşturmuştur. Büyük olasılıkla Biden tüm vaatlerini yerine getirmeyecektir.

Demokrat Parti'den selefi Barack Obama, verdiği sözlere rağmen Arap ve Müslüman topluluğu için kayda değer bir şey yapmamıştır. Ancak yeni dönemi, Trump'ın bozduklarını düzeltmek için bir girişim olarak görebiliriz. Bununla birlikte, iki devletli çözüme ulaşmak için İsraililer ve Filistinliler arasındaki müzakerelerin devam etmesini talep edebilecektir. Cumhuriyetçi veya Demokrat olması fark etmeksizin ABD başkanının İsrail'in çıkarları hilafına çalışması ihtimal dışıdır; dolayısıyla bu meselede büyük bir fark yaratılacağına dair fazla umut yoktur. Sonuçta Biden ve Demokratlar, bazı Arap ülkeleri ile İsrail arasındaki barış anlaşmalarını ve ilişkilerin normalleştirilmesini memnuniyetle karşılamıştır. İsrail ile dostluğundan hareket ederek Biden, bu yolda devam etmeye çalışacaktır. Çünkü kendisi ve partisi, bu şekilde yaparak barışın gerçekleşmesine katkı sağladığını ve iki tarafı taviz vermeye teşvik ettiğini düşünmektedir. Biden'ın hassas ve yüksek bir mevkiye Arap ve Müslüman topluluğundan birilerini getirmesi beklenmemektedir.

ABD'deki Arap ve Müslüman topluluklar çalışmalarını daha fazla organize edebilir, ülkeleri arasındaki ihtilafları görmezden gelebilir ve bazı temel noktalarda anlaşabilirler ise ABD siyasetinde daha fazla etkili olma ve güçlü lobi oluşturma fırsatı yakalayabileceklerdir. Öte yandan Arap ve İslam medeniyetinin güçlü resmini sunan Arap ve İslami kültür merkezlerinin kurulması bu grupların ABD toplumunda sosyal, kültürel ve siyasi rolünü daha fazla pekiştirecektir. ■

ORTADOĞU VE KUZEY AFRİKA'DA AMERİKAN BAŞKANLIK SEÇİMİNİN ETKİLERİ

ABDENNOUR TOUMİ

Uzman ORSAM

2020 Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanlık Seçimleri; adayların öz geçmişi ve koronavirüs (Covid-19) salgınından ötürü değil siyasi uzmanların öngörebileceği tüm olası senaryolar sebebiyle hiç olmadığı kadar heyecan vericiydi.

Amerika'nın demokrasisini izleyen insanların, Amerikalıların Amerika'yı yeniden harika yapmak "isteyen" bir başkanı neden göndermek istediklerini sorguladıkları tuhaf bir yarış oldu. Bazıları, ABD'nin yoksul kesimlerinin neden Cumhuriyetçilerden yana olduğunu sorgulamaktadır. 70 milyondan fazla Amerikalı, 2020 başkanlık seçimlerinde mevcut başkanı göndermek için oy kullandı.

Bu seçim, ABD'nin Müslüman isme sahip siyahi başkanı seçtiği 2008'deki tarihi seçimden farklıdır; bu da Amerikalıların 2016'da Başkan Donald Trump'a nasıl oy verdikleri sorusuna cevap niteliğindedir. Söz konusu durum, açıkça

Amerikan siyasetinin tekil özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, Başkan Barack Obama'nın göreve geldiği ilk günden itibaren Meclis ve Senatodaki Cumhuriyetçi liderler ve onların "Fox Haber" ağ grubu, onun başarısız olmasını istememiş miydi? Dolayısıyla iç siyasette yoğun bir rekabetin yaşandığı Amerikan demok-

rasisinde zaman zaman yaşanan radikal kırılmalar Washington'un dış siyasetinde bazı dönüşümlere yol açabilmektedir. Bu çerçevede Obama dönemine benzer bir iç-dış siyasi değişimin ki bu değişimi çoğu kişi önemsiz görmektedir, Trump sonrasında yaşanabileceği ve Biden'ın özellikle Ortadoğu ve Kuzey Afrika siyasetinde farklı

tercihleri olabileceği ifade edilmektedir.

George W. Bush yıllarındaki fiyasko nedeniyle 2008'de Başkan Obama'nın seçilmesi, Ortadoğu halklarını heyecanlandırmış ve bir kez daha Amerikan rüyasının hâlâ yaşandığı görülmüştür.

ODKA BÖLGESİNDE ABD SİYASETİNE YÖNELİK DEĞİŞEN ALGILAR

Ortadoğu ve Kuzey Afrika (ODKA) halklarına göre bu kızıştırma durumu gerçek gibi görünmemektedir çünkü Ortadoğu, liderlerin başarılarını hep örnek almıştır. Cumhuriyetçi Aday, zamanını kendisinin de asıl kökeni olan evanjelistlerin inancını tebliğ ederek geçirmesine rağmen, 2020 başkanlık yarışında her zamanki gibi ODKA bölgesinden bahsedildi. Kendisi "Gerçek bir Amerikalı" olmak istiyordu. Öte yandan, 2008'de Başkan Obama'nın seçilmesinin aksine, bir entelektüel ve enternasyonalist olan Thomas Jefferson gibi görüldüğü için yarıştaki kaybindan dolayı Ortadoğu gerçekten heyecanlanmıştı ancak bütün bölge için bir felaket olan, arka plandan yönettiği ODKA bölge politikası, bölge ve büyük nüfusunu akabinde hayal kırıklığına uğrattı.

ODKA bölgesindeki birçok genç politikacı, Amerikalıları örnek almayı ve genç ve belagatli bir başkan seçmeyi hayal etmiştir. George W. Bush yıllarındaki fiyasko nedeniyle 2008'de Başkan Obama'nın seçilmesi, Ortadoğu halklarını heyecanlandırmış ve bir kez daha Ame-

rikan rüyasının hâlâ yaşandığı görülmüştür. Düşünün ki içlerinden biri gibi olan, herhangi bir Afrikalı göçmenin oğluna benzeyen biri ABD başkanı olabilirdi ancak söz konusu topluluklar Obama'nın seçilmesinin hemen ardından gerçekleştirildiği faaliyetler ile hayal kırıklığına uğradı.

AMERİKAN SEÇİMLERİNDEKİ KRİTİK UNSURLAR

ODKA bölgesinin 2020 Amerikan Başkanlık Seçimlerinden bihaber olduğunu bize özellikle düşündüren şey, Amerikan seçim sisteminin yerleşmiş karmaşıklığı mıdır? Amerikalılar 46 başkan seçti ve bu başkanlardan dördü öldürüldü: Abraham Lincoln (1865), James A. Garfield (1881), William McKinley (1901) ve John F. Kennedy (1963). Ayrıca, iki başkan da suikast girişimlerinde yaralandı: Theodore Roosevelt (1912; o dönemdeki eski başkan) ve Ronald Reagan (1981). Dünyadaki insanlar bilindik

oylamaya (genel oy kullanma hakkı), yani direkt olarak yöneticileri seçme şeklindeki seçim süreçlerine alışkındır ancak Amerikan Anayasası'nın tanımladığı şekliyle demokrasi "halkın taleplerinin seçilmiş olan temsilcilerin ellerinde olduğu, temsili demokrasi" olarak bilinir. Dolayısıyla kasım ayının ilk salı günü yapılan ABD başkanlık seçimleri, aynı zamanda seçmenlerin; senatör, kongre ve belediye başkanlığı pozisyonları ve yerel sorunlar, kumarhaneler, emlak vergisi vb. için de oy kullandıkları gündür. Ayrıca, seçim yasası eyaletten eyalete değiştiği için federal yönetimin seçim usulleri üzerinde hiçbir kontrolü yoktur.

Son olarak, bir tür dolaylı demokrasinin yürütüldüğü karmaşık Seçiciler Kuruluna gelince temsilciler, siyasi partilerinin liderleri tarafından seçilir. Amerikalılar 3 Kasım'da başkanlık için sandığa gittiklerinde, doğrudan başkan adayı veya görevdeki Başkan Trump için

değil, eyaletlerini temsil edecek kişi için oy kullandılar. Seçiciler Kurul üyeleri ise eyaletleri adına başkan için oy kullanırlar. Ardından Kongre, seçim oylarını saymak ve 14 Aralık'taki seçim sonuçlarını açıklamak için toplanmaktadır. Başkan Obama'nın sözleriyle ifade edecek olursak Amerika'nın seçim sistemi hâlâ "mürekkep ve kuş tüyü" çağındadır.

ABD'nin Asya'ya yönelmesinin tek yolu, Ortadoğu'daki gerilimlerin yatışması olabilir. Bu da İran'ın "nükleer silah ülkesi" olma olasılığını azaltmak anlamına gelmektedir.

BİDEN'İN ODKA AÇISINDAN ANLAMI

ODKA bölgesindeki insanların Obama değişiminde olduğu gibi Joe Biden'ın seçimden galip çık-

masından yeterince heyecanlanmadığı anlaşılmaktadır. Biden, Obama döneminde başkan yardımcısıyken yönetim “Asya’ya yöneliş” politikasını izlemişti. Başkan Obama, ABD’nin Ortadoğu’da çok fazla zaman ve para harcadığına inanıyordu. İrkçı ve İslamofobik kararlara imza atan Trump, başkanlığının ilk dönemlerinde Müslümanların çoğunluğunu oluşturduğu on üç ülkeden ve Afrika’dan gelen yolcuların ABD’ye girmesini yasaklayan bir kararname çıkarmıştı. Biden’ın, bu uygulamaları “ilk gün” yürürlükten kaldıracığı söylenmektedir. Yasağın ABD’nin güvenliğini artırma konusunda hiçbir etkide bulunmadığı dahası ırkçı ve İslamofobik olduğu aşikârdır.

ABD’nin Asya’ya yönelmesinin tek yolu, Ortadoğu’daki gerilimlerin yatışması olabilir. Bu da İran’ın “nükleer silah ülkesi” olma olasılığını azaltmak anlamına gelmektedir. Diplomatik yöntemleri önceleyeceğini açıklayan Biden’ın bu tutumu İran’ın tekrar uluslararası sisteme dâhil edilmesi anlamı taşıyabilir. Kaliforniya ve Los Angeles Üniversitesi Tarih Profesörü James L. Gelvin’in açıklamasına göre Biden, Trump’ın çekildiği nükleer

anlaşmaya yeniden katılmaya çoktan karar verdi. Biden’ın olası Kuzey Afrika politikası incelendiğinde ise Mısır ile ilişkilerde bazı değişimlerin yaşanması muhtemeldir. Trump “en sevdiğim diktatör” dediği Abdülfettah el-Sisi’yi büyük ölçüde desteklemiştir. Mısır’ın insan hakları ihlallerini şiddetle eleştiren Biden ve danışmanlarının dış politika anlayışında Mısır’ın ABD ortağı olarak ağırlığının azalma ihtimali söz konusudur.

“

Trump yönetimi Mağrip’i terörle mücadele merceğinden incelerken Afrika’daki Çin ve Rusya nüfuzunun sınırının zorlanmasına daha geniş bir açıdan bakmıştır. Biden’ın da Fas, Cezayir ve Tunus için aynı öncelikleri benimseyeceği savunulabilir ancak bu ülkelerdeki durum Sahel’de kötüye gitmediği sürece, bunların başkanlık görevinde odak noktası olma ihtimali düşüktür.

”

Biden’ın Mısır’a yıllık yapılan ABD fonlarının önemli bir kısmını as-

kıya alması beklenebilir. Ayrıca Biden yönetiminin Mısır ile Etiyopya arasındaki baraj anlaşmazlığında daha dengeli bir tutum sergileyeceği söylenebilir. Bilindiği gibi bu sorunda Trump, Mısır’ın pozisyonunu destekleyerek olası ABD’nin ara bulucu rolüne zarar vermişti. Kuzey Afrika’nın başka bir yerinde daha iyi ilerlemelerin olması muhtemeldir. Trump yönetimi Mağrip’i terörle mücadele merceğinden incelerken Afrika’daki Çin ve Rusya nüfuzunun sınırının zorlanmasına daha geniş bir açıdan bakmıştır. Biden’ın da Fas, Cezayir ve Tunus için aynı öncelikleri benimseyeceği savunulabilir ancak bu ülkelerdeki durum Sahel’de kötüye gitmediği sürece, bunların başkanlık görevinde odak noktası olma ihtimali düşüktür.

Özetle çoğu Amerikalı, Cumhuriyetçilerin ve Demokratların Amerikan ulusunun kaderi konusunda sürekli karşı karşıya geldiği “iki partili” bir sistem bağlamında politik düşünmeye koşullandırılmıştır. Bu sistem, çok sayıda seçilmiş temsilci aracılığıyla halkın iradesini sunmaktadır. Bu nedenle başkan seçilen her kim olursa olsun, yönetiminde etkili olabilmek için Senatoda ve Mecliste oy çoğunluğunu elde etmelidir. Aksi takdirde, kimsenin hayal bile etmek istemediği Amerika’ya özgü olan “topal ördek” bir başkan olacaktır. Bu karışık sistemin neticesinde seçilen ABD başkanlarının ODKA bölgesinde etkileri ve halk nezdinde algıları değişim göstermektedir. Değişim gösteren bu durumlara rağmen Trump döneminde olduğu üzere Biden döneminde de ODKA bölgesinin Amerikan siyasetinde belirgin etkiye sahip olması ve Biden politikalarının bazı değişimler göstermesi öngörülebilir. ■

ABD BAŞKANLIK SEÇİMİ SONRASI KÜRESEL GÜÇ REKABETİNDE YENİ DÖNEM

DOÇ. DR. H. KÜRŞAD ASLAN

Uzman ORSAM

“

Soğuk Savaşı kazanan ABD, 1990 yılından sonra küresel liderlikte ve dış politika kararlarında büyük hatalar yapmıştır. Sovyetlerin dağılmasının ardından tek kutuplu bir dünya içinde küresel düzeni “liberal hegemonya” adı verilen sistemle yürüten ABD dünya düzeninin koruyucusu vasfıyla çok büyük savunma bütçeleri ayırmak zorunda kalmıştır. Realistlere göre bu çok gereksiz, maliyetli ve yanlış bir politika olarak karşımıza çıkmaktadır.

”

Ortadoğu ülkeleri ile Türkiye'nin yeni dünya düzeninde kendilerine uygun konumlar almalarının anahtar küresel güç mücadelesinin genel gidişatı hakkında doğru tahminler yapılmasına bağlıdır. Bu bağlamda hem Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) hem de Çin Halk

Cumhuriyeti'ndeki (ÇHC) gelişmeler dikkatle izlenmelidir.

Stephen Walt, John Mearsheimer, John Ikenberry, Joseph Nye ve Robert Keohane de dâhil ileri gelen siyaset bilimi uzmanlarının ortak bir şekilde çizdikleri tablo iyi okuduğunda yeni seçilen başkan ve ekibinin ABD'yi ve küresel güç mücadelesini nereye doğru sürükleyeceğini tahmin etmek kolaylaşabilir. Farklı ekollerden gelen ve genellikle Amerikan dış politika elitlerince görüşleri önemsenen etkin akademisyenlerin özellikle ABD-Çin ilişkilerine dair görüşlerine bakıldığında epeyce ortak keşim alanı gözlemlenmektedir.

Realist geleneğin yaşayan en önemli iki büyük ismi John Mearsheimer ve Stephen Walt ABD-ÇHC rekabeti hakkında benzer tespitler yapmaktadır. Soğuk Savaşı kazanan ABD, 1990 yılından sonra küresel liderlikte ve dış politika kararlarında büyük hatalar yapmıştır. Sovyetlerin dağılmasının ardından tek kutuplu bir dünya içinde küresel düzeni “liberal hegemonya” adı verilen sistemle yürüten ABD dünya düzeninin koruyucusu vasfıyla çok büyük savunma bütçeleri ayırmak zorunda kalmıştır. Realistlere göre bu çok gereksiz, ma-

liyetli ve yanlış bir politika olarak karşımıza çıkmaktadır. Soğuk Savaş sonrası ABD'yi idare eden üç başkan; Bill Clinton, George Bush ve Barack Obama Washington'da dış politika kararlarının alınmasında çok etkili olan müesses nizamın güçlü elitlerinin etkisiyle “liberal hegemonya” politikasının devamında sorun görmemiştir. Esasen Donald Trump'ın sürpriz bir şekilde başkan seçilmesi kendinden önceki üç başkanın beceriksizliklerine karşı memnuniyetsizliğin bir sonucuydu.

ABD'NİN BÜYÜK STRATEJİ KURMA ZAFİYETİ

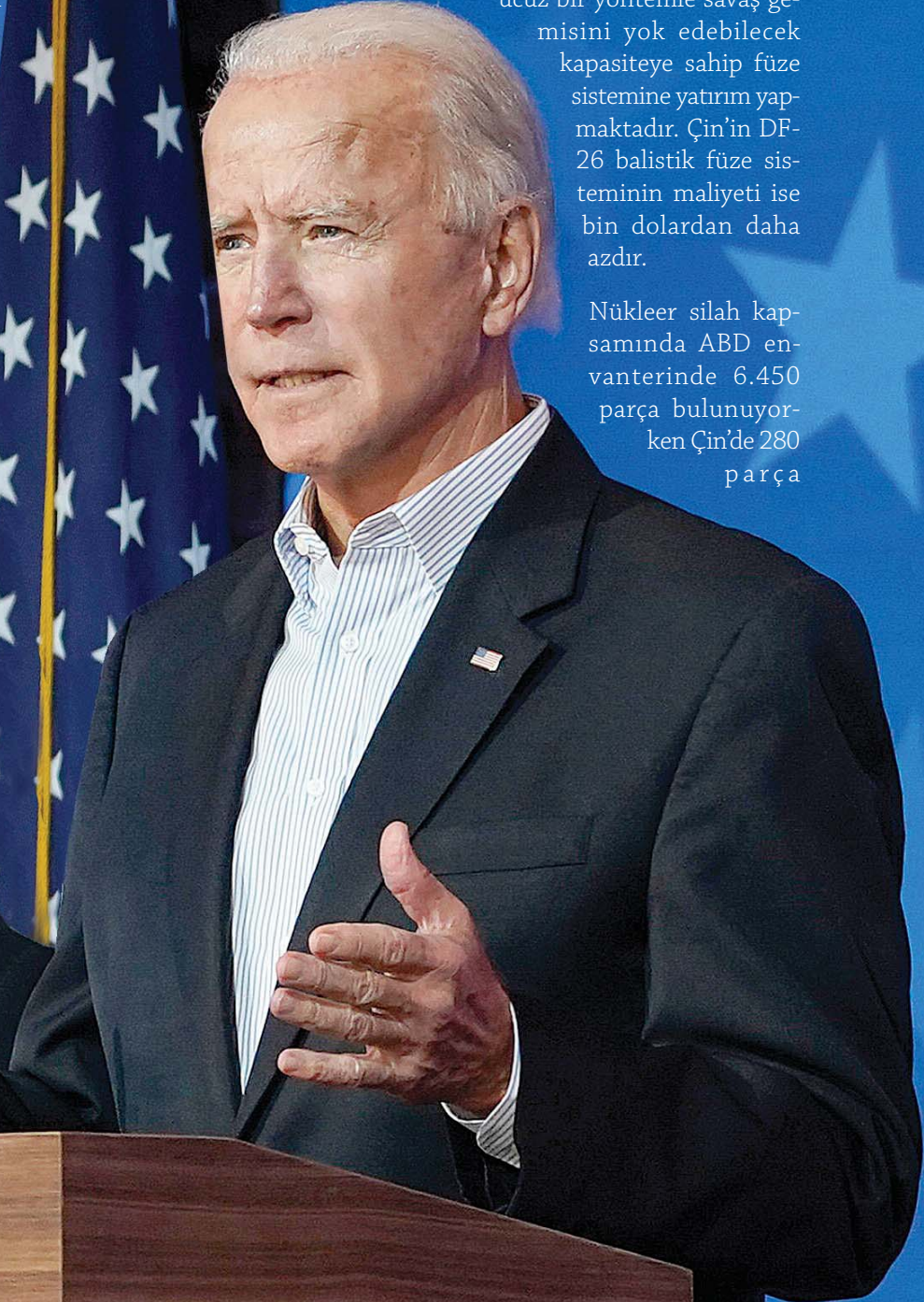
ABD ve Çin rekabetinde belki de en önemli nokta ABD'nin esaslı, kapsamlı ve çok uzun vadeli büyük dış politika stratejisini (*grand strategy*) oluşturamamasıdır. Bunun en önemli sebebi Amerikan elitleri arasında derin görüş ayrılıkları olmasıdır. Hâlbuki Çin'in büyük stratejisi bellidir ve buna dair alt başlıklarla ilgili birçok belge yayımlanmıştır.

Amerikan elitlerinden bazıları çok ciddi yapısal değişim önerileri sunarken statükocu güçler güvenlik odaklı Ame-

rikan dış politika ekseninde değişime razı olmamaktadır. Eski ABD başkanlarından Dwight David Eisenhower savunma sanayiini korkutucu bir güç olarak tanımlamıştı ve kendisi bir asker olarak konuya son derece vâkıftı. Stephen Walt, dünya genelindeki riskleri abartarak ABD'yi lüzumsuz maceralara sürükleyen söz konusu savunma şirketlerine epeyce yüklenmektedir. ABD'nin ekonomik kaynaklarının büyük çoğunluğunu gereksiz yere askerî alana vakfetmesi hem liberal hem de realist birçok düşünürlerce eleştirilmektedir. Örneğin; bir savaş gemisini ordu envanteri-

ne dâhil etmenin ABD bütçesine maliyeti yaklaşık olarak 13 milyar dolardır. Hâlbuki asimetrik savunma doktrini izleyen ÇHC çok daha ucuz bir yöntemle savaş gemisini yok edebilecek kapasiteye sahip füze sistemine yatırım yapmaktadır. Çin'in DF-26 balistik füze sisteminin maliyeti ise bin dolardan daha azdır.

Nükleer silah kapsamında ABD envanterinde 6.450 parça bulunuyor-ken Çin'de 280 parça

bulunmaktadır. Her iki ülkedeki nükleer silah, diğerini tamamen yok edebilecek kapasiteye sahipken ABD'nin harcamaları tamamen israf olarak değerlendirilmektedir. Stephen Walt'a göre, bu dev şirketlerle Washington'daki düşünce kuruluşları arasında simbiyotik bir çıkar ilişkisi vardır. Bu çarpık yapı yüzünden ABD asıl odaklanması gerektiği Güneydoğu Asya yerine Ortadoğu'da enerjisini tüketmiş ve vergi paralarını gereksiz askerî harcamalarla çarçur etmişti. Amerikan halkına verdiği vaatleri tutma kararlılığında olan Trump, ABD'yi küreselci dış politika çizgisinden çıkarıp popülizm ve milliyetçilik karışımı yeni bir yönüğe oturttu. Trump, ABD'nin başka ülkelerin sorunlarına demokrasinin yayılması için gereksiz ve çok yüksek maliyetli askerî müdahalelere, hiçbir işe yaramayan uluslararası örgütlere ihtiyacı olmadığını düşünüyor ve buna göre kararlar alıyordu.

“

Trump, Amerika'da realist olsun liberal olsun hangi kanatta yer alırsa alsın siyaset bilimi alanındaki büyük isimlerin tamamınca tepkiyle karşılanmıştır. Trump, ABD'nin aksayan yönlerini doğru görmekle beraber reçete ve ilaç kullanımını eline yüzüne bulaştırmış; küresel siyasi alanda dediğim dedik mantığıyla birçok müttefiki hem küstürmüş hem de başka yönlelere kaymalarına sebep olmuştur.

”

DONALD TRUMP'TAN KALAN KÖTÜ MİRAS

Realist düşünürlerin kafasından geçen fikirlerin bir kısmını ve çoğunlukla da yanlış formüllerle uygulayan Trump, Amerika'da realist olsun liberal olsun hangi kanatta yer alırsa alsın siyaset bilimi alanındaki büyük isimlerin tamamınca tepkiyle karşılanmıştır. Trump, ABD'nin aksayan yönlerini doğru görmekle beraber reçete ve ilaç kullanımını eline yüzüne bulaştırmış; küresel siyasi alanda dediğim dedik mantığıyla birçok müttefiki hem küstürmüş hem de başka yönlelere kaymalarına sebep olmuştur. Örneğin; ABD, para birimi doları çok yanlış bir şekilde siyallaştırmıştır. Küresel ticaret ve finansal işlemler için kullanılan ABD doları aslında ABD'nin lehine güçlü bir enstrümandır ve küresel kamu malı olarak hizmet etmektedir. Dünya ülkeleri, ABD hükümetine ve ekonomisine güvendiği için rezerv para birimi olarak ABD dolarını kullanmaktaysa da son yıllarda ABD bu ayrıcalığı diğer ülkelere karşı bir silah olarak kullandığı için bu güven aşınmaya başladı.

Türkiye'de Halkbank'ın yaşadığı tecrübeleri daha önce başka ülkeler ve bankalar da yaşamıştı. 2012 yılında Standard Chartered adlı bir İngiliz bankası, ABD dolarını İran'la bir ticaret işlemini finanse etmek için kullandığı için 340 milyon dolar para cezasına çarptırıldı. Aynı şekilde, BNP Paribas SA, 2015 yılında 8,9 milyar ABD doları para cezasına çarptırıldı. Bir İngiliz bankası olarak Standard Chartered veya Fransız BNP Paribas, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

tarafından uygulanan herhangi bir yaptırım veya uluslararası yasal çerçeveye göre başka bir normu ihlal etmemişti. Bu ihtilafı çözmek için Fransa, Almanya ve Birleşik Krallık, ABD yaptırımlarına takılmamak için İran'la dolar dışı ticaret için yeni bir kanal olan Ticareti Destekleme Enstrümanı (Instrument in Support of Trade Exchanges-INSTEX) sistemini kurmaya karar verdi. Diğer bir deyişle, Amerika'nın üç büyük müttefiki ABD doları temelli ödeme sistemine bir alternatif oluşturdu.

JOE BİDEN'İN YENİ EKİBİ VE KENDİLERİNİ BEKLEYEN ZORLU GÖREV

Düşünsel arka plana ek olarak sahada icra vazifesi görecektir dış politika ekibi yavaş yavaş belli olmakta ve bunun büyük bir sürpriz olmadığı anlaşılmaktadır. Seçim kampanyasında çizilen profile uygun olarak çok sesliliğe ve istişareye yatkın bir ekip kurulduğu anlaşılmaktadır. Yeni seçilen Başkan Joe Biden son günlerde takımını kurma yolunda Barack Obama döneminde görev almış bürokratlara ve hatta Cumhuriyetçilerden de birkaç isme yer verecek gibi görünmektedir.

Önemli bir not olarak eklemekte yarar var; Joe Biden ve yeni kurulmakta olan kabine üyelerinin büyük çoğunluğu 2003 yılındaki Irak işgalini açıkça desteklemişti. ABD'nin önemli dış politika dergilerinden birinde (*Foreign Affairs*) Joe Biden imzasıyla Mart/Nisan 2020 sayısında yayımlanan makalenin başlığı bile (*Why America Must Lead Again: Rescuing U.S. Foreign Policy After Trump*) önemli ipuçları veriyor. Liberal küresel

hegemonya fikrinden vazgeçmeyecek bir ABD, eski dönemlerdeki bazı stratejik hatalar hakkında kozmetik değişimlerle iyileştirmeler yaparak belli başlı bazı sorun alanlarında nispeten mutedil ve rasyonel politikalara evrileceği benziyor. Ancak yeni başkanın radikal ve yapısal bir reform yapmaya ne niyeti var ne de Amerikan toplumu böylesine büyük bir değişime hazır.

Başkanın, Millî Savunma Bakanı olarak ise Jake Sullivan ismi geçmektedir. Demokrat Parti tarafından birkaç yıl önce kurulan bir araştırma ekibi tarafından çok kapsamlı bir araştırma projesi gerçekleştirilmişti. Yeni dış politika önceliklerine ışık tutmasına kesin gözüyle bakılan söz konusu araştırma Eylül 2020'de "Amerikan Dış Politikasının Orta Sınıf Lehine Kurgulanması" şeklinde tercüme edilebilecek raporda (*Making U.S. Foreign Policy Work Better for the Middle Class*) küçük işletme sahipleri, çiftçi, işçi, memur, öğretmenler de dâhil orta sınıflara mensup kişilere nasıl bir dış politika izlenmesi gerektiğine dair sorular sorulmuştu. Carnegie Vakfı'nın sponsorluğunda Salman Ahmed liderliğinde gerçekleştirilen çalışmanın en dikkat çekici yönü küresel hegemonyanın lideri olan bir devletin dış politikayı belirlemede kendi iç unsurlarının görüşlerine başvurmasıdır. Buradan yeni dönem ABD dış politikasının daha mutedil ve maceralardan kaçınacak şekilde tasarlanacağı çıkarımını yapabiliriz.

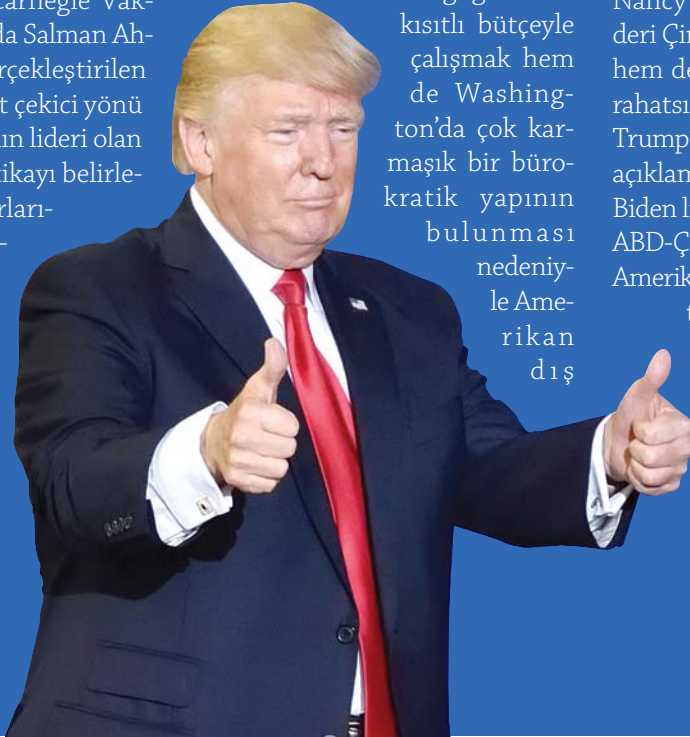
“
Trump yönetimindeki ABD'nin izlediği ve iki büyük partinin önde gelen isimlerince desteklenen adımlardan biri de ÇHC'nin özellikle fikrî mülkiyet haklarıyla ilgili rahatsız edici politikalarına karşı etkili bir tavır sergilenmesidir.
”

Hem realist hem de birçok liberal ve diğer düşünce ekollerine mensup akademisyenin vurguladığı bir nokta da Amerika'nın savunma harcamalarında daha rasyonel ilkelere hareket etmesi, ABD'nin hayati çıkarları söz konusu olmadıkça gereksiz çatışma ve sorunlara müdahil olunmaması tavsiye edilmektedir. ABD'nin en son bütçe rakamlarına göre, Dışişleri Bakanlığı yaklaşık 31,5 milyar dolarla diplomasi alanında ülke çıkarlarını gözetmekle görevlendirilmişken Savunma Bakanlığı bütçesinin aynı yılda 626 milyar dolar olması düşündürücüdür. Uzun yıllar diplomasi deneyimi olan bir yazarın belirttiği gibi hem

kısıtlı bütçeyle çalışmak hem de Washington'da çok karmaşık bir bürokratik yapının bulunması nedeniyle Amerikan dış

işlerinin etkin bir yönetim sergileyemediği belirtilmektedir; birçok ülke diplomatı zamanını ve enerjisini başka ülke temsilcileri ve devlet dışı aktörleri ikna etmekle geçirirken "...Amerikan diplomatlarının tamamı mesailerinin yüzde doksanını merkez birimlerindeki amirleriyle görüşerek ve yetki/güç çatışması yaşanan farklı üniteleri aynı düzlemde buluşturabilmek adına konuşarak geçirmektedir."

Trump yönetimindeki ABD'nin izlediği ve iki büyük partinin önde gelen isimlerince desteklenen adımlardan biri de ÇHC'nin özellikle fikrî mülkiyet haklarıyla ilgili rahatsız edici politikalarına karşı etkili bir tavır sergilenmesidir. Demokrat Parti'nin önde gelen isimleri Trump'ın Çin'e karşı ticaret politikasını büyük ölçüde desteklemeydi. Demokrat Parti'nin Amerikan Senatosundaki liderlerinden New York Senatörü Chuck Summer, "Çin'in haksız ticaret uygulamaları konusunda sert tutum takınılacaksa bu konuda Trump'a, Obama veya Bush'tan çok daha yakın hissediyorum" şeklinde beyanda bulunmuştu. Yine Demokrat Partili Nancy Pelosi ve birçok kanaat önderi Çin'in hem uluslararası hukuk hem de etik değerler bakımından rahatsız edici politikaları hakkında Trump'ın politikalarını destekleyen açıklamalar yapmıştı. Kısacası Joe Biden liderliğindeki yeni dönemde, ABD-Çin ticaret uzlaşmazlıklarında Amerikan devletinin çok daha etkili tedbirler alacağını tahmin etmek zor değil ancak bu tedbirlerin ne şekilde karşı manevralara ve yeni sorun alanlarına dönüşeceğini kestirmek zor. ■

NORMALLEŞME SÜRECİNDE EKONOMİK BOYUT VE ABD SEÇİMLERİNİN OLASI ETKİLERİ

DR. RECEP YORULMAZ

Ekonomi Çalışmaları Direktörü **ORSAM**

“

BAE, Mısır ve Ürdün ile başlayan normalleşme sürecinin etkisi, Bahreyn'in de 11 Eylül 2020'de bu sürece dâhil olacağı açıklaması ile genişlemeye devam etmektedir. Bu süreç İsrail'in bölgede artan siyasi etkisi olarak görülürken; bu sürecin ekonomik olarak da İsrail'e önemli kazanımlar sağlayacağı savunulmaktadır.

”

Türkiye karşıtlığı üzerine inşa edilmiş dış politikaları ile dikkat çeken, Birleşik Arap Emirlikler'nin (BAE) başını çektiği ülkeler, İsrail ile günümüze kadar yürüttükleri ikili ilişkilerini “normalleşme süreci” adı altında kamuoyu önünde devam ettirme kararı almıştır. BAE, Mısır ve Ürdün ile başlayan normalleşme sürecinin etkisi, Bahreyn'in de 11 Eylül 2020'de bu sürece dâhil olacağı açıklaması ile genişlemeye devam etmektedir.

Bu süreç İsrail'in bölgede artan siyasi etkisi olarak görülürken; bu sürecin ekonomik olarak da İsrail'e önemli kazanımlar sağlayacağı savunulmaktadır.

2020 yılı içerisinde yaşanan koronavirüs salgını ve beraberinde getirdiği petrol fiyat şokları ile bölge ekonomileri çifte şok ile karşı karşıya durumdadır. Fitch Ratings, Suudi Arabistan'ın kredi notunu A seviyesi olarak teyit ederken ülkenin kredi not görünümünü durağandan negatife çevirdiğini açıklamıştır. Bunun nedeni olarak koronavirüs salgını ve düşen petrol fiyatları ile hızlanan ülkenin mali ve ödemeler dengesi bilançosunda devam eden zayıflamayı işaret etmiştir. Öte yandan BAE Merkez Bankası'nın yayınladığı son raporda, salgın nedeniyle bu yıl için beklenen %3,6 oranındaki küçülmenin de üzerinde %5,2'lik bir düşüş yaşanacağı belirtilmiştir. Bu küçülmenin, bölgesel ticaret, turizm ve ulaşım merkezi olan ülke ekonomisinin dünya geneli seyahat kısıtlamalarından, üretimde tedarik zincirindeki kesintilerden, ihracatın sınırlı olarak gerçekleşmesinden ve iç talebin baskılanmasından kaynaklı olduğuna yer verilmiştir.

Bahreyn ise salgından etkilenerek yılın ikinci çeyreğinde %8,9 küçülmüştür. Ülkenin hamisi olan Körfez ülkelerine her açıdan bağlılığı Bahreyn'in salgın kısıtlamalarından çok fazla etkilenmesine neden olmuştur. Ülkedeki otellerin ve restoranların faaliyetleri geçen yılın aynı dönemine göre %61,3 düşmüştür. S&P ise bu ayki ülke raporunda Bahreyn'in bu yıl %5 küçüleceği öngörüsünü paylaşmış-

tır. IMF de Bahreyn'in 2019 yılında %10,6 olarak gerçekleşen bütçe açığının bu yıl %15,7 oranında olacağı tahmininde bulunmuştur. Bu nedenle mevcut konjonktürde Bahreyn'in ekonomik bağımlılığının artacağı ve ilerleyen yıllarda Körfez ülkelerine her açıdan daha fazla angaje olacağı öngörüsü ileri sürülebilir. Dolayısıyla ülkenin normalleşme sürecine dâhil olmasını bu minvalde okumak yanlış

olmayacaktır. Bunun yanında, yukarıda sıralanan ekonomik gelişmelerin normalleşme sürecinin ekonomik motivasyonunu oluşturduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır.

“

İsrail ve BAE arasında müzakere konusu olan boru hatları projeleri Mısır'ın bölgede stratejik konumu açısından tehlike arz etmektedir. Dolayısıyla normalleşme sürecine dâhil olan Mısır'ın burada takınacağı tavır süreç açısından önemlidir.

”

İSRAİL-BAE NORMALLEŞME SÜRECİ

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Donald Trump'ın önderliğinde İsrail-BAE anlaşması ile başlayan bu süreçte atılan adımlar salgın sonrası dönemde de korunabilirse karşılıklı iş birlikleri gelişerek artacak gibi görünmektedir. Öyle ki İsrail ve BAE'nin Enerji Bakanları ekim ayı içerisinde Avrupa'ya doğal gaz ihracatı dâhil iş birliği ve yatırım fırsatlarını değerlendirmişlerdir. İsrail Enerji Bakanı Yuval Steinitz yaptığı açıklamada BAE'li mevkidaşı ile elektrik şebekelerinin bağlanması, boru hatlarıyla Avrupa'ya doğal gaz ihracatı ve diğer projeler hakkında konuştuklarını ifade etmiştir. Bununla birlikte Steinitz'in ofisinden yapılan açıklamada Steinitz'in BAE'li mevkidaşına Doğu Akdeniz Gaz Forumu'na BAE'nin katılmasını teklif ettiği belirtilmiştir. İsrail ve BAE arasında müzakere konusu

olan boru hatları projeleri Mısır'ın bölgede stratejik konumu açısından tehlike arz etmektedir. Dolayısıyla normalleşme sürecine dâhil olan Mısır'ın burada takınacağı tavır süreç açısından önemlidir.

“

Anlaşmalar BAE'nin finansal gücünün İsrail'in ise teknolojik üstünlüğünün ön plana çıktığı minvalde gelişmektedir. İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun belirttiği üzere normalleşme, İsrail'e milyar dolarları aktarabilecek potansiyeldedir. Gerek BAE'den gelecek turist potansiyeli gerekse BAE'nin İsrail'e yapabileceği yatırımlar, İsrail'in BAE'ye olan hassasiyetini artırmaktadır.

”

Ekonomik açıdan normalleşme, iki ülkenin karşılıklı ihtiyaçlarını karşılamaya başlamasıyla iki taraf için de kârlı bir ortam yaratacak kapasitededir. Anlaşmalar BAE'nin finansal gücünün İsrail'in ise teknolojik üstünlüğünün ön plana çıktığı minvalde gelişmektedir. İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun belirttiği üzere normal-

leşme, İsrail'e milyar dolarları aktarabilecek potansiyeldedir. Gerek BAE'den gelecek turist potansiyeli gerekse BAE'nin İsrail'e yapabileceği yatırımlar, İsrail'in BAE'ye olan hassasiyetini artırmaktadır. Diğer yandan BAE ise bölgede söz sahibi olma politikasını normalleşme ile desteklemek istemektedir.

İSRİL-BAE NORMALLEŞMESİ KAPSAMINDA ATILAN EKONOMİK İŞ BİRLİĞİ ADIMLARI

Normalleşme anlaşması imzalayan İsrail ile BAE arasındaki ticari iş birlikleri hız kesmeden devam etmektedir. İsrail Ticaret Odası, Dubai Havaalanı'ndaki serbest bölge ve Jebel Ali serbest ticaret bölgesi ile mutabakat zaptı imzalayarak karşılıklı ticareti kolaylaştırma ve artırma adımları atmıştır. Böylece İsraili şirketler bu bölgelerde işlerini kurabilecek, ticari ve yatırım fırsat ve teşviklerden faydalanabilecektir. Normalleşmenin en önemli ayaklarından birisi olan ekonomik iş birliklerinin oluşturulması ile iki ülke arasındaki ilişkilerin iç içe geçmesi sağlanarak sağlam ve geri dönüşmesi zor bir taban oluşturulması planlandığı anlaşılmaktadır.

Ekim ayında İsrail'in BAE'ye yaptığı ziyarette iki ülke arasındaki yatırım, finans, sağlık, sivil uzay programı, sivil havacılık, dış politika ve diplomatik işler, turizm ve kültür dâhil olmak üzere önemli alanlardaki olası ikili iş birliği fırsatları değerlendirilmiştir. İki ülke arasındaki finans ve bankacılık sektöründe iş birliği yapılması hususunda mutabakat zaptı imzalanmıştır. Bununla birlikte iki ülkenin yatırım ofisleri, Abu Dabi Yatırım Ofisi ve İsrail Yatırım Ofisi arasında görüşmeler başlamıştır. Abu Dabi Yatırım Ofisi'nden yapılan açıklamada karşılıklı fayda sağlanacak alanların araştırılacağı ve özellikle teknoloji konusuna odaklanılacağı ifade edilmiştir.

Söz konusu ziyarette, İsraili Hapoalim Bankası'nın CEO'su Dov Kotler, beraberindeki iş insanlarından oluşan heyetle birlikte BAE'li mevkidaşlarıyla görüşmüştür. Bu görüşmede ticaret, teknoloji ve yatırım konusunda uzlaşmaya varıldığı ifade edilmiştir. Kotler, isim vermese de BAE'nin en büyük üç bankasıyla iki ülkenin borsalarına ve ortak finansal teknolojilerine yapılacak yatırımları da içeren geniş yelpazedeki yatırımlar için uzlaşmaya vardıklarını ancak imzalanacak anlaşmalar için tarih vermeyeceğini ifade etmiştir. Bununla birlikte Kotler, BAE'li yatırımcıların İsrail'i ziyaret etmelerini ve "mortgage"lara katılmalarını istediklerini belirtmiştir.

BAE, salgına ve petroldeki düşüşlere bağlı olarak gelirlerindeki düşüşlerin oluşturduğu olumsuz etkiyi İsraili turistleri ve yatırımcıları ülkeye çekerek hafifletmek istemektedir. BAE Kültür ve Turizm

Bakanlığı 9 Eylül'de tüm otellere Yahudilerin yenilmesinde sakınca bulunmaması anlamına gelen koşer yemek sunma konusunda hazırlık yapmalarını istemiştir. Bunun yanı sıra ülkedeki düşük vergiler İsrail sermayesini BAE'ye çekmek için bir fırsat vermektedir. Nitekim Kotler, BAE'deki düşük vergilerin ve gelir vergisinin olmamasının İsraili iş insanlarının ilgisini çektiğini ifade etmiştir. İsrail İstihbarat Bakanı Eli Cohen ise yine de 7 Eylül'de yaptığı açıklamasında 3 ile 5 yıl içerisinde BAE ile olan ticaretin savunma sektörü de dâhil olarak yıllık 4 milyar dolara ulaşacağını ifade etmiştir. Ancak yine de ticari ilişkilerin bir anda artması öncesinde güvenin tesis edilmesi gerekmektedir.

“

Körfez'in bir diğer önemli ülkesi Suudi Arabistan'ın sürece dâhil olup olmayacağı henüz netlik kazanmasa da özellikle Veliht Prens Muhammed bin Selman dönemiyle İsrail ile ilişkilerin ivme kazandığı bilinmektedir.

”

NORMALLEŞME SÜRECİNDE BİDEN İHTİMALLERİ

ABD Başkanı Trump'ın gayretleri ile başlayan sürecin, başkanlık seçimlerinden galip çıkan Joe Biden sonrası nasıl şekilleneceği merak konusudur. İsrail açısından karamsar bir tablonun oluşmayacağı düşünülürken Suudi Arabistan'ın konumunun ABD'nin yeni başkanı ile farklı şekilleneceği öngörülmektedir. Bölgede, özellikle İsrail-

il-BAE hattında oldukça önemli ikili iş birliği adımları atılmaya devam etmektedir. Öte yandan Körfezin bir diğer önemli ülkesi Suudi Arabistan'ın sürece dâhil olup olmayacağı henüz netlik kazanmasa da özellikle Veliht Prens Muhammed bin Selman dönemiyle İsrail ile ilişkilerin ivme kazandığı bilinmektedir. Dolayısıyla ABD'nin yeni başkanı ile bölge politikalarında marjinal bir değişim görülmezse Suudi Arabistan'ın da sürece dahli sürpriz olmayacaktır.

Bilindiği üzere Suudi Arabistan, Türkiye karşıtı politikalarını ekonomik olarak Türk mallarına karşı resmî olmayan boykot uygulamaları şeklinde sürdürmekteydi. Bu uygulamaların ilk sonucu olarak, Türkiye'nin Suudi Arabistan'a ihracatı eylül ayında geçen yılın aynı dönemine göre %15 düştü. Türkiye İhracatçılar Meclisinden ekim ayı için alınan ön verilere göre, bu düşüş oranının ekim ayında daha fazla olması beklenmektedir. Suudi Arabistan yönetimi ise böyle bir boykotun olduğunu inkâr ederken Biden'ın ABD seçimlerini kazanması sonrası Türkiye ile ilişkilerde normalleşme sürecini başlatma girişimlerinde bulunmuştur. Bu girişimler, Trump dönemi sonrası

strateji değişikliği olarak yorumlanmaktadır. Öte yandan, Trump yönetiminin son icraatlarından biri olarak Körfez krizinin bitirilmesi yönünde atılan adımlar neticesinde, Katar ile normalleşme sürecine de girilmiş oldu. Gerek Türkiye gerekse de Katar ile normalleşme girişimleri Suudi Arabistan açısından Biden dönemine hazırlık olarak yorumlanmaktadır. Trump yönetimi açısından ise atılmış olduğu son adımlar, sürdürdükleri Ortadoğu politikalarının yeni yönetimde de sürdürülebilir ve kalıcı olması konusundaki çabalar şeklinde okunmaktadır.

Sonuç itibarıyla Mısır, Ürdün, Bahreyn, BAE, Sudan ve Fas'ın ardından sürece hangi ülkelerin dâhil olacağı tartışılırken ABD başkanlık seçiminin sürece etkisi de önümüzdeki dönemin belirleyici konuları arasında yer almaktadır. Trumpsuz bir denklemde, Suudi Arabistan'ın tutumu özellikle Muhammed bin Selman'ın pozisyonu belirsiz olarak nitelendirilmektedir. Ancak her koşulda ortada olan gerçek, Trump dönemi politikaların da etkisi ile İsrail'in bölgedeki siyasi ve ekonomik "kazanımlarını" ve Filistin'de işgale dayalı girişimlerini pekiştirdiğidir. ■

ABD'NİN YENİ YÖNETİMİNİN İSRAİL POLİTİKASINDA SÜREKLİLİK VE DEĞİŞİM

HAYDAR ORUÇ

Uzman ORSAM

“

Yeni ABD yönetiminin İsrail politikasının nasıl şekilleneceğinin en önemli göstergeleri; sözde Yüzyılın Planı, İsrail'in Arap ülkeleriyle normalleşme süreci ve İran nükleer anlaşmasının geleceği konusunda alacağı kararlar ile ilişkili olacaktır.

”

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve İsrail arasındaki ittifak teorilerinin dahi açıklama konusunda yetersiz kaldığı çok özel bir ilişki olduğu bilinmektedir. İsrail'in kurulduğu tarihten itibaren, başkanlardan bağımsız olarak bütün ABD yönetimleri tarafından desteklendiği ve gözetildiği tartışmasız bir vakadır. Donald Trump'ın başkanlığında geçen son dört yıl, bir ABD başkanının radikal şekilde İsrail yanlısı olması hâlinde neler olabileceğine ilişkin önemli veriler sunmaktadır. Zira bu dönemde İsrail, hayal bile edemeyeceği dış politika “kazanımlarına” sahip olmuştur. Hatta bu dönemde, İsrail

il'in Batı ile ilişki tesis ederken kullandığı mağduriyet dilinin en önemli enstrümanı olan "düşman Arap devletleri tarafından izole edilmiş bölgenin tek demokrasisi" söyleminin de artık geçersiz olduğu bizzat başbakanlarının ağzından ilan edilmiştir. Ancak iki ülke arasındaki tüm bu olağanüstü yakın-

lığa rağmen belki de ilk kez ABD'nin yeni başkanının, İsrail'e yönelik politikasının nasıl olacağına yönelik belirsizlik ve meraklı bir bekleyiş bulunmaktadır. Keza İsrail yönetiminin tamamen Trump'a ve Cumhuriyetçi Parti'ye angaje olmuş şekilde geçen dört yıldan sonra, 20 Ocak'tan itibaren

ABD'deki başkanlık koltuğuna hem Barack Obama döneminden kalan Demokrat Parti'ye yönelik olumsuz hatıralar hem de seçim kampanyasında İsrail'i rahatsız eden bazı sözleri nedeniyle bu partiden aday olan Joe Biden'ın oturacak olması Tel Aviv'de endişe yaratmıştır.

Bu endişeli bekleyişin en önemli sebebi ise ABD'nin devlet politikalarının başkandan başkana değişmeyeceği ön kabulünün, Obama ve Trump yönetimleri karşılaştırıldığında yeterince geçerliliğinin kalmadığı kaygısıdır. Zira Trump dönemi faaliyetleri yeni gelen ABD başkanının kendinden önce imzalanan anlaşmalardan çıkabileceğini ve müttefik ülkelere verilen taahhütlere uyulmayacağını göstermiştir. Hâl böyle olunca, Trump döneminde kotarılan İsrail yanlısı planlar ve alınan kararların yürürlükten kaldırılabileceği gibi ABD'nin tekrar nükleer anlaşmaya dâhil olması da mümkün olabilecektir. Dolayısıyla yeni dönemde ABD'nin İsrail yaklaşımında olası değişimlerin ve benzerliklerin neler olabileceğine yönelik tahminler önem arz etmektedir.

Yeni ABD yönetiminin İsrail politikasının nasıl şekilleneceğinin en önemli göstergeleri; sözde Yüzyılın Planı, İsrail'in Arap ülkeleriyle normalleşme süreci ve İran nükleer anlaşmasının geleceği konusunda alacağı kararlar ile ilişkili olacaktır. Biden yönetiminin bu konulardaki muhtemel kararlarının neler olabileceği ve bunların hangilerinin süreklilik hangilerinin ise değişiklik olarak algılanacağı, bizzat kendisinin ve açıklanmış olan geçiş ekibindeki kişilerin söylemleri üzerinden değerlendirilebilir.

SÖZDE YÜZYILIN PLANI

Trump'ın en önemli vaatlerinden biri olan sözde Yüzyılın Planı, göreve gelir gelmez çalışmaları başlatan ve bizzat damadı Jared Kushner'ın koordinatörlüğünde kotarılan bir proje olmuştur. 70 yıldır süren Filistin-İsrail anlaşmazlığını çözümlen Ortadoğu'ya barış getirmek iddiasında olan bu plan, uzun süreçlerden sonra ancak 28 Ocak 2020'de resmî olarak duyurulmuştur. Fakat daha önce basına sızdırıldığı kadarıyla bir barış planından öte Filistinlilere bir dayatma olduğu anlaşılabilir ve bu sebeple de Filistin yönetiminin kabul edilmeyen plan hâliyle ölü doğmuştur.

Bu planın Amerikan yönetiminin radikal şekilde benimsenmesi, ABD'nin bu meselede şimdiye kadar sürdürdüğü kısmen etkili ara bulucu rolünü ortadan kaldırmıştır. Buna ilave olarak planın içeriğinde yer alan maddelerin Birleşmiş Milletler (BM) nezdinde sürdürülen iki devletli çözümü imkânsız hâle getirmesi, Filistin toprakları arasındaki bütünlüğü ortadan kaldırması, sınırlar konusundaki nihai çözümü ötelemesi, Filistinli mültecilerin geri dönüş hakkını yok sayması, BM tarafından kesin olarak yasaklanmış olmasına rağmen Yahudi yerleşimcileri kalıcı hâle getirmesi, Kudüs'ü sadece İsrail'in başkenti olarak kabul etmesi, Filistin'in bütün alt ve üst yapısını İsrail'in kontrolüne vermesi, en önemlisi Filistin tarafına yükümlülükler uyulmaması hâlinde ağır yaptırım getirmesi ve İsrail'e tahhütlere uymaması hâlinde herhangi bir yaptırım öngörmemesi söz konusu planın ne denli hukuk dışı nitelikler taşıdığını ve hakça

ilkeleri benimsediğini kanıtlamaktadır. Bu plan ayrıca ABD yönetiminin geleneksel olarak desteklediği iki devletli çözüm planına da radikal şekilde aykırılık göstermektedir.

Obama dönemi Dışişleri Bakanı John Kerry tarafından sürdürülen barış görüşmelerine, başkan yardımcısı olarak katkı veren ve süreci destekleyen Biden'ın, eskiden beri iki devletli çözümü desteklediği bilinmektedir. Buna mukabil gerek kampanya döneminde gerekse de seçimden sonra konuyla ilgili yaptığı açıklamalarda da bu görüşünü yenileyerek iki devletli çözüm dışındaki alternatifleri uygun bulmadığını ve Trump'ın desteklediği sözde Yüzyılın Planı'nın bu meseleyi çözebileceğine inanmadığını defaten söylemiştir. Bununla birlikte Amerikan Elçiliğinin tekrar Kudüs'ten Tel Aviv'e taşınması ve mevcut Yahudi yerleşim yerlerinin tahliye edilmesi gibi değişikliklerden yana olmayacağını da ifade etmiştir.

“

Trump tarafından durdurulan insani ve kalkınma yardımlarının tekrar başlatılması, kapatılan temsilciliklerin yeniden açılması, sonlandırılan güvenlik ve istihbarat koordinasyonunun tekrar başlatılması ve Filistinlilerin de görüşlerinin alınacağı iki devletli çözüm temelinde yeni bir barış planının hazırlanması beklenmektedir.

”

Biden gibi Başkan Yardımcısı Kamala Harris'in ve muhtemel Dışişleri Bakanı Tony Blinken'in de Yahudi bağlarına rağmen Filistinliler konusunda daha hassas oldukları bilinmektedir. Bu nedenle, en azından Trump tarafından durdurulan insani ve kalkınma yardımlarının tekrar başlatılması, kapatılan temsilciliklerin yeniden açılması, sonlandırılan güvenlik ve istihbarat koordinasyonunun tekrar başlatılması ve Filistinlilerin de görüşlerinin alınacağı iki devletli çözüm temelinde yeni bir barış planının hazırlanması beklenmektedir. Dolayısıyla sözde Yüzyılın Planı konusunda ABD yönetiminde önemli değişim olması muhtemeldir.

İSRAİL İLE ARAP ÜLKELERİ ARASINDAKİ NORMALLEŞME SÜRECİ

İsrail ile Arap ülkeleri arasında başlatılan normalleşme süreci ve şimdiye kadar Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Bahreyn ile imzalanan İbrahim Anlaşması'nın desteklenmesine Biden yönetiminde de devam edileceği, tüm yetkili ağızlar tarafından teyit edilmiştir. Özellikle olası Dışişleri Bakanı Blinken'in yaptığı açıklamalarda, şimdiye kadar adları zikredilmiş olmasına rağmen henüz bu anlaşmaya taraf olmayan Arap ülkelerinin de teşvik edilmesinin İsrail'in güvenliği için çok önemli olduğu belirtilmiş; ayrıca bu durumun Filistin-İsrail anlaşmazlığının çözümüne de katkı sağlayacağı gerekçesiyle sürecin kuvvetle destekleneceği ifade edilmiştir.

Görülen o ki Trump döneminde başlatılmış olmasına rağmen nor-

malleşme süreci Biden yönetimi tarafından sahiplenilecek ve hatta katılımcı ülkelerin arttırılmasına çaba sarf edilecektir. Bu hâliyle normalleşme sürecine yönelik ABD yönetimleri arasında süreklilik olacağını söylemek mümkündür.

İRAN İLE NÜKLEER DİYALOG

Belki de halef-selef ABD yönetimleri arasındaki en bariz politika farklılığı İran ile 2015 yılında imzalanan ancak Trump'ın, İsrail'in de kuvvetli desteğiyle Haziran 2018'de ayırdığını açıkladığı nükleer anlaşma konusunda yaşanacaktır. 2015 yılında imzalanan anlaşmanın gerçekleşmesinde büyük emekleri olan ve yeni yönetimde de dışişleri bakanlığı ile ulusal güvenlik danışmanlığını üstlenecek olan Blinken ve Jake Sullivan'ın, tekrar nükleer anlaşmaya dönmesi konusunda çok istekli oldukları bilinmektedir. Özellikle Sullivan'ın bu konuya bakışının genel olarak Biden yönetimi tarafından da benimsendiği görülmektedir.

Sullivan, 7 Aralık'ta *The Wall Street Journal* tarafından düzenlenen CEO'lar Konseyi Zirvesi'nde yaptığı

konuşmada, nükleer anlaşmaya dönmenin mümkün ve başarılabilir olduğunu söyleyerek İran'ın tekrar uluslararası sisteme eklemlesininin, nükleer silahsız bir İran'a ulaşmak için gerekli olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca İran'ın anlaşmanın koşullarına uyması hâlinde yaptırımların kaldırılacağını söyleyen Sullivan'ın bu sözleri ise İran'da sevinçle karşılanırken İsrail'de alarm zillerinin çalmasına sebep olmuştur.

İsrail yönetiminin, İran'ın nükleer silaha ulaşmasını sağlayacağı ve bunun da kendi ulusal güvenliği için varoluşsal tehdit olduğu gerekçesiyle 2015 yılında imzalanan nükleer anlaşmaya ne kadar karşı olduğu bilinmektedir. Hatta Obama'nın bu anlaşmayı imzalamaması amacıyla dönemin İsrail yönetimi açık ve gizli tüm kanalları kullanmış fakat anlaşmaya engel olamamışlardır. Biden'ın seçimi kazanmasından sonra, ABD'nin tekrar nükleer anlaşmaya dönmesinin büyük bir hata olacağını söyleyen İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu, bunu önlemek için bütün olasılıkları değerlendireceklerini açıklamıştır.

“

İsrail ile Arap devletleri arasında başlatılan normalleşme sürecini destekleme konusunda iki yönetim arasında süreklilik olması muhtemelken sözde Yüzyılın Planı ve İran ile tekrar müzakerelerin başlatılması konularında önemli değişimler olacağı anlaşılmaktadır.

”

Hatta İran nükleer çalışmalarının babası sayılan nükleer fizikçi Muh-sin Fahrizade'nin hem de Tahran'da henüz tam olarak aydınlatılmamış bir suikast sonucu öldürülmesi, İsrail'in Biden yönetimine verdiği bir mesaj olarak değerlendirilmektedir. Bu şekilde İran'ı kıskırtarak karşılık vermeye zorlamaya matuf bu suikastın amacına ulaşip ulaşmayacağı henüz belli olmamakla birlikte, bu mesajın Biden ekibi tarafından alındığı anlaşılacakla birlikte bu konudaki tutumlarında bir değişiklik gözükmemiştir.

Sonuç olarak, hâlihazırdaki Trump yönetimiyle 20 Ocak'tan sonra göreve başlayacak olan Biden yönetiminin İsrail ile ilgili politikaları karşılaştırıldığında; İsrail ile Arap devletleri arasında başlatılan normalleşme sürecini destekleme konusunda iki yönetim arasında süreklilik olması muhtemelken sözde Yüzyılın Planı ve İran ile tekrar müzakerelerin başlatılması konularında önemli değişimler olacağı anlaşılmaktadır. ■

ABD-KÖRFEZ İLİŞKİLERİNDE ÖNEMLİ KIRILMALAR VE BİDEN DÖNEMİ OLASILIKLARI

**GÖKHAN ERELİ,
AHMET SAFA HÜDAVERDİ**

*Uzman,
Araştırma Asistanı*

ORSAM

ABD ve Arap Körfez ülkeleri uzun yıllara dayanan stratejik ve çok yönlü bir ilişkiye sahiptir. ABD'nin Körfez bölgesine yönelimi 1933 yılında Suudi Arabistan Kralı İbn Suud'dan petrol arama imtiyazı elde etmesiyle başlamıştır. Daha sonrasında Suudi Arabistan'da zengin petrol kaynaklarının keşfedilmesiyle 1951 yılında ABD ve Suudi Arabistan arasında imzalanan savunma anlaşması bölge ülkelerinin ABD'nin güvenlik şemsiyesi altına girdikleri bir dönemi başlamıştır.

Basra Körfezi sahip olduğu coğrafi konum ve devasa petrol ve doğal gaz kaynakları sebebiyle 19. yüzyıldan bu yana büyük güçlerin küresel siyasetinin merkezinde yer almıştır.

Körfez, önce Britanya hegemonyasının (Pax Britannica) ve daha sonra da Amerikan hegemonyasının (Pax Americana) en önemli noktalarından birisini oluşturmuştur. Modern dönemde Amerikan

hegemonyasını oluşturan kriterlerden stabil uluslararası para birimi, serbest ticaret ve uygun fiyatlı petrole ulaşım, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Körfez'deki kontrolüyle yakından bağlantılıdır.

ABD ve Arap Körfez ülkeleri uzun yıllara dayanan stratejik ve çok yönlü bir ilişkiye sahiptir. ABD'nin Körfez bölgesine yönelimi 1933 yılında Suudi Arabistan Kralı İbn Suud'dan petrol arama imtiyazı elde etmesiyle başlamıştır. Daha sonrasında Suudi Arabistan'da zengin petrol kaynaklarının keşfedilmesiyle 1951 yılında ABD ve Suudi Arabistan arasında imzalanan savunma anlaşması bölge ülkelerinin ABD'nin güvenlik şemsiyesi altına girdikleri bir dönemi başlamıştır. Takip eden süreçte Britanya'nın Körfez bölgesindeki askerî varlığını 1971 yılında çekmeye başlamasından sonra kademeli bir şekilde Britanya'nın bölgedeki rolünü ABD üstlenmiş ve bölge ülkeleri ile si-

yasi, askerî ve ekonomik ilişkiler geliştirmiştir.

“

1990 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgali ile Körfez ülkelerinin güvenlik kaygıları had safhaya ulaşmış ve ABD liderliğindeki “Çöl Fırtınası Harekâtı” ile bölgede tekrar istikrar sağlanmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla ABD güvenlik şemsiyesi, Körfez ülkelerinin rejim güvenliği ve “hayatta kalma” stratejilerinde elzem bir noktayı temsil etmiştir.

”

Körfez'in güvenliğini 1979 yılı öncesindeki dönemlerde “çifte sütun”

(twin pillar) politikası üzerinden Suudi Arabistan ve İran ile bölgeye doğrudan müdahil olmadan sağlamaya çalışan ABD, bu stratejinin 1979 İran İslam Devrimi ile çökmesiyle birlikte bölgesel tehditlere karşı Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) etrafında şekillenen bölgesel oluşumları desteklemiştir. Bölgesel oluşumları desteklemenin yanında 1979 yılından sonra Pan-Arapçı politikalar ile Körfez güvenliğini tehdit eden Irak'ı ve devrim ihracı politikasını hayata geçiren İran'ı hedef alan ABD, “çifte çevreleme” (dual containment) politikasını uygulamaya başlamıştır. Bunun yanında 1990 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgali ile Körfez ülkelerinin güvenlik kaygıları had safhaya ulaşmış ve ABD liderliğindeki “Çöl Fırtınası Harekâtı” ile bölgede tekrar istikrar sağlanmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla ABD güvenlik şemsiyesi, Körfez ülkelerinin rejim güvenliği ve “hayatta kalma” stratejilerinde elzem bir noktayı temsil etmiştir. İlerleyen yıllarda ABD'nin askerî güvenlik şemsiyesinin kalıcılığını garantilemek isteyen Körfez ülkeleri ile ABD arasında bir dizi askerî ve siyasi anlaşmalar imzalanmış ve ABD'nin koruyucu rolü resmileşmiştir.

ABD-Körfez stratejik ilişkileri, özellikle 44. ABD Başkanı Barack Obama'nın ikinci döneminde (2012-2016) Arap Baharı ve İran'a yönelik politikalar sebebiyle belli bir oranda sekteye uğramış olsa da kalıcılığını sürdürmüştür. Arap Baharı sürecinde Mısır ve Tunus'ta ABD'nin müttefiklerinin iktidardan düşmesine göz yumması, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) gibi petrol monarşilerinin halk hareketleri ile tetiklenmiş

olan rejim güvenliği kaygılarını artırarak bu ülkelerde “terk edilmişlik” algısı oluşturmuştur. Arap Baharı ile yaşanan bu gerginliğin üzerine 2015 yılında Obama yönetiminin İran ile nükleer enerji konusuna ilişkin anlaşmayı onaylaması ve İran’a uygulanan yaptırımları aşamalı olarak kaldırması Suudi Arabistan ve BAE nezdinde Obama’nın olumsuz imajını perçinlemiştir.

TRUMP’IN KÖRFEZ’DEKİ MİRASI

Donald Trump’ın 2016-2020 arasındaki başkanlık dönemi karşıdevrimlerin katalizörü konumuna gelen Körfez’deki petrol monarşileri için Obama döneminin bir telafisi niteliğini taşımıştır. ABD’nin Körfez ile stratejik ilişkilerini yeniden formüle eden Trump yönetimi, Suudi Arabistan ve BAE’nin dış politika amaçlarını İsrail’in bölgesel hedeflerine endekslemiş ve böylece İran’a karşı ortak bir cephe oluşturmuştur. Ortak cephede roller üstlenen Suudi Arabistan ve BAE, bu stratejik ilişkinin bedelini ABD ile imzaladıkları yüklü silah anlaşmaları sayesinde ödemekten memnuniyet duymuşlardır. Trump’ın danışmanı ve damadı Jared Kushner’in ortaya koyduğu İsrail işgalini meşrulaştırma amacı güden Yüzyılın Anlaşması’na Suudi Arabistan ve BAE finansman sağlanacağını belirtmişler ve Filistin’in geleceğini olumsuz yönde etkilemekten çekinmemişlerdir.

Trump destekli bir diğer bölgesel meselede Mısır ve Bahreyn’i de yanlarına çeken Suudi Arabistan ve BAE, Katar’a karşı ambargo uygulamaya başlamış ve Filistin’den sonra bir diğer Arap devletini daha zor durumda bırakmışlardır. Eylül 2020’de ise Trump döneminin petrol monarşilerine en büyük hediyesi İsrail ile BAE ve Bahreyn’in ilişkilerini normalleştirme anlaşması imzalamış olmasıdır. 1979’da Mısır’ın ve 1994’te Ürdün’ün İsrail ile diplomatik ilişki geliştirmesinin ardından 2020 yılını da İsrail için bir zafere dönüştüren Trump yönetimi, böylece Körfez’deki “en büyük mirasını” “normalleşme” süreci ile gerçekleştirmiş oldu.

Dolayısıyla ilk elde Körfez’i ve daha sonra Ortadoğu’yu yeniden dizayn etme arayışında olan müdahaleci güçlerin, Trump yönetimini bir hediye olarak değerlendirdikleri ve Obama dönemindeki

ilişkilerde yaşanan gelişmeleri telafi ettikleri belirtilebilir. Trump yönetiminin zımnı desteği ve yeşil ışığı ile birlikte bu ülkelerin Yemen ve Libya’da artırdıkları askerî aktivizm tutumları, Ortadoğu’da Trump döneminden de sonraya kalan sorunlar doğurmuş ve bölgedeki insani dramı artırmıştır.

“

Biden döneminde ABD’nin Körfez siyaseti, zorunlu olarak teslim alınan miras dolayısıyla uyuşmazlıkların-çatışmaların barışçıl yollarla çözümünü ile ilgili olacaktır.

”

KÖRFEZ’DEKİ ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ GİRİŞİMLERİNDE BİDEN DÖNEMİ

14 Aralık tarihinde Seçiciler Kurulunun Biden’i başkan ilan etmesi ile birlikte ABD’nin 46. Başkanı resmîyet kazanacaktır. Biden döneminde ABD’nin Körfez siyaseti, zorunlu olarak teslim alınan miras dolayısıyla uyuşmazlıkların-çatışmaların barışçıl yollarla çözümünü ile ilgili olacaktır. Biden yönetiminin ajandasında ilk sırada Suudi Arabistan-İran geriliminin yaşandığı; Suriye, Irak, Yemen, Bahreyn ve Lübnan’ın olduğu belirtilebilir. Bunun yanında Biden’i bir umut olarak gören uyuşmazlık ve çatışmalara Körfez krizi ve İsrail-Filistin meselesi eklenebilecektir.

Biden’in uluslararası anlaşmalara yeniden dâhil olunacağını,

ABD'nin temel müttefikleri ile ilişkilerin canlandırılacağını ve Ortadoğu'da askerî varlıkların azaltılmasının yanında demokrasi teşvikinin de sağlanacağını ima eden ifadeleri, Suudi Arabistan-ABD ilişkilerinde gerginliklerin yaşanabileceğini göstermektedir. İran nükleer anlaşmasına geri dönmesi ihtimali ve ABD'nin İran politikasında yaşanabilecek değişimler Suudi Arabistan, BAE ve Bahreyn'in tedirgin eden diğer noktalarıdır. Yeniden diyalog vurgusunun öncelenmesi ile birlikte İran'a yönelik yaptırımların kaldırılması ve ABD-İran arasında müzakerelerin başlaması, otoriter petrol monarşilerini endişelendiren bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. ABD'nin İran'a yönelik olası tutum değişikliği İran ile mali, ekonomik ve siyasi ilişkilerini çeşitlendirmiş olan Katar, Kuveyt ve Umman'ı diğer müdahaleci monarşiler kadar etkilemesi düşük ihtimaldir.

Biden yönetiminin bölgeye yönelik izleyeceği politikalar, Yemen'deki savaşta yaşanan gelişmelere de bağlı olacaktır. Biden yönetiminin, Suudi Arabistan'ın Yemen'den çekilmesini öngören kongre taleplerine Trump yönetiminden daha fazla dikkat vermesi muhtemeldir. Yemen'de doğrudan siyasi angajmanlara girmeyi tercih etmeyen ve Yemen'deki çabalarını terörle mücadele ekseninde harcayan ABD'nin, Biden liderliğinde Suudi Arabistan ve BAE'nin buradaki müdahalesini sekteye uğratması ve ABD desteğini kesmesi ihtimaller dâhilindedir.

Bunun yanında, Körfez krizinin Katar'a uygulanan ambargonun

sonlandırılması yoluyla barışçıl çözümü de Biden'ın dış politika ajandasında olabilir. Körfez krizini çözüme ulaştıran lider olarak önemli bir dış politika zaferine imza atmak isteyebilecek olan Biden'ın, bu krizin çözümüne yönelik diplomatik temaslarda bulunacağı, Suudi Arabistan ve BAE'ye Katar'a yönelik ablukayı kaldırmaları noktasında Trump yönetiminden daha sert baskı yapması ihtimal dâhilindedir. Bu konuda özellikle Suudi Arabistan ve BAE'nin Trump dönemi aksine Biden yönetimi ile stratejik ilişkilerini korumak ve geliştirmek için orta yol bulma arayışında Katar'a karşı tutumlarında bazı olumlu değişimler görülebilir.

Körfez-ABD üçgenindeki ilişkiler dikkate alındığında Biden'ın İsrail'den yana bir tutum içerisinde olmakla birlikte Filistin meselesinde iki devletli çözümden yana taraf olduğu bilinmektedir. Yine de Biden, Trump döneminde gerçekleşen normalleşmeyi desteklediğini belirtmişti.

Biden döneminde Körfez'deki aktörleri içeren bir diğer mesele İsrail-Filistin uyuşmazlığıdır. İsrail-Körfez-ABD üçgenindeki ilişkiler dikkate alındığında Biden'ın İsrail'den yana bir tutum içerisinde olmakla birlikte Filistin meselesinde iki devletli çözümden yana taraf olduğu bilinmektedir. Yine de Biden, Trump döneminde gerçekleşen normalleşmeyi desteklediğini belirtmişti. Bu sebeple normalleşme sonrası bölgede oluşan

konjonktürün olası Biden yönetimi ile de devam etmesi beklenmektedir.

KÖRFEZ İLE STRATEJİK İŞ BİRLİĞİNİN GELECEĞİ VE GÜVEN BUNALIMI İHTİMALLERİ

Politikalarında Trump'ın destekleyici retorik ve eylemlerine güvenen Körfez ülkeleri, Biden'ın başkan seçilmesi ile ABD ile ilişkilerinde tekrardan bir güven bunalımı yaşayabileceklerdir. Biden'ın İran politikası, Suudi Arabistan ve BAE'ye baskı oluşturacağı iddiaları ve bunun yanında Körfez krizinde çözümü zorlama ihtimali, Körfez'deki dengelerin değişebileceğinin işaretlerini vermektedir.

ABD ve Körfez arasındaki stratejik ortaklık ve müttefiklik ilişkisi ABD ulusal güvenliğinin ve küresel hegemonya iddiasının ayrılmaz bir parçasıdır. Bu çerçevede ABD'nin Körfez bölgesindeki stratejik askerî varlığı, Körfez ülkeleri ile geliştirdiği güvenlik merkezli ekonomik, askerî ve siyasi ilişkilerin boyutu, küresel petrol arz güvenliği ve fiyatlanmasında Körfez ülkelerinin rolü ve son olarak küresel ölçekteki ABD-Çin mücadelesinde Çin'in ekonomik partner olarak Körfez'de öne çıkması gibi sebepler üzerinden Biden başkanlığında Körfez bölgesi ABD ulusal çıkarları açısından stratejik önemini korumaya devam edecektir. Fakat Biden'ın Amerikan dış politikasında Körfez'in yerini yeniden tesis etme girişimleri, ABD-Körfez ilişkilerinde güven bunalımını beraberinde getirme ihtimali taşımaktadır. ■

SAHA GÖZLEMLERİ IŞIĞINDA ERBİL, KERKÜK VE MUSUL

**BİLGAY DUMAN,
FEYZULLAH TUNA AYGÜN**

Irak Çalışmaları Koord.,
Uzman

ORSAM

“

Yapılan saha çalışmasıyla üç vilayetteki siyasi gelişmeler, güvenlik ve sosyal durumla ilgili gözlem yapma şansını elde edilmiştir. Bu yazıda yapılan saha çalışmasına ilişkin genel gözlemler paylaşılacaktır.

”

Irak'ta 9-17 Aralık 2020 tarihleri arasında ORSAM ekibi olarak Erbil, Kerkük ve Musul vilayetlerinde saha çalışması gerçekleştirilmiştir. Yapılan saha çalışmasıyla üç vilayetteki siyasi gelişmeler, güvenlik ve sosyal durumla ilgili gözlem yapma şansını elde edilmiştir. Bu yazıda yapılan saha çalışmasına ilişkin genel gözlemler paylaşılacaktır. Bu noktada belki de üç vilayet için de ön plana çıkan en önemli gözlem koronavirüs salgınının dikkate alınmadığı ya da atlatıldığı olacaktır. Her ne kadar Irak resmî makamları tarafından günlük vaka sayısı 1350-1400 civarında açıklansa da sosyal hayatın tüm hızıyla devam ettiği ve halk arasında maske kullanımının neredeyse ortadan kalktığı görülmüştür. Resmî olmayan söylemlere göre ise Irak halkının

%70'ten fazlasının koronavirüse yakalandığı belirtilmektedir.

Öte yandan ülkedeki ekonomik kriz de genel bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Süleymaniye'de yaşanan protesto gösterilerinde ödenmeyen ya da eksik olarak ödenen maaşlar ana etken olurken, Irak dinarının dolara karşı bir anda yaklaşık %15'ten fazla değer kaybetmesi ve 2021 bütçe görüşmelerinde etkili olması, ülke seçime giderken en çarpıcı gelişmelerden biri olarak değerlendirilebilir. Zira hem Irak

merkezî hükümeti hem de Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) ekonomik olarak zor bir dönemden geçmektedir. Özellikle IKBY'nin bugüne kadarki en zor durumu yaşadığı söylenmektedir. Hatta 2021 Mart ayına kadar toplantıları iptal edilen IKBY Parlamentosunun ekonomik nedenlerden dolayı bu kararı aldığı iddia edilmektedir. Ayrıca genel olarak Irak'ın İran'dan aldığı doğal gaz sevkiyatının durdurulması nedeniyle üç vilayette de elektrik hizmetinin düzensiz olarak sağlanması ülkedeki yaşamı zorlaştırmaktadır.

Diğer taraftan Haziran 2021'de yapılması planlanan seçimlere yaklaşık 6 ay kalmışken siyasi grupların hazırlığına rağmen Irak halkının seçimlere ve siyasete ilgi göstermediği de görülmektedir. Bu noktada Irak halkının siyasetten bir beklentisinin kalmadığına yönelik genel bir düşünce olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak siyasete ilişkin belki de tek umut 2021 seçimlerinde olacak sistem değişikliği olarak görülmektedir. Zira diğer seçimlerden farklı olarak, her vilayet bir seçim bölgesi sayılmayarak her vilayet içerisinde farklı seçim bölgeleri oluşturulmuş ve listeler içerisindeki sıralamanın yerine aday bazlı bir seçim sistemi benimsenmiştir. Son olarak terör örgütü PKK'nın Irak'ta artan faaliyetleri, BM gözetiminden Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) ve

Irak merkezî hükûmeti arasında, Sincar'daki düzenin yeniden tesisini öngören ve bölgedeki terör örgütü PKK dâhil yabancı güçlerin çıkarılmasını amaçlayan Sincar Anlaşması ile terör örgütü PKK'nın KDP ve peşmergelere yönelik saldırılarının bölge gündeminin ana konuları olarak ön plana çıktığı görülmüştür.

ERBİL GÖZLEMLERİ

7 Aralık 2020 tarihinde Süleymaniye vilayetinde başlayan gösterilerin, Erbil'i de etkilediği görülmektedir. Vilayette gösteriler düzenlenmemesine rağmen artan asayiş devriyeleri göze çarpmaktadır. Ancak Duhok'ta Haziran 2020'de düzenlenen gösterilerin ardından Erbil'de şehrin içine peşmerge konuşlandırılmıştır. Buna rağmen güvenlik güçlerinin teyakuz seviyesinin arttırıldığı söylen-

mektedir. Diğer yandan halk arasında maaşların ödenememesi nedeniyle gösterilerin çıkabileceği ifade edilmektedir. Buna ek olarak gösteri düzenlenmesi durumunda, Duhok'taki gösterilerde görüldüğü gibi güvenlik güçlerinin şiddet kullanılarak gösterileri kısa sürede bastıracağı dile getirilmektedir. Halkın diğer bir kesiminde ise Süleymaniye'deki gösterilerin herhangi bir sonuç vermeyeceği düşüncesi ile gösteriler hakkında mizahi bir dil kullanılmaktadır. Ancak genel eğilim olarak gösterilerde terör örgütü PKK'nın rol oynadığı, Süleymaniye merkezli Kürdistan Yurtseverler Birliği'nin (KYB) ise "halkın değişim isteğini" Erbil üzerinde bir baskı aracı kullanmak için gösterilere göz yumduğu iddia edilmektedir. Ayrıca Erbil'de de gösterileri tetikleyebileceği ifade edilen maaş krizinin Erbillilerin ekonomik gücü üzerindeki etkisinin sürdürülemez noktaya gelmesinden şikayet edilmektedir. Süleymaniye'deki gösterilerin yanı sıra güvenlik durumuyla ilgili olarak Erbil ve Bağdat arasında Sincar'ın statüsüne ilişkin yapılan anlaşma ile KDP'ye bağlı Peşmerge güçleri ve terör örgütü PKK arasında çıkan çatışmaların PKK'ya ilişkin rahatsızlığı arttırdığı insanlar tarafından açıkça dile getirilmektedir. Hatta terör örgütü PKK'nın Erbil ve IKBY'ye doğrudan bir tehdit olduğu ve terör örgütünün faaliyetlerinin sonlandırılması ile bölgenin geleceğinin güvenceye alınacağı ifade edilmektedir.

İran'ın Irak'a sattığı doğal gaz seviyatının durdurulması nedeniyle şehre günlük 20 saat elektrik verildiği söylenmektedir. Elektrik arzının daha da düşmesinin yaşam standardının daha fazla düşmesine neden olacağı söylenebilir. Diğer

yandan Irak'ta etkisi süren koronavirüs salgını nedeniyle vilayet çapında alınan kısıtlamaların azaltıldığı göze çarpmaktadır. Hatta hastalığın oldukça normalleştiği, vilayette yeni normalin yanı sıra eski normale dönüldüğü görülmektedir. Ayrıca Erbil Sağlık Müdürlüğü tarafından koronavirüs ile ilgili günlük verileri açıklamayı durdurması insanların arasında farklı spekülasyonlara yol açmaktadır. Bu doğrultuda yaklaşık 1,5 milyon nüfusa sahip olan vilayette günlük yeni vaka olarak tek haneye yaklaşıldığı söylendiği gibi üç haneli rakamlar da sıkça telaffuz edilmektedir.

KERKÜK GÖZLEMLERİ

16 Ekim 2017 tarihinde federal güçlerin müdahalesi ile IKBY'ye bağlı güçlerin yanı sıra Bağdat tarafından kontrolün sağlandığı Kerkük vilayetinin merkez ilçesinde güvenlik durumunun stabil gittiğine Kerkük halkı dikkat çekmektedir. Ancak şehrin girişlerinde ordu ve yerel polisin görevlendirilmesi nedeniyle kontrolün ve şehir girişinde kuyruğun arttığı göze çarpmaktadır. Buna rağmen yerel

polis içerisinde şehrin yapı taşlarını oluşturan Türkmen, Kürt ve Arapların yer alması ve ani müdahale gerektiren durumlar için ordunun kontrol noktalarının arkasında konuşlu olması Kerküklülerin kendilerini güvende hissetmelerine yol açtığı söylenmektedir. Güvenlik durumunun yanı sıra sosyal barış ortamını olumsuz etkileyecek olması nedeniyle Peşmerge'nin şehre geri dönüşüne dair endişelerin devam ettiğini söylemek mümkündür.

“

Hem güvenlik statüsündeki değişim hem de petrol fiyatlarının düşmesi nedeniyle yaşanan ekonomik krizin devam etmesine rağmen şehirdeki inşaat sektörünün harekete geçtiği dikkat çekmektedir. Ancak ticaret alanındaki hareketliliğin başlıca nedeni olarak Haziran 2021'de yapılacağı ilan edilen seçimlerden önce aktörlerin istihdam projelerini arttırması olarak gösterilmektedir.

”

Tartışmalı bölgeler arasında başta Kerkük olmak üzere Bağdat'ın kontrolü tesis etmesinin ardından sosyal barışın devam ettiği göze çarpmaktadır. Hatta hem güvenlik statüsündeki değişim hem de petrol fiyatlarının düşmesi nedeniyle yaşanan ekonomik krizin devam etmesine rağmen şehirdeki inşaat sektörünün harekete geçtiği dikkat çekmektedir. Ancak ticaret alanındaki hareketliliğin başlıca nedeni olarak Haziran 2021'de yapılacağı ilan edilen seçimlerden önce aktörlerin istihdam projelerini arttırması olarak gösterilmektedir. Hatta Kerküklüler arasında söz konusu hareketliliğin seçimlere kadar sürdürüleceği, seçimlerin yapılmasının ardından projelerin tekrar durdurulacağına dair endişeler bulunmaktadır. Buradan hareketle seçimlerin 2021 yılının Eylül, Ekim veya Kasım ayına erteleneceği görüşü hâkim olmasına rağmen gruplar tarafından seçim hazırlıklarının arka planda başladığı söylenebilir. Buna rağmen Kerküklüler nezdinde seçimlere ilişkin heyecan yoktur. Hatta günde 20 saate yaklaşan elektrik kesintileri, genel siyasetin ülkenin kronikleşen sorunlarına çözüm olamayacağını düşünmesine neden olmaktadır. Diğer yandan sağlık konusunda koronavirüs nedeniyle hastanelerde yaşanan doluluğun ardından kapasite açısından rahatlama yaşanmaktadır.

MUSUL GÖZLEMLERİ

2014 yılında terör örgütü IŞİD'in başta Musul olmak üzere büyük şehirleri ele geçirmesi vilayette yaşayanların farklı bölgelere göç etmesine neden olmuştur. Diğer bir yandan ise şehrin batı yakası, Musul'un IŞİD'den kurtarılması

operasyonunda büyük bir yıkıma uğramıştır. Bu nedenle 2014 yılından önce şehrin batı yakasında yaşayanların da yıkımdan dolayı şehrin doğu yakasına taşındı. Uluslararası Göç Örgütü'nün hazırladığı Yerinden Edilenler Takip Veri Setinin Eylül-Ekim 2020 tarihli verilerine göre Ninova vilayetine kayıtlı yaklaşık 240.000 kişi bulunmaktadır. Buradan hareketle vilayetin yanı sıra Musullu göçmenlerin de büyük ölçüde şehre geri döndüğü söylenebilir. Ancak IŞİD'le savaştan en fazla zararı gören eski şehrin bulunduğu batı yakadaki yeniden imar konusundaki geri kalmışlık nedeniyle doğu yakadaki nüfusun 2014 yılındaki seviyenin üstüne çıktığı görülmektedir.

Musul'daki güvenlik ve asayiş durumunun iyi bir seviyede olduğu görülmektedir. Buna rağmen şimdiye kadar büyük bir problem yaşanmasa da şehirdeki Şii milis grupların varlığının, nüfusunun büyük çoğunluğunu Sünnilerin oluşturduğu Musul'da bir baskı oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte Sincar'daki terör örgütü PKK varlığının vilayet ile birlikte merkez ilçeye yönelik de tehdit oluşturabilir. Ayrıca asayişin sağlanması amacıyla sıkça güvenlik güçlerinin araçlarla devriye görevlerini yerine getirdiği görülmektedir. Ancak bazı devriye araçlarının plakasız olması, devriye yapan güvenlik güçlerinin hangi kuruma bağlı olduğunun anlaşılmasına neden olmaktadır. Bu durumun ise güvenlik koşullarına doğrudan etkisi olmamasına rağmen şehirde yaşayan kişilerin güvensiz hissetmesine neden olabileceği çıkarımında bulunulabilir.

“
Musul'da Türkiye'nin yapacağı yatırımlar konusunda büyük beklenti olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Türkiye'nin Musul Başkonsolosluğunu yeniden aktifleştirmesi, bir vize başvuru merkezi açılmasının Musullular tarafından son derece olumlu karşılandığı görülmüştür.

”
Musul'a olan geri dönüşler ile şehirdeki sosyal hareketliliğin arttığı açıkça görülmektedir. Erbil ve Kerkük'e benzer şekilde koronavirüs nedeniyle kısıtlamalar uygulanmadığı için çarşı ve pazarlarda ölemlerden uzak bir şekilde sosyal mesafeye uyulmadan yoğunluk yaşanmaktadır. Ayrıca gözlem ya-

pılan diğer vilayetlerde de görüldüğü üzere Musul'da da uzun süreli elektrik kesintileri yaşanmaktadır. Günde 12 saate yaklaşan kesintiler nedeniyle elektrik üretim santrallerine ilişkin yatırım yapılması gerektiği veya Türkiye üzerinden Zaho'ya arz edilen elektriğe benzer şekilde Musul'a da Türkiye tarafından elektrik sağlanmasına yönelik çağrı yapılmaktadır. Bu noktada Musul'da Türkiye'nin yapacağı yatırımlar konusunda büyük beklenti olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Türkiye'nin Musul Başkonsolosluğunu yeniden aktifleştirmesi, bir vize başvuru merkezi açılmasının Musullular tarafından son derece olumlu karşılandığı görülmüştür. Ancak Musul halkı arasında Türkiye'nin Musul'un yeniden yapılandırmasında hâlen beklenen düzeye ulaşmadığına yönelik bir "sitem" olduğunu da belirtmek yerinde olacaktır. ■

TÜRKİYE-IRAK İLİŞKİLERİNDE ESKİ ZİNCİRLER VE YENİ BAŞLANGIÇ ÖNERİLERİ

DR. WATHEQ AL-SADOON

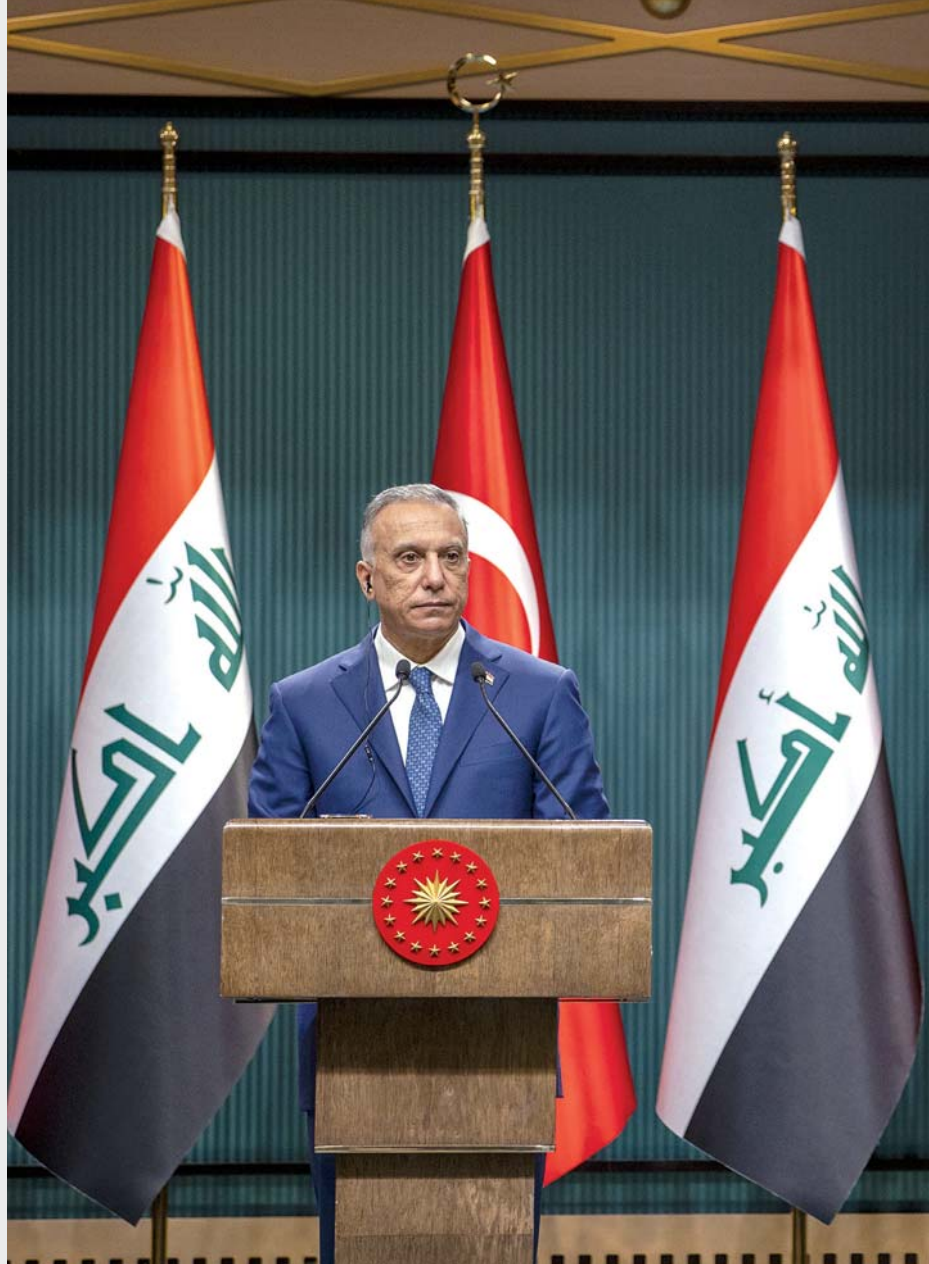
Uzman ORSAM

“

İki ülke arasındaki ilişkilerin ortak çıkarlara dayalı yeni bir başlangıca ihtiyacı vardır. Bu başlangıç, ikili ilişkilerdeki zorlukları yenecek gerçekçi temelde, objektif bir vizyona ve iş birliğine yönelik mevcut fırsatlara uygun olarak yapılmalıdır.

”

I rak'ın 1921 ve Türkiye'nin 1923 yıllarında modern ülkeler olarak kurulmalarından bu yana, iki ülke arasındaki ilişkiler birçok ortak bağa sahip olmalarına rağmen ya “gelecekte” iş birliği çerçevesinde ilerlemiş ya da ilişkilerde çıkmazlara yol açan “sınırlı” ihtilaflarla süregelmiştir. Hâlbuki iki ülke arasında coğrafi komşuluk bağı, ortak tarih, dini ve sosyal bağlar mevcuttur ve sınırlı sayıda sorun bulunmaktadır. Fakat buna rağmen iki ülke arasındaki ilişkiler ileri bir düzeye veya stratejik iş birliği seviyesine taşınmamıştır. Neyse ki ikili ilişkilerde doğrudan çatışma veya çekişme düzeyi de görülmemiştir.

Irak-Türkiye ilişkilerindeki tıkanıklığı ve durgunluğu gidermenin yolları mevcut mudur? Her zamanki sorunları ve karşılıklı suçlamaları tekrar tekrar karşımıza çıkaran, aynı kısır döngüye ilişkileri hapseden, başarısız çözümlerin ortaya atılmasına yol açan ve onlarca yıldır bekleyen meseleleri ortadan kaldırmanın imkânı var mı-

dır? Diğer bir ifade ile iki ülke arasındaki ilişkileri geliştirecek yeni vizyonlar benimsemek ne derece ihtimal dâhilindedir?

İKİLİ İLİŞKİLERİN GELİŞMESİNDEKİ ENGELLER

Uluslararası ve bölgesel faktörler ile Irak ve Türkiye'deki bazı yerel

tarafklar, ikili ilişkileri geliştirme çabalarına her zaman sınırlamalar getirmişlerdir. İronik olan ise bu faktörlerin esas olarak dışsal ve iki ülkenin ortak çıkarlarıyla ilgili olmayan alanlarda yer almasına rağmen iki ülke arasındaki ilişkilerin ivmesini zayıflatabilmesi, onları rekabet ve anlaşmazlık sarmalına girmeye zorlamasıdır. Bu nedenle, iki ülke arasındaki ilişkilerin ortak çıkarlara dayalı yeni bir başlangıca ihtiyacı vardır. Bu başlangıç, ikili ilişkilerdeki zorlukları yenecek gerçekçi temelde, objektif bir vizyona ve iş birliğine yönelik mevcut fırsatlara uygun olarak yapılmalıdır.

“

Kuzey Irak'taki terör örgütü PKK varlığı sorununu çözmekle ilgili olan taraflar ve buna çözüm bulma sorumluluğunda olanlar Türkiye hükümeti, merkezî Irak hükümeti ve Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY)'dir. Bu soruna kanışmaya çalışan veya iki ülkeye ve halklarına hizmet etmeyen tüm uluslararası ve bölgesel taraflar dışlanmalıdır.

”

Irak ile Türkiye arasındaki ilişkileri germek ve zarar vermek isteyen taraflar ve şahsiyetler Irak'ta her zaman varlığını sürdürmüştür. Bu çerçevede Irak'ta dar görüşlü mezhep ilkelerine göre iki ülke arasındaki ilişkileri zayıflatmaya çalışan dış bağlantılı kesimler bulunmaktadır. Bu nedenle Irak-Türkiye ilişkilerinde yeni bir başlangıç için önemli ön koşul, bu kesimlerin iki ülke arasındaki ilişkileri geli-

tirme çabalarını baltalamasını engellemek ve faaliyetlerinin hem siyaset hem de medyada yarattığı olumsuz etkileri azaltmaktır. Öte yandan iki ülkenin hükümeti, resmî tutum ve politikalar ile bazı kesimlerin medyatik ve politik şov amacı ile aldıkları Türkiye-İrak ilişkilerine zarar veren tutumlarına mesafe koyabilmelidir.

GÜVENLİK İKİLEMİNDE YENİ VİZYON

Kuzey Irak'ta Türkiye'ye karşı terör eylemlerini sürdüren PKK'nın varlığı meselesinin uluslararası, bölgesel ve yerel faktörlere bağlı olmasının yanı sıra birçok tarihî, siyasi, sosyal ve hatta ekonomik faktör ve dönüşümler sebebi ile onlarca yıllık bir süreçten geçtiği bilinmektedir. Bu problemle başa çıkmak amacı ile yapılanlar dönemlere göre farklı vizyon, irade ve tutumların bulunduğu bir yelpazede değişkenlik göstermiştir. Örneğin, bu mesele ile ilgili olarak Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AK Parti) 2002 sonlarında iktidara gelmesinden önceki Türkiye ile 2002'den sonraki Türkiye, 2003'ten önceki Irak ile 2003'ten sonraki Irak, 1991'ten önce merkezî Irak devletine tabi olan Irak

Kürt Bölgesi ile 1991 sonrası öz yönetime sahip Kürt Bölgesi farklı duruş sergilemiştir. Irak'ın Kuveyt'i işgalini izleyen bölgesel ve uluslararası koşullar, Irak'taki Saddam Hüseyin rejiminin zayıflamasına ve Kuzey Irak üzerindeki hâkimiyetinin gevşemesine yol açmıştır. Bu durum Irak Kürt bölgesine otonom yapı kurmak amacı ile önemli fırsat vermiştir.

Kuzey Irak merkezli sorunların nedenleri ve sonuçları Irak-Türkiye ilişkilerini takip eden herkes tarafından bilinmektedir. Bu konunun nedenlerinin ve etkilerinin değerlendirilmesi ile ilgili vizyonlar arasındaki farklılık aşikârdır. Bu nedenle, bu ikileme ciddi çözüm getirmek için sarf edilen çabalar geçmişe kitlenerek heba edilmemeli; aksine geleceğe "gerçeklikle" bakmak ve bu meselede ilerleme kaydedebilmek amacı ile kullanılmalıdır. Çözüm odaklı gerçekçi ve objektif bir yaklaşım üretebilmek için bu sorunlara yönelik ilgili tarafların üzerinde uzlaştığı yeni girişim başlatılmalıdır. Bu girişim sorunu daha da kötüleştirecek veya ihmal edilmesine yol açacak olası risklere karşı yüksek sorumluluk duygusu içermelidir.

“ Türkiye ile husumeti olan bazı Avrupa, Arap ve Körfez ülkelerinin PKK mensuplarıyla temas ve koordinasyon sağlaması ve onlara destek vermesi bilinen bir diğer gerçektir. Kuzey Irak'taki PKK varlığı sorununun çözümü ile ilgili taraflar bu soruna gerçekçi çözümler bulmaya çalışırken talep ve hedeflerini belirlemede dengeli ve rasyonel olmalıdır.

” Kuzey Irak'taki terör örgütü PKK varlığı sorununu çözmekle ilgili olan taraflar ve buna çözüm bulma sorumluluğunda olanlar Türkiye hükümeti, merkezî Irak hükümeti ve Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY)'dir. Bu soruna karışmaya çalışan veya iki ülkeye ve halklarına hizmet etmeyen tüm uluslararası ve bölgesel taraflar dışlanmalıdır. Türkiye ile husumeti olan bazı Avrupa, Arap ve Körfez ülkelerinin PKK mensuplarıyla temas ve koordinasyon sağlaması ve onlara destek vermesi bilinen bir diğer gerçektir. Kuzey Irak'taki PKK varlığı sorununun çözümü ile ilgili taraflar bu soruna gerçekçi çözümler bulmaya çalışırken talep ve hedeflerini belirlemede dengeli ve rasyonel olmalıdır. Gerekli çözüm için ana kriterler; Irak Kürt Bölgesi'nin güvenliği de dâhil olmak üzere Irak'ın egemenliğini ve güvenliğini mümkün olan en üst düzeyde tutmak, Türkiye'nin güvenliğini korumak ve Iraklı Kürtler dâhil olmak üzere Türk ve Irak halklarının çıkarlarını korumaktır.

İKİLİ İLİŞKİLERDEKİ EKONOMİK FIRSATLAR

Geçtiğimiz on yıllar boyunca siyasal düşünce literatüründe artık herkes tarafından bilinen “Siyaset mi ekonomiyi yoksa ekonomi mi siyaseti üretir?” diyalektiği ikili ilişkilerde de tartışılan noktalardandır. Dünyada ülkelerin ve halkların ekonomik talepleri sürekli şekilde yoğunlaştıkça ve ekonomik büyüme fırsatları azaldıkça bu tartışmada “ekonomi siyaseti üretir” cevabı daha çok ağırlık kazanır hâle gelmektedir. Koronavirüs salgını sonrası dünyanın çeşitli ekonomik, siyasi ve kültürel zorluklarla karşılaşacağı konusunda siyaset bilimciler ve politikacılar arasında fikir birliği söz konusudur. Bu çerçevedeki en büyük zorlukların ise ekonomik temelli olacağı ifade edilmektedir. Bu bağlamda düşündüğümüzde komşu olan ve olmayan ülkelerin ekonomik iş birliği ve çıkar alışverişi fırsatlarını kaçırmaması veya bunları ihmal etmemesi kendi menfaatlerindedir.

“

Hiçbir komşu iki ülkenin ekonomik iş birliği tesis etme bakımından Irak ve Türkiye kadar fırsata sahip olmadığı ifade edilebilir.

”

Ekonomi artık sadece siyaseti değil ülkeler arasındaki müşterek güvenliği de üretmekte ve egemenliğe duyulan saygıya da katkı sağlamaktadır. İki ülke arasında ekonomik iş birliği, ortaya çıkabilecek kriz ve sorunların önlenmesi bakımından büyük katkı sağlamaktadır. Hiçbir komşu iki ülkenin ekonomik iş birliği tesis etme bakımından Irak ve Türkiye kadar fırsata sahip olmadığı ifade edilebilir. Burada ikili ekonomik iş birliği imkânlarından söz edilirken geleneksel tüketim malları ticaretinden değil ikili ilişkilerde uzun vadeli istikrarı ve güvenliği tesis etme potansiyeli bulunan ekonomi temelli stratejik projeler kastedilmektedir.

İki komşu ülkenin aralarındaki sorunları çözme ya da sınırlandırma olasılığının; güvenlik, siyasi ve ekonomik çalkantılarla dolu bugünün dünyasında uygulanması oldukça güç fakat imkânsız bir durum olmadığı ifade edilebilir. Dolayısıyla Türkiye ve Irak’ın ekonomik potansiyellerini tam olarak yansıtabilmek ve aralarındaki iş birliği fırsatlarından etkin şekilde yararlanabilmek amacı ile gerçekleştirebileceği çağdaş yaklaşımın imkânsız gözükken ortak sorunların etkilerini en aza indirmesi muhtemeldir. Sonuç olarak, her iki ülkedeki karar vericilerin karşılıklı toprak bütünlüğü, ulusal güvenliği ve egemenliğine saygı esaslı stratejik iş birliği gerçekleştirmeye yönelik güçlü bir siyasi irade ortaya koyması, Irak-Türkiye ilişkilerini zayıflatan faktörlerin elimine edilmesine ve iki ülkenin karşılıklı ve çok boyutlu kazanımlar sağlmasına yönelik önemli fırsatlar sunabilecektir. ■

IRAK'TAKİ YENİ SEÇİM YASASININ TÜRKMENLERE OLASI YANSIMALARI

ADİL ZİNEELABDİN

Araştırma Asistanı ORSAM

“

Irak Parlamentosu tarafından 10 Ekim 2020 tarihinde kabul edilen 9 sayılı Irak Temsilciler Meclisi Seçim Yasası'nın seçim çevrelerine ilişkin düzenlemelerinin, büyük siyasi güçlerin gelecek seçimlerdeki nüfuz paylaşımı olarak değerlendirilmesine karşın bazı güçlü siyasi partiler tarafından bu düzenlemelere itiraz söz konusu olmuştur.

”

Kamu hizmetleri eksikliği ve dış müdahaleler nedeniyle Ekim 2019'da başlayan geniş çaplı hükümet karşıtı halk gösterilerinin en önemli taleplerinden biri iktidarı kontrol eden siyasi güçlerin değişimini kolaylaştıran yeni seçim yasasının parlamento tarafından kabul edilmesi olmuştur. Ancak göstericilerin bu talebi, gösterilerin başlamasından bir yıl sonra gerçekleşebilmiştir. Irak Parlamentosu tarafından 10 Ekim 2020 tarihinde kabul edilen 9 sayılı Irak Temsilciler Meclisi Seçim Yasası'nın seçim çevrelerine

ilişkin düzenlemelerinin, büyük siyasi güçlerin gelecek seçimlerdeki nüfuz paylaşımı olarak değerlendirilmesine karşın bazı güçlü siyasi partiler tarafından bu düzenlemelere itiraz söz konusu olmuştur. İran'a yakınlığıyla bilinen Hadi el-Emiri liderliğindeki Fetih Koalisyonu (48 üye), Irak'ın Eski Başba-

kamı Nuri el-Maliki liderliğindeki Kanun Devleti Koalisyonu (26) ve Haşdi Şabi Heyeti Başkanı liderliğindeki Falih el-Fayyad'ın Ata Partisi (8 üye) söz konusu yasada vilayetlerin çok bölgeli olarak kabul edilmesine itiraz olarak oturumunu terk etmiştir. Bu durum söz konusu yasanın hâlihazırda siyaseten

güçlü olan grupların gelecek seçimlerde nüfuzunun azalacağına dair bir işaret olarak okunabilir.

Türkmenlerin gelecek seçimlerde Irak Parlamentosundaki üyelerini artırma beklentisi, yeni seçim yasası hükümlerini ve yeni siyasi süreci bu yasa doğrultusunda analiz etme başarısına paralel olacaktır.

YENİ SEÇİM YASASI, TÜRKMENLER İÇİN FIRSATLAR VE RİSKLER

2003 yılından itibaren siyasi süreci kontrol eden siyasi partilerin gücünü zayıflatmasına sebep olabileceği ileri sürülen yeni seçim yasası, Türkmenler açısından bazı fırsatların yanında önemli riskler barındırmaktadır. Diğer yandan 2019'un Ekim ayıyla birlikte ortaya çıkan yeni siyasi süreç içerisinde Türkmen siyasi partilerin gelecek seçimlerde nasıl bir yol haritası çizeceği önem kazanmaktadır. Türkmenlerin gelecek seçimlerde Irak Parlamentosundaki üyelerini artırma beklentisi, yeni seçim yasası hükümlerini ve yeni siyasi süreci bu yasa doğrultusunda analiz etme başarısına paralel olacaktır. Yasayı eski seçim yasalarından ayıran en önemli özellik şüphesiz ki seçim sistemidir, yani bir seçim çevresinde kullanılan oyların milletvekillerine dönüştürülmesi usulüdür. Son seçim yasasının 15. maddesi, "Seçim çevresindeki adayların sırası, her birinin aldığı oy sayısına göre yeniden düzenlenir.

İlk kazanan sistemine göre en çok oy alan aday en fazla oyu alandır ve kalan adaylar için bu süreç tekrarlanır” ibaresini içermektedir. “First Past The Post (FPTP)” olarak adlandırılan bu sistem, bir seçim bölgesinde en çok oyu alan partinin tüm milletvekillerinin veya en çok oyu alan adayın kazanması çerçevesine oturmaktadır.

Siyasi partiler tarafından çok detaylı şekilde analiz edilmemesi hâlinde bu sistem, geniş halk tabanına sahip siyasi partilerin oy kaybetmesine neden olabilir. Nitekim temsilde adalet açısından sorunlu olan bu sistem, büyük siyasi partilerin gelecek parlamentodaki güçlerini zayıflatabilir. Bu nedenle de Fetih Koalisyonu, Kanun Devleti ve Ata Partisi bu sistemin kabul edilmesine tepki olarak parlamentoyu terk etmiştir. Zira daha önce Irak’ta uygulanan liste usulü ve seçim kotasıyla güçlü siyasi figürler, parlamentoya birçok adayı kendilerinin kazandığı oyla taşıyabilmekteydiler. Örneğin, geçmişte Nuri el-Maliki aldığı oylarla çok sınırlı sayıda oy alanların parlamentoya girmesini sağlarken yeni sistemde bu imkân ortadan kalkmaktadır. Yani 500 bin oy alan bir aday tek milletvekili olarak seçim kazanacakken yeni sistemle birlikte 500 oy alan bir aday da seçimleri kazanabilecektir. Bu nedenle bu sisteme yönelik yöneltilen en önemli eleştiri temsilde adalet konusunda yetersiz olmasıdır. Dolayısıyla her ne kadar iktidarı kontrol eden siyasi güçlerin değiştirilmesini kolaylaştıracak olsa da söz konusu sistemin demokratik ve adil bir seçim açısından sakıncalı olduğu söylenebilir.

“**Türkmen siyasi partilerin seçim sisteminin içerdiği riskleri atlatmak ve fırsata çevirmek için seçim yarışında kendi aralarında uzlaşmaya varması kaçınılmazdır. Muhtemel uzlaşma durumunda ise partilerin halkı bilinçlendirmek için kapsamlı çalışma yürütmesi gerekmektedir. Aksi hâlde tek bir Türkmen aday, Türkmenlerin yoğun olduğu seçim çevresindeki oyları toplayarak başka Türkmen adayların kazanmasının önüne geçebilir.**”

Seçim sisteminin Türkmenler açısından içerdiği riskleri anlayabilmek için öncelikle Türkmenlerin güçlü olduğu seçim çevreleri iyi analiz edilmelidir. Kerkük vilayeti Merkez İlçe Kuzey seçim çevresi (5 üye ve Kürtlerin çoğunlukla bulunduğu bölgeler), Merkez İlçe Orta seçim çevresi (4 üye ve Türkmenlerin yoğunlukla bulunduğu bölgeler), Havice ve Riyazi seçim

çevresi (Arapların yoğunluklu olduğu bölgeler) olarak üçe bölünmüştür. Türkmen siyasi partilerin seçim sisteminin içerdiği riskleri atlatmak ve fırsata çevirmek için seçim yarışında kendi aralarında uzlaşmaya varması kaçınılmazdır. Muhtemel uzlaşma durumunda ise partilerin halkı bilinçlendirmek için kapsamlı çalışma yürütmesi gerekmektedir. Aksi hâlde tek bir Türkmen aday, Türkmenlerin yoğun olduğu seçim çevresindeki oyları toplayarak başka Türkmen adayların kazanmasının önüne geçebilir. Örneğin, eski seçim sisteminin uygulandığı 2018 Parlamento Seçimlerinde 38.899 oy alan Irak Türkmen Cephesi (ITC) Başkanı Erşat Salihî’nin seçim kotasından artan oyları Kerkük Türkmen Cephesi’nin diğer adaylarına geçmiştir. Ancak bu sistemde 38.899 oy sadece adayın kendisine mahsus olup başkalarına aktarılması mümkün değildir. Böylece tek bir adayın oyların çoğunluğunu kazanması diğer adayların kazanmasını engelleyebilir. Bu nedenle Türkmen adaylarının rakiplerinin gücünü bilerek nüfuz alanlarını paylaşmaları ve halkın bu konuda bilgilendirilmesi gerekenden fazla oyun bir adayda toplanması riskini

atlabilir. Diğer yandan Türkmen siyasi partilerin Kürtlerin ve Arapların çoğunlukla bulunduğu seçim bölgelerinde tek aday göstermesi kazanma şanslarını artırabilir. Başka siyasi güçlerin oylarını dağıtmak için Kürt ve Arap siyasi partilerine yakın isimlerin aday olması da teşvik edilebilir.

Yeni seçim yasasının getirdiği önemli yeniliklerden biri de adaylık yaşını 30'dan 28'e indirmesidir. Bu hükmün yeni seçim yasasında benimsenmesi, gençlerin siyasi sürece dâhil edilmesi yönünde önemli adımlardan biridir. 26 milyon seçmenin oy kullanabileceği gelecek seçimlerde seçmenlerin önemli bir bölümünü 2003 doğumlu ve Baas rejimini görmeyen gençler oluşturacaktır. Zira Irak İstatistik Kurumunun 2016'daki verilerine göre, 15-29 yaşındaki nüfusun sayısı 9,9 milyon olarak belirlenmiştir. Özellikle Ekim 2019'daki gösterilerle daha net bir şekilde görülen eski-yeni nesil çatışmasının seçimlere yansması beklenmektedir. Bu nedenle Irak siyasi arenasında gençleri ve ekim gösterilerini temsil ettiğini iddia eden birçok siyasi güç ortaya çıkmıştır. Bu anlamda Türkmen siyasi güçlerin de yeni nesil siyasetçiler yetiştirmesi ve yeni toplumsal realiteye ayak uydurması kazanımlarını pekiştirmesini sağlayacaktır.

Vilayetlerin birden fazla seçim bölgesine bölünmesi, Türkmenlerin varlık gösterdiği ancak yoğun nüfusa sahip olmadığı bölgelerdeki temsililerine zarar verecektir. Zira Türkmenlerin azımsanmayacak nüfusunun bulunduğu Bağdat gibi bölgelerde Türkmen oyları 17 se-

çim çevresine dağılmaktadır. Bu açıdan halkın önemli bir kesiminin temsil edilmesi önüne geçen bu sistemde Bağdat, Erbil ve Kut (Aziziye) Türkmenleri için Bağdat ve diğer vilayetlerdeki Hristiyanların temsilini sağlayan bir milletvekili kota sisteminin uygulanması demokratik düzenin gereklerindedir. Elbette yeni seçim yasasının değiştirilmesinin zor olsa da böyle bir değişiklik teklifinin gündeme getirilmesi halkın tercihlerinin dikkate alınması açısından önemli görülmektedir.

Vilayetlerin birden fazla seçim bölgesine bölünmesinin Musul vilayetinde yaşayan Türkmenleri, Musul merkezli siyasi partilere karşı bir anlamda koruduğu değerlendirilmektedir. Musul vilayetinin sekiz seçim çevresine bölünmesi ve Telafer, Zammar ve İyaziye'nin dört milletvekili çıkararak tek bir seçim çevresine dâhil edilmesi, Türkmen siyasi partileri ve Türkmen siyasi elitlerin bir anlamda elini güçlendirdiğini söylenebilir. Kerkük için yukarıda belirtilen taktiklerin Türkmenlerin yoğunlukla bulunduğu bu bölgelerde uygulanması, Musul'daki Türkmenlerin parlamento temsilini artırabilir. Aynı durumun Selahaddin ve Diyala vilayetlerindeki Türkmenler için geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Dört seçim çevresine bölünen Diyala'nın Haneke, Saadiye, Celavla, Karatepe ve Cebbara bölgelerinden oluşan seçim çevresinde Türkmenlerin birlikte hareket etmesi hâlinde bir veya iki Türkmen adayın seçimleri kazanması söz konusu olabilir. Ancak Mendeli ve Mansuriye Türkmenlerinin Arap çoğunluklu iki ayrı seçim çevresine dâhil edilmesi,

Türkmenlerin Diyala'daki gücünü olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle Diyala'da bir Türkmen milletvekilinin kota üzerinden garantiye alınması dezavantajları giderebilir. Bu çerçevede yeni seçim yasasının teorik açıdan güçlü siyasi partileri etkilediği görülse de söz konusu partilerin güçlü örgütlenmeleri ve sahip oldukları maddi ve askerî imkânları nedeniyle yeni nesil siyasi partilerin ortaya çıkmasını engellemesi daha olasıdır. Bu güçlerin Türkmen bölgelerindeki varlığı da göz önüne alındığında Tuzhurmatu ve Telafer gibi bölgelerde Türkmenleri yanlarına çekmesi dikkatlerden kaçmamalıdır.

Sonuç itibarıyla Türkmen siyasi güçlerin birlikte hareket ederek aday belirlemesi ve seçim öncesinde Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerin adaylar arasında paylaşılması büyük önem arz etmektedir. Ancak belirlenen adayların gösterildikleri bölgelerin özelliklerine göre belirlenmesi oldukça önemlidir. Aksi hâlde belli bir bölgede kabul görmeyen bir adayın siyasi pazarlık konusu olarak aday gösterilmesi, Türkmen halkının seçimlere katılmasını olumsuz etkileyebilir. Ayrıca, böyle bir durum Türkmen oylarının başka Türkmen temelli olmayan siyasi güçlere gitmesine yol açabilir. Öte yandan, Türkmen siyasi partiler arasındaki iş birliğinin sadece Türkmenlerle sınırlı kalmaması önemli olacaktır. Belli bir bölgede Türkmen siyasi partilerin Arap veya Kürt adayının desteklenmesi karşılığında başka bir bölgede Türkmen bir adayın destek elde etmesi yönünde siyasi pazarlıkların yapılması, yeni seçim sisteminin kaçınılmaz olarak getirdiği sonuçlardan biridir. ■

SİNCAR ANLAŞMASI'NA TARTIŞMALI BÖLGELER EKSENİNDEN BAKIŞ

SERCAN ÇALIŞKAN

Araştırma Asistanı **ORSAM**

“

9 Ekim 2020'de Irak merkezî hükûmeti ile Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) arasında bir anlaşma imzalanmış, bu kapsamında “yabancı gruplar” olarak nitelendirilen Haşdi Şabi güçleri ve terör örgütü PKK militanlarının Sincar'dan çıkarılması, Bağdat ile Erbil arasında bölgenin idari koordinasyonunu sağlayacak bir komisyon kurulmasının kararlaştırıldığı ifade edilmiştir.

”

Irak'ın Musul vilayetine bağlı Sincar'da terör örgütü Irak ve Şam İslam Devleti'nin (İŞİD) kontrolünün sona ermesinin ardından normalleşmenin sağlanması ve yabancı grupların bölgeden çıkarılması için 9 Ekim 2020'de Irak merkezî hükûmeti ile Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) arasında bir anlaşma imzalanmıştır. Anlaşma kapsamında “yabancı gruplar” olarak

nitelendirilen Haşdi Şabi güçleri ve terör örgütü PKK militanlarının Sincar'dan çıkarılması, Bağdat ile Erbil arasında bölgenin idari koordinasyonunu sağlayacak bir komisyon kurulmasının kararlaştırıldığı ifade edilmiştir. Bölgenin güvenliğinin ise Sincar polis güçleri, Ulusal Güvenlik Müsteşarlığı, Ulusal İstihbarat Servisi tarafından IKBY güçleriyle koordinasyon hâlinde sağlanacağı ve buna ek olarak ise

IKBY ile iş birliği kapsamında 2.500 kişinin Sincar'ın güvenliğinden sorumlu olacağı belirtilmiştir.

Sincar'a dair yapılan anlaşma sonrasında gündeme gelen temel hususlardan biri, 2005 yılında kabul edilen Irak Anayasası'nın 140. maddesi uyarınca merkezî hükümet ile IKBY arasında tartışmalı bölgeler olarak adlandırılan ve Musul, Kerkük, Selahattin ve Diyala vilayetlerinin ilçelerinden oluşan bölgelerin anlaşmadan nasıl etkilenebileceği olmuştur. Anayasa'nın 140. maddesine göre tartışmalı bölgelerin çözümü üç aşamadan geçmektedir: Normalleştirme, nü-

fus sayımı ve referandum. Normalleştirme ve nüfus sayımının ardından yapılacak referandum ile bölgenin gerçek halklarının geleceğine karar vermeleri gerektiği belirtilmiştir. 140.maddenin süresinin ise 31 Aralık 2007 tarihi ile son bulacağı ifade edilmiştir. Başta Kerkük olmak üzere bugüne kadar devam eden uyumsuzluk ve anlaşmazlıklar sonucu 140. madde uygulanamamıştır.

Anlaşma sonrasında merkezî hükümet ve IKBY siyasilerince yapılan açıklamalar idari olarak Musul'a bağlı olan Sincar'ın da içerisinde bulunduğu tartışmalı bölgeler meselesini yeniden gündeme getir-

miştir. IKBY Başbakanı Mesrur Barzani, anlaşmanın ardından yaptığı açıklamada "Sincar Anlaşması, tartışmalı bölgelerde 140. maddenin uygulanması için bir başlangıçtır" ifadelerini kullanmıştır. Diğer yandan, Irak Ulusal Güvenlik Danışmanı Kasım Araci ise Sincar'ın ardından Kerkük'e yöneleceklerini dile getirerek "normalleştirme" adına benzer adımların Kerkük'te de atılabileceğinin işaretlerini ortaya koymuştur. Nitekim Sincar Anlaşması'ndan üç gün sonra 12 Ekim'de Erbil'e giden Cumhurbaşkanı Berham Salih'in temasları sırasında IKBY tarafına, Sincar'daki anlaşmanın ardından Kerkük konusunda da iki taraf arasında bir anlaşmanın yapılabileceğini söylediği kamuoyuna yansımıştır.

“

Kerkük'te yapılması gereken, kentteki güvenlik güçlerinin alternatiflerini tartışmak yerine merkezî hükümete bağlı kuvvetlerin güçlendirilmesi ve bilhassa IŞİD ve PKK gibi Kerkük'ün güvenlik ve istikrarını tehdit eden terör örgütlerine karşı doğrudan Bağdat yönetimince kararlılık ortaya konmasıdır.

”

SİNCAR ANLAŞMASI SONRASI KERKÜK TARTIŞMALARI

Anlaşma sonrası tartışmalı bölgelerle ilgili açıklamalarda Kerkük ve Sincar'daki farklı dinamiklerin göz ardı edildiği gözlemlenmektedir. Zira Kerkük'e Sincar'da olduğu gibi "yabancı güçlerin" kont-

rolü altında olan bir vilayet nitelelendirmesi yapmak mümkün olmayacağı gibi güvenlik ve istikrar noktasında da Sincar'daki olumsuz tablo bulunmamaktadır. Sincar, anlaşma öncesinde özellikle terör örgütü PKK militanlarının ve bölgede varlık gösteren Haşdi Şabi ve PKK destekli Sincar Direniş Birlikleri'nin (YBŞ) kontrol sağladığı bir bölgeyken, Kerkük'te merkezî hükûmete bağlı Irak ordusu ve Federal Polis güçlerinin kontrolü bulunmaktadır. Dolayısıyla Kerkük'te yapılması gereken, kentteki güvenlik güçlerinin alternatiflerini tartışmak yerine merkezî hükûmete bağlı kuvvetlerin güçlendirilmesi ve bilhassa IŞİD ve PKK gibi Kerkük'ün güvenlik ve istikrarını tehdit eden terör örgütlerine karşı doğrudan Bağdat yönetiminin kararlılık ortaya konmasıdır.

Merkezî hükûmet ve IKBY arasında sürdürülecek "iki taraflı" çözüm arayışı pek çok kırılmayı da beraberinde getirecektir. Bilhassa tartışmalı bölgelerin Türkmen nüfusunun da yoğun yaşadığı yerler olması nedeniyle Sincar Anlaşması'nın tartışmalı bölgelere olası etkilerine dair tartışmaları yakından takip edenlerin başında Türkmenlerin geldiği söylenebilir.

Kerkük, Telafer, Tuzhurmatu, Hanekin gibi tartışmalı bölgelerin en önemli özellikleri, farklı etnik ve dinî unsurları içerisinde barındıran birer mozaik bölgeler portresi çizmeleridir. Dolayısıyla bu bölgeler-

deki etnik ve dinî çeşitliliği müzakere masasına dâhil etmeden yalnızca merkezî hükûmet ve IKBY arasında sürdürülecek "iki taraflı" çözüm arayışı pek çok kırılmayı da beraberinde getirecektir. Bilhassa tartışmalı bölgelerin Türkmen nüfusunun da yoğun yaşadığı yerler olması nedeniyle Sincar Anlaşması'nın tartışmalı bölgelere olası etkilerine dair tartışmaları yakından takip edenlerin başında Türkmenlerin geldiği söylenebilir. Nitekim özellikle Mustafa Kazımî'nin başbakan olarak göreve başladığı Mayıs 2020 tarihinden bu yana Kerkük noktasında merkezî hükûmet ile IKBY arasında Kerkük'ün diğer etnik unsurları dikkate alınmadan atılan iki taraflı adımlar, Türkmenlerin Sincar Anlaşması sonrası taşıdığı endişelere de önemli bir haklılık payı katmaktadır. Bu adımlardan biri, Bağdat ve Erbil arasındaki müzakerelerin ardından Musul, Kerkük, Diyala ve Selahattin vilayetlerinde merkezî hükûmete ait güçlerle Peşmerge'nin "ortak koordinasyon merkezleri" kurması kararı olmuştur. Tartışmalı bölgeleri içeren vilayetlere dair yapılan bu anlaşma, Peşmerge'nin 2017'deki referandumun ardından tartışmalı bölgelere geri dönüşü olarak yorumlanmıştır. Buradaki temel sorun söz konusu kararın iki taraf arasında şeffaflıktan uzak bir şekilde alınması ve daha da önemlisi bölgede yaşayan etnik unsurların masada yer almayışıdır. Dolayısıyla bu olumsuz tecrübenin ardından Sincar'da da bölgenin asli unsurları olan Yezidilerin anlaşma öncesindeki müzakerelerde geri planda bırakıldığı eleştirileri, merkezî hükûmet ile IKBY'nin aynı usulü Kerkük'te de deneyebileceği en-

dişlerine zemin kazandırmaktadır. Ancak böyle bir adımın doğrudan Kerkük'ün iki asli unsuru olan Türkmen ve Arapların iradesini yok saymak anlamına gelecektir. Dolayısıyla 2017'deki bağımsızlık referandumu girişiminin bölgede bıraktığı izler hâlen silinmemişken Bağdat'ın Erbil ile iki taraflı bir çözüm arayışında ısrar etmesi son derece tehlikeli bir süreci beraberinde getirecektir.

SİNCAR ANLAŞMASI DİĞER TARTIŞMALI BÖLGELERE UYGULANABİLİR Mİ?

Sincar ve diğer tartışmalı bölgeler, aktörler ve aktörlerin mevcut ajandaları üzerinden incelenmeyi gerektirmektedir. Sincar'a baktığımızda, bölge halkı olarak birincil öneme sahip Yezidilerin IŞİD nedeniyle göç etmek zorunda oldukları Sincar'a geri dönmesi en temel mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira hâlihazırda 300 bini aşkın Yezidi nüfus, IKBY'de yer alan kamplarda yaşamını sürdürmektedir. Bunun sağlanabilmesi için de mutlak yol terör örgütü PKK başta olmak üzere Yezidilerin geri dönüşünü engelleyen yabancı grupların bölgeden çıkarılmasıdır. Ancak diğer tartışmalı bölgelere baktığımızda Sincar'dan çok daha karmaşık bir durumla karşılaşılırken; ayrıca aktörlerin çeşitliliğini ve her aktörün kendi politikalarından oluşan birer ajandasının olduğu görülmektedir. Irak'taki tartışmalı bölgelerden olan Diyala'ya bağlı Hanekin'deki IŞİD militanlarının varlığı tam manası ile temizlenememiştir. Ayrıca yine tartışmalı bölgelerden Musul'a bağlı Telafer vilayetinde IŞİD'in getirdiği yıkım ortadan kaldırıla-

mamış ve Telafer'in vilayet statüsü kazanması noktasında özellikle Türkmen halk ve siyasilerin talepleri göz ardı edilmektedir.

Öte yandan bu noktada verilebilecek en iyi örneklerden biri "Irak'ın minyatürü" olarak adlandırılan Kerkük'ün iç dinamikleridir. Hâlihazırda Kerkük'te Kürt siyasilerin talepleri Kerkük Valiliğini vekâleten yürüten Rakan Said Cuburi'nin Kerkük'te "Araplaştırma" politikası takip etmesi nedeniyle görevden alınması ve özellikle Peşmerge'nin tekrar Kerkük'ün güvenliğinde etkin rol alması çerçevesinde şekillenmektedir. Arap siyasiler ise 2017'deki bağımsızlık referandumu girişimi sonrası IKBY'nin bölgeden çıkması ile elde ettikleri olumlu atmosferi kaybetmemek üzere adımlar atmakta, Kerkük Valiliği ve Kerkük'ün diğer idari pozisyonlarında ellerinde bulundurdukları gücü yitirmemeye gayret göstermektedirler. Türkmenler de başta IKBY'nin tekrar idari ve güvenlik anlamında Kerkük'e bir oldu bitti ile geri dönüşüne karşı tavır ortaya koyarken hem terör örgütü IŞİD ve hem de PKK'nın kentteki var-

lığına karşı merkezî hükümetten güvenlik noktasında kararlı bir duruş beklemektedirler. Böylesine çeşitli dinamikleri içeren, tek bir sesin mevcut olmadığı, birbirinden farklı politikaların birbirine karşıt şekilde yürütüldüğü bölgelerle Sincar gibi sorun ve çözümün tek yönlü olduğu bir bölgeyi karşılaştırarak aynı çözüm metotlarını uygulamaya koyulmak içinden çıkılmayacak çok çeşitli sorunları da beraberinde getirecektir. Bu nedenle Kerkük ve diğer tartışmalı bölgeler için altı çizilmesi gereken husus, Sincar örneğinin Sincar'a has özellikler taşıdığı kabulü ile birlikte müzakere süreçlerine bölgelerin tüm etnik ve dinî unsurlarının katılımını sağlamak, iradelerini yok saymamaktır. Zira tartışmalı bölgelerin çoğunun terör örgütü IŞİD tehdidinin yarattığı yıkımı derinden yaşayan, henüz güvenlik ve idari yönetim anlamında istikrarı sağlayamamış çoklu etnik ve dinî yapıya sahip bölgeler olduğu düşünüldüğünde, bu bölgelerde tek taraflı oldu bitti ile kararlar almanın Irak'ın kuzeyinde yeni gerginlikleri doğuracağı aşîkârdır.

Iraklı siyasilerin henüz Sincar için çizilen çözümün dahi hayata geçirilemediği bir dönemde Kerkük başta olmak üzere diğer tartışmalı bölgelerin çözümüne yönelik açıklamalar yapmaları, Sincar'da atılan adımın da ciddiyetine gölge düşürecektir.

Netice itibarıyla Sincar, diğer tartışmalı bölgelerden çok farklı "sorunlar ve aktörler" envanterine sahiptir. Sincar'ı Kerkük, Tuzhurmata veyahut da Hanekin ile mukayese ederek Sincar'daki çözümü bu bölgelerde uygulamaya kalkmak Bağdat yönetimini yeni sorunlarla karşı karşıya bırakacaktır. Öte yandan, ortaya konulan mevcut çözümün Sincar'da ne kadar uygulanabileceği henüz muğlaklığını korumaktadır. Bu nedenle Iraklı siyasilerin henüz Sincar için çizilen çözümün dahi hayata geçirilemediği bir dönemde Kerkük başta olmak üzere diğer tartışmalı bölgelerin çözümüne yönelik açıklamalar yapmaları, Sincar'da atılan adımın da ciddiyetine gölge düşürecektir.

Tartışmalı bölgeler gibi uzun yıllardır çözülememiş bir konunun üstünkörü bir müzakere süreci neticesinde bölgenin tüm etnik gruplarının katılımı sağlanmadan çözüme kavuşturulmasını beklemek yanlış olacaktır. Zira böylesi bir adımın bölgeye çözüm getirmeyeceği gibi ayrışma hatlarını daha da derinleştirerek çatışmaları beraberinde getirmesi muhtemel görünmektedir. ■

YPG'NİN MÜTTEFİK İKİLEMİ: ABD Mİ RUSYA MI?

HAMZA HAŞIL

Araştırma Asistanı **ORSAM**

“

ABD'nin YPG/PKK ile olan güçlü ilişkileri, Rusya'nın örgüt üzerinde istediği ölçüde etkili olabildiğini engellemektedir. Buna rağmen Rusya, YPG/PKK'nın siyasi kolu olan PYD ile eskiye dayanan ilişkilerini de kullanarak örgüt üzerinde etkili olmaya çalışmaktadır.

”

Rusya, Suriye'deki çıkarlarını garanti altına almak ve bölgede kalıcı olabilmek için iç savaşa dâhil olan bütün yerel, bölgesel ve uluslararası güçlerle diplomasi temelli sürdürülebilir ilişkiler kurmayı önemsemiştir. Bugün gelinen noktada, Rusya'nın Suriye İç Savaşı'nın bütün aktörleriyle farklı platformlarda yakın ilişkiler kurduğu görülmektedir. Şam yönetimi ile çok güçlü bağlantıları olan Rusya, rejimin destekçisi veya karşıtı olan bütün unsurlarla bazı ortak noktalarda buluşabilmektedir. Bunu da Suriye dosyasını çok boyutlu bir şekilde ele alarak başarmaktadır. Beşar Esad rejimini ayakta tutarak Suriye'deki ilk hedefine ulaşan Rusya, Şam yönetiminin ülkenin bütü-

nüne hâkim olabilmesi için de yoğun çaba harcamaktadır. Rusya'nın bu hedefinin önündeki en önemli engel Amerika Birleşik Devletleri (ABD) destekli terör örgütü YPG/PKK'nın Fırat'ın doğusundaki önemli bir alanı kontrol ediyor olmasıdır. ABD'nin YPG/PKK ile olan güçlü ilişkileri, Rusya'nın örgüt üzerinde istediği ölçüde etkili olabildiğini engellemektedir. Buna rağmen Rusya, YPG/PKK'nın siyasi kolu olan PYD ile eskiye dayanan ilişkilerini de kullanarak örgüt üzerinde etkili olmaya çalışmaktadır.

RUSYA YPG/PKK'YI SURIYE'DE NASIL KONUMLANDIRIYOR?

Sıcak çatışma ortamının büyük oranda sona ermesi ve siyasi çözüm arayışlarının yoğunluk kazandığı bu dönemde Rusya, Suriye'nin toprak bütünlüğünü savunarak Şam yönetiminin Suriye'nin bütünü üzerinde yeniden egemen olmasını hedeflemektedir. Diğer bir ifadeyle Rusya'nın ve rejimin çıkarlarının büyük oranda örtüştüğü söylenebilir. Bu noktada, YPG/PKK'nın büyük oranda kontrol ettiği Fırat'ın doğusundaki topraklar, Suriye rejiminin sürdürülebilir bir ekonomik yapıya kavuşması için hayati önem taşımaktadır. İç savaşa dâhil olduğu andan itibaren bu gerçeği göz önünde bulunduran Rusya, YPG/PKK ile olan ilişkilerini sürekli olarak canlı

tutmaya çalışmıştır. Rusya, PKK'yı ve dolayısıyla onun Suriye uzantısı olan YPG'yi bir terör örgütü olarak tanımlamamaktadır. Bu nedenle Rusya, YPG/PKK dâhil, Kürt oluşumlarla çalışmaya devam etmiştir. Fakat Rusya, bazı istisnalar dışında YPG/PKK'ya silah desteği vermeyi gerekli görmemiştir. Konuyla ilgili 15 Mayıs 2017'de bir açıklama yapmış olan Rusya Devlet Başkanı

Vladimir Putin “Diğer ülkelerin aksine Kürt oluşumlara herhangi bir silah teslimatının duyurusunu yapmıyoruz. Böyle bir şeye başlamanın gerekli olduğunu düşünmüyoruz” ifadelerini kullanmıştır. YPG/PKK’nın Rusya’dan çok ABD ile yakınlaşmasının altında yatan en önemli unsurlardan birisi de bu silah yardımları meselesidir. Rusya’dan beklediği silah desteğini alamayan örgüt, aradığı desteği ABD’den bulmuştur. 2014 yılında Irak ve Şam İslam Devleti’ne (İŞİD) karşı mücadelenin yoğunluk kazanması ile başlayan ABD-YPG/PKK ilişkileri, ABD’nin açığa çıkan silah yardımı yapmaya başlaması ile zirveye ulaşmıştır. Bu ta-

rihten sonra Rusya’nın örgüt üzerindeki etkisi sınırlı seviyede kalmıştır.

“

Fırat’ın doğusundaki topraklar, Suriye rejiminin sürdürülebilir bir ekonomik yapıya kavuşması için hayati önem taşımaktadır. İç savaşa dâhil olduğu andan itibaren bu gerçeği göz önünde bulunduran Rusya, YPG/PKK ile olan ilişkilerini sürekli olarak canlı tutmaya çalışmıştır.

”

ABD ile YPG/PKK’nın yakınlaşması Rusya’nın örgüt ile bağlarını koparmasına sebep olmamıştır. Her iki taraf da ilişkileri sürdürmeyi hayati görmüştür. ABD’nin bir şekilde bölgeden çekileceği ihtimalini göz önünde bulunduran YPG/PKK, Rusya ile ilişkilerini belli bir seviyede devam ettirmiştir. Bu durum, ABD açısından da rahatsız edici bulunmamıştır. Zira, Türkiye’nin Barış Pınarı Harekâtı sonrasında Türkiye sınırlarından güneye doğru çekilmeyi kabul eden ABD, bıraktığı boşluğu Rusya’nın doldurmasını tercih etmiştir. Fırat’ın doğusundaki askerî devriyelerde ABD ve Rusya arasında zaman zaman gerilimler yaşansa

da bu bölge sıcak çatışma alanına dönüşmemiştir. Bu durumun temel gerekçesi ise ABD çekildikten sonra YPG/ PKK'nın Türkiye'nin olası operasyonlarına karşı korunması stratejisidir.

En önemli hakikat ise ABD ve Rusya'nın YPG/PKK'nın Suriye'nin kuzeyindeki varlığını sürdürmesini teminat altına alma noktasında fikir birliği içinde olmalarıdır. İki ülkenin ayrışma yaşadığı nokta ise esasta değil yöntemdedir.

Türkiye, özellikle Münbiç'in terör örgütünden arındırılması noktasında ABD ile çok uzun ve farklı düzeylerde müzakereler yürütüp birçok diplomatik girişimde bulunsa da ABD bu bölgeyi NATO müttefiki olan Türkiye'nin kontrolüne bırakmaktansa küresel boyutta mücadele içinde olduğu Rusya'ya bırakmayı tercih etmiştir. Bu durumun ortaya çıkardığı en önemli hakikat ise ABD ve Rusya'nın YPG/PKK'nın Suriye'nin kuzeyindeki varlığını sürdürmesini teminat altına alma noktasında fikir birliği içinde olmalarıdır. İki ülkenin ayrışma yaşadığı nokta ise esasta değil yöntemdedir. Diğer bir ifadeyle YPG/PKK'nın varlığını hangi şartlarda devam ettireceği sorunsalı üzerindedir.

Rusya, YPG/PKK'ya açık bir şekilde yaşam hakkı tanımakta fakat bunu özerk bir yapı üzerinden değil Şam yönetiminin şemsiyesi altında olmasını tercih etmektedir. YPG/PKK ise ABD'den aldığı kuvvetle

özerkliğin kendileri açısından kırımızı çizgi olduğunu beyan etmektedir. Bu anlaşmazlık Rusya'nın rejim ile örgüt arasında tam bir uzlaşa sağlayamamasının temel nedenidir. Buna rağmen Rusya,

YPG/PKK ile iletişimde kalarak orta yol bulunması adına girişimlerde bulunmuştur. Rusya'nın ilişkileri canlı tutma isteği ve ABD'nin örgüte verdiği güçlü destek, YPG/PKK'nın Suriye'de siyasi çö-

züm aranırken maksimalist talepler ileri sürmesini beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla rejim ile YPG/PKK arasında akaryakıt ticareti, buğday sevkiyatı, ticari geçişler gibi gündelik hayatın idamesi için yapılan anlaşmalara ek olarak bazı lokal ölçekli idari ve askerî anlaşmalar dışında geniş kapsamlı siyasi anlaşmalar sağlanamamıştır.

Rusya, son dönemde rejim ve YPG/PKK arasında geniş kapsamlı bir uzlaşma sağlama girişimlerine hız vermiştir. Rusya bu kapsamda, YPG/PKK'nın özerklik talebini yumuşatmak ve rejimin YPG/PKK'ya siyasi ayrıcalıklar tanımamasını sağlamak suretiyle ortak nokta bulma arayışına yönelmiştir. Rusya'nın bu yöndeki en somut hamlelerinden biri, Ocak 2017'de Türkiye, Rusya ve İran liderliğinde toplanan Astana toplantısında Rusya'nın sunduğu anayasa taslağında görülmüştür. YPG/PKK'ya kültürel özerklik adı altında sınırlı bir özerkliğin verilmesi istenmiştir. Rusya bunun dışında, tarafları sık sık bir araya getirerek siyasi bir uzlaşma için ara buluculuk etmiştir. Ara buluculuk çabalarının en günceli ise 31 Ağustos 2020'de Rusya'nın Halkın İradesi Partisi ile YPG/PKK'nın siyasi uzantısı olan Suriye Demokratik Konseyini Moskova'da bir araya getirtmesidir. Rusya'nın bu girişiminin 25 Ağustos 2020'de Cenevre'de bulunan Astana garantörlerinin toplantısı sonucu alınan "gayrimeşru unsurların bölücü gündemlerine karşı ortak tutum" kararından sadece altı gün sonra yapılması, Rusya'nın siyasi çözümle ilgili Cenevre ve Astana'nın dışında bir an önce sonuca ulaşmak için kendi yöntemleri ile hareket ettiğinin ve diğer plat-

formlarda verdiği sözlere sadık kalmadığının göstergesidir.

“

Rejim ile olan yakın ilişkisini kullanarak YPG/PKK'nın özerklik kazanmasını sağlayabilecek en avantajlı ülke Rusya'dır. Bu gerçeğin farkında olan örgüt, Rusya ile gelişen ilişkilerini Suriye'deki geleceği açısından fırsata dönüştürmeye çalışmaktadır.

”

YPG/PKK'NIN TERCİHİ NE OLUR?

ABD ve Rusya, YPG/PKK'yı işlevsel bir kart olarak nitelendirip kendi taraflarında tutmak istemektedir. Fakat madalyonun diğer yüzünde ise YPG/PKK'nın hedefleri vardır. ABD ve Rusya'nın kendilerine olan ilgisini araçsallaştırarak özerklik hedefine ulaşmak isteyen örgüt, bu noktada iki boyutlu bir denge stratejisi izlemektedir. Denge stratejisinde ibrenin ağırlık merkezi ABD'dir. Fakat ABD'nin girişimleri YPG/PKK'ya uluslararası toplum nezdinde tam bir meşruiyet sağ-

lamadığı gibi özerklik noktasında da somut adımlar atlamamıştır. ABD'nin inisiyatifi ile YPG/PKK'nın meşru Kürt unsurlar ile uzlaşmaya varma çalışmaları da tam anlamıyla sonuç vermemiştir. ABD'nin Suriye'deki varlığı devam ettikçe hayati bir sorun yaşanmayacağı fakat ABD sonrası süreçte yalnız kalabileceğini göz ardı etmeyen YPG/PKK, özerklik hedefine ulaşmak için daha fazla zaman kaybetmemek adına Rusya ile her zamankinden daha fazla yakınlaşmaktadır. Rejim ile olan yakın ilişkisini kullanarak YPG/PKK'nın özerklik kazanmasını sağlayabilecek en avantajlı ülke Rusya'dır. Bu gerçeğin farkında olan örgüt, Rusya ile gelişen ilişkilerini Suriye'deki geleceği açısından fırsata dönüştürmeye çalışmaktadır. Bununla birlikte YPG/PKK, ABD ile olan güçlü ilişkilerinden taviz vermemektedir çünkü ABD'nin desteği örgütün yaşamsallığı açısından vazgeçilemez bir öneme sahiptir. Yaşamsallık ve hedeflere hızla ulaşmanın cazibesi arasında kalan YPG/PKK, iki taraftan birini seçmek zorunda kalmadan denge politikası ile maksimalist taleplerine ulaşmaya çalışmaktadır. ■

OSİRİK NÜKLEER SANTRALİ'NDEN FAHRİZADE SUİKASTINA İSRAİL'İN STRATEJİSİ

**GÖKHAN BATU,
ZEYNEP DURAN**

*Araştırma Asistanı
Araştırma Asistanı*

ORSAM

“

İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu 2018 yılında İran'ın nükleer çalışmalarına ait olduğu iddia edilen Amad Projesi'nin belgelerinin Mossad tarafından ele geçirildiğini açıklamıştır. Netanyahu belgeleri sunduğu konuşmasında, İran'ın nükleer silah çalışmalarına devam ettiğini ve Fahrizade'nin İran Savunma Bakanlığı çatısı altında projeler yürüttüğünü ifade ederek "Fahrizade, bu ismi hatırlayın" şeklinde bir açıklama yapmıştır.

”

Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) Joe Biden'ın başkan seçilmesiyle beraber İran ile Kapsamlı Ortak Eylem Planı'na (JCPOA) geri dönüş sinyalleri vermesi, başından beri plana karşı çıkan İsrail'de endişeye yol açmış; Başbakan Binyamin Netanyahu da ülkesinin buna karşı olduğunu açık bir şekilde dile getirmiştir. Bu durum İran'ın nükleer programının arkasındaki isim ola-

rak bilinen Muhsin Fahrizade'nin kasım ayında Tahran'da suikast sonucu öldürülmesinin arka planına ilişkin de bazı ipuçları sunmaktadır.

FAHRİZADE SUİKASTINA İLİŞKİN SORU İŞARETLERİ

Muhsin Fahrizade Mahabadi, 1979 İran İslam Devrimi'nden sonra

kurulan İran Devrim Muhafızları Ordusuna (İDMO) katılmış ve tuğ-general olarak görev yapmıştır. Tahran'daki İmam Hüseyin Üniversitesinde fizik profesörü olarak görev yapan Fahrizade'nin, 1989 yılında kurulduğu ve İran'ın gizli nükleer silah programı olduğu iddia edilen "Amad Projesi"ni yönettiği ileri sürülmüştür. Uluslar-

arası Atom Enerji Ajansı'na (IAEA) göre proje 2003 yılında sonlandırılmıştır.

İran Savunma ve Silahlı Kuvvetler Lojistik Bakanlığı Başdanışmanı ve İran Fizik Araştırma Merkezi (PHRC) Başkanı olan Fahrizade, nükleer ve balistik füze faaliyetleri ile bağlantısı bulunduğu dair iddialar nedeniyle 24 Mart 2007'de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin (BMGK) 1747 sayılı kararı kapsamında yaptırım listesine alınmıştır. 2008 yılında ABD Merkezî İstihbarat Teşkilatı (CIA) tarafından Başkan George W. Bush'a sunulan rapora göre, akademik kimliğinin ardında nükleer çalışmalarını sürdürdüğü iddia edilen Fahrizade'nin

mal varlığı ABD tarafından dondurulmuştur.

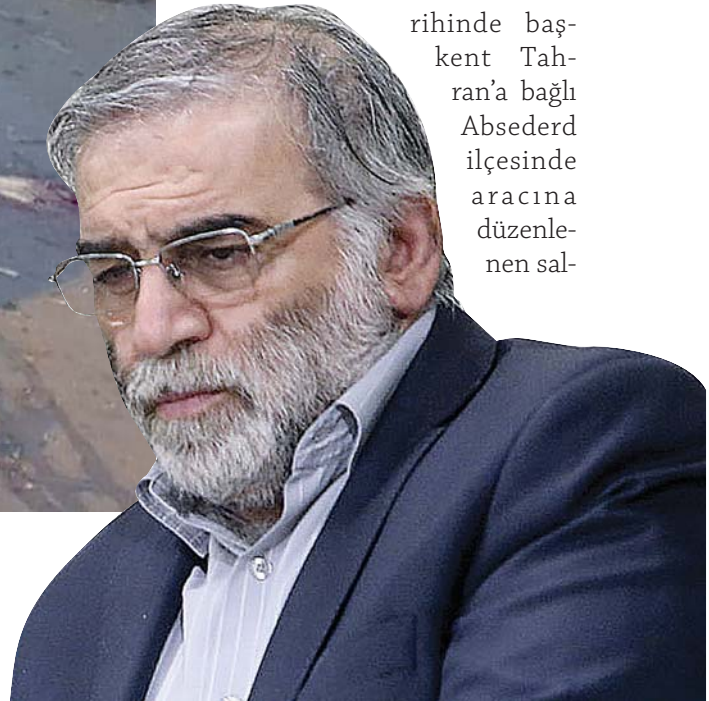
“
İran'ın dinî lideri Ayetullah Ali Hamaney, faillerin ve azmettiricilerin cezalandırılması gerektiğini ifade etmiştir. İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani, Fahrizade'nin öldürülmesinde İsrail'i suçlayarak suikasta uygun bir zamanda yanıt verileceğini ifade etmiştir.

2015 yılında BMGK'nın beş daimî üyesi (İngiltere, ABD, Çin, Fransa,

Rusya) ve Almanya ile İran arasında imzalanan JCPOA nükleer anlaşmada Fahrizade'nin önemli bir rol oynadığı ileri sürülmüştür. Bu bağlamda, 9 Şubat 2016 tarihinde nükleer anlaşmadaki rolü nedeniyle Fahrizade'nin İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani tarafından ödüllendirildiği iddia edilmiştir.

İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu 2018 yılında İran'ın nükleer çalışmalarına ait olduğu iddia edilen Amad Projesi'nin belgelerinin Mossad tarafından ele geçirildiğini açıklamıştır. Netanyahu belgeleri sunduğu konuşmasında, İran'ın nükleer silah çalışmalarına devam ettiğini ve Fahrizade'nin İran Savunma Bakanlığı çatısı altında projeler yürüttüğünü ifade ederek “Fahrizade, bu ismi hatırlayın” şeklinde bir açıklama yapmıştır. Fahrizade'nin bilinen ilk fotoğrafını gösteren Netanyahu, İran'ın nükleer faaliyetleri kapsamında Fahrizade'yi gölge adam olarak adlandırmıştır. Diğer taraftan 2018 yılında İsrail medyası, İran nükleer programının beyni olarak nitelenen Fahrizade'ye Mossad tarafından suikast girişiminde bulunduğu iddia etmiştir.

27 Kasım 2020 tarihinde başkent Tahran'a bağlı Absederd ilçesinde aracına düzenlenen sal-

dırı sonucunda Muhsin Fahrizade Mahabadi hayatını kaybetmiştir. İran'ın dinî lideri Ayetullah Ali Hamaney, faillerin ve azmettiricilerin cezalandırılması gerektiğini ifade etmiştir. İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani, Fahrizade'nin öldürülmesinde İsrail'i suçlayarak suikasta uygun bir zamanda yanıt verileceğini ifade etmiştir. İran Dışişleri Bakanı Cevat Zarif ise bilim adamının öldürülmesinin arkasında İsrail'in olduğuna dair ciddi göstergeler bulunduğu yönünde bir açıklama yapmıştır.

“

Abserd kentine konuşlandırılan eğitilmiş, yurt dışından güvenlik ve istihbarat desteği alan 12 suikastçı ve lojistik destek sağlayan 50 kişi ile bir operasyon düzenlendiği ifade edilmiştir.

”

Suikastın nasıl gerçekleştiği ile ilgili farklı açıklamalar gelirken Abserd kentine konuşlandırılan eğitilmiş, yurt dışından güvenlik ve istihbarat desteği alan 12 suikastçı ve lojistik destek sağlayan 50 kişi ile bir operasyon düzenlendiği ifade edilmiştir. İDMO'nun üst düzey komutanlarından Tuğamiral Ali Fadavi tarafından yapılan

son açıklamalara göre ise Fahrizade suikastı uydu aracılığıyla kontrol edilebilen yapay zekâ teknolojisine sahip bir makineli tüfek kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Fadavi, Fahrizade'ye toplam 13 el ateş edildiğini yakın korumasına ise dört merminin isabet ettiğini açıklamıştır. Silahın aracın üstüne yerleştirildiğini belirten Fadavi, silahın yalnızca Fahrizade'nin yüzüne odaklandığını, hemen yanında bulunan eşinin hiçbir zarar görmediğini de sözlerine eklemiştir. İsrail tarafından suikastın sorumluluğu ne kabul edilmiş ne de reddedilmiştir ki daha önce gerçekleştirilen benzer mahiyetteki saldırılarda da benzer bir tutumun benimsendiği müşahede edilmektedir.

İSRAİL'İN OLASI NÜKLEER RAKİPLERİ ENGELLEME STRATEJİSİ VE SONUÇLARI

İsrail'in düşman ülkelerin nükleer silah kapasitesine ulaşmasını önlemeye yönelik stratejisi, Irak'ın Osirak Nükleer Santrali'nde nükleer silah kapasitesine erişmesi gibi endişeler dolayısıyla benimsenecek hareket tarzı üzerinde önyicilik ve caydırıcılık odaklı yapılan tartışmalar neticesinde geliştirilmiştir. Irak'ın Fransa ile 1970'li yıllarda tesis ettiği yakın ilişkiler, beraberinde iki ülke ara-

sında enerji alanında iş birliğini getirmiş; bu kapsamda inşasına başlanan Osirak Nükleer Santrali'nde Irak'ın olası bir nükleer silah kapasitesine erişmesi ihtimaline dair Mossad'dan gelen uyarılar henüz İzak Rabin'in başbakanlığı döneminde İsrail karar alıcıları nezdinde endişeye yol açmıştır. 1977 yılında Rabin'in istifası sonrası gerçekleşen seçimlerle başbakan olan Menahem Begin döneminde de söz konusu santral önemli bir tehdit olarak gündemi işgal etmeye devam etmiştir. Bu dönemde İsrail'in santrale yönelik atacağı adımlara ilişkin diplomatik çabaların mı yoksa askerî yöntemlerin mi öncelenmesi gerektiğine dair yoğun tartışmalar yapılmıştır.

Tel Aviv'in, izleyeceği yöntemle ilişkin kararsızlığının başlıca nedeni ise ilk etapta Mısır ile yürüyen barış sürecinin zarar göreceği yönündeki endişeler sonrasında ise Sovyetler Birliği'nin karşılık vermesi ve ABD tarafından yalnız bırakılma gibi risk değerlendirmeleri olmuştur. Bu kapsamda ilk olarak Fransa nezdinde örtülü girişimlerde bulunulmuş; Moşe Dayan, konuyla alakalı olarak Fransa'da görüşmeler gerçekleştirmiştir. Ancak Irak'a gönderilmek üzere bekleyen reaktöre ait bileşenlerin Toulon'da saklandığı fabrikada meydana gelen patlama, müzakerelerin İsrail'in istediği gibi gitmediğini göstermiştir. Bu bağlamda Osirak'a bir saldırı yapılmasına ilişkin tartışmalar sürerken 1980 yılında başlayan İran-İrak Savaşı sırasında santralin kısmen tahrip edilmesi hükümete zaman kazandırmıştır. Süreç neticesinde Begin, askerî yöntemin seçilmesi durumunda bunun bir an önce yapılmasının

daha doğru olacağını ve operasyonun uzun süreli stratejik öneme haiz olduğunun altını çizmiştir. Zira Begin'e göre bu saldırı, santrale vereceği fiziksel tahribatin ötesinde bir etki bırakacak ve nükleer kapasiteye ulaşmayı deneyecek, İsrail'e hasım diğer Arap ülkeleri üzerinde de caydırıcı etki oluşturacaktı. 7 Haziran 1981'de 8 adet F-16 uçağıyla yapılan saldırıda Osirak Nükleer Santrali tamamen imha edilirken kendisi için "düşman bir ülkenin nükleer silah kapasitesine ulaşmasına asla müsaade etmeme" konusunda benimsediği politika "Begin Doktrini" olarak adlandırılmıştır. Buna göre İsrail, örtülü ya da aleni diplomatik çabalar ve askerî tedbirlerin beraber uygulanması suretiyle düşmanın nükleer tehdit hâline gelmesini önlemeyi amaçlamaktadır. Begin Doktrini'nin, takip eden hükümetler tarafından da benimsendiği ve ilgili tedbirlerin uygulandığı görülmüştür.

Osirak saldırısından 26 yıl sonra 2007'de, Begin Doktrini'nin izlerine bu kez İsrail savaş uçakları tarafından düzenlenen, Şam'ın 450 kilometre kuzeydoğusundaki Deyrez Zor'da bulunan ve inşasının bitimine kısa süre kalan el-Kubar Tesisi'nin hedef alındığı ve kulla-

nılamaz duruma geldiği saldırıda rastlanmıştır. Saldırının İsrail tarafından Kuzey Koreli bilim adamlarının, el-Kubar'da Suriye'ye danışmanlık yaptığına yönelik iddialar üzerine düzenlendiği ifade edilmiştir.

Diğer yandan söz konusu stratejiye ilişkin kısıtlılıkların 1981'e kıyasla günümüzde arttığı görülmektedir. Her şeyden önce bir nükleer santralin hedef alınması için, bu tesisin çalışmaya başlamaması gerekmektedir zira aktif bir santrale saldırılmak, beraberinde radyoaktif sızıntı ve çevre felaketlerine neden olabilir. Dahası bu durum, hedef nükleer santralin bulunduğu ülkenin sınırlarını aşan ciddi çevresel ve insani krizleri beraberinde getirebilir. İkincisi, konunun uzmanlarının da dikkat çektiği üzere nükleer faaliyetlerin artık tek bir tesiste yürütülmesi zorunluluğu bulunmamakta dahası bunlar yeraltındaki tesislerde yürütülebilmektedir. Dolayısıyla düşman unsurun nükleer kapasiteye erişiminin önlenmesi adına sert güce başvurulması durumunda bir nükleer tesisin fiziksel olarak bütünüyle tahrip edilememesi, edilebilse dahi nükleer programın akamete uğratılmaması gibi durumlarla karşılaşılabilir. Bu çerçevede, günümüzde uygu-

lanması giderek zorlaşan bu askerî yöntemlerin yanı sıra nükleer programlara "know-how" aktarımının önüne geçilmesi, siber saldırılar ve nükleer faaliyetlerin geliştirilmesinde görev alan bilim adamlarının hedef alınması gibi düşmanın nükleer kapasiteye erişimini geciktirerek ve ekonomik yaptırımlar gibi alternatif yöntemlere, etkili olacağı zamanı kazandıracak sert tedbirler ön plana çıkmaktadır. 2010 yılından beri İranlı bilim adamları ve nükleer tesislerine karşı yapılan İsrail ve ABD menşeli saldırıların da bu kapsamda değerlendirilmesi mümkündür.

“

Fahrizade'ye yönelik suikastın İran'ın nükleer programını kısa süreli aksatacağı söylenebilecekken bu durumun ülkenin nükleer faaliyetlerini uzun vadeli olarak etkileyemeyeceği savunulabilir.

”

Bu saldırıların sonuncu, aynı zamanda yeri ve metodolojisi açısından dünya kamuoyunu en meşgul eden gelişmelerden birisi de olan İran'ın nükleer programının mimarı olarak kabul edilen Muhsin Fahrizade Mahabadi'ye yönelik suikast olmuştur. Saldırının İran'ın nükleer programını kısa süreli aksatacağı söylenebilecekken bu ülkenin nükleer faaliyetlerini uzun vadeli olarak etkileyemeyeceği savunulabilir. Bu çerçevede İsrail'in, İran ile JCPOA'ya dönülmesi durumunda dahi İran'ın nükleer kapasite geliştirmesine katkıda bulunması söz konusu kritik tesisler ve şahısları hedef almaya devam edeceği değerlendirilmektedir. ■

Osirak Nükleer Santrali

ENERJİ ÇEKİŞMESİNDE YENİ ALAN KIZILDENİZ VE SUUDİ ARABİSTAN'IN POZİSYONU

DOÇ. DR. M. HİLMİ ÖZEV

Süresiz Yayınlar Editörü ORSAM

“

Bölge ülkelerindeki rejimlerin geleceğine hayati etki etmesi, beklenen Kızıldeniz'in doğal kaynak zenginliği ile ilgili her geçen gün yoğunlaşan tahminler, dikkatlerin bu bölgeye daha fazla yönelmesine neden olmaktadır.

”

Kızıldeniz şu ana dek dünya ticaretinin, özellikle de küresel enerji akışının en önemli sıcak noktalarından biri olarak bilinmektedir. Ancak hidrokarbon kaynakları açısından Kızıldeniz henüz yeterince keşfedilmiş değildir. Arap Baharı ile farklı bir nitelik ve hareketlilik kazanan Kızıldeniz'in jeopolitik konumu, bölge ile ilgili güçler arasındaki rekabeti kızıştırmaktadır. Ancak Kızıldeniz'e kıyası bulunan ülkeler ve bölge ile ilgilenen küresel aktörler açısından bölgedeki oyunun kuralları henüz netlik kazanmış değildir. Bölge ülkelerindeki rejimlerin geleceğine hayati etki etmesi, beklenen Kızıldeniz'in doğal kaynak zenginliği ile ilgili her geçen gün yoğunlaşan tahminler, dik-

katlerin bu bölgeye daha fazla yönelmesine neden olmaktadır.

BÖLGESEL-KÜRESEL OYUN ALANI OLARAK KIZILDENİZ

Kızıldeniz, 438.000 kilometrekare büyüklüğüyle dünyanın en büyük on beşinci denizi ve Suudi Arabistan, Mısır, Etiyopya, Cibuti, Eritre, Sudan, Yemen, Ürdün ve işgal altındaki Filistin topraklarının kıyası bulunduğu bir bölgedir. Kızıldeniz'i açık denizlere bağlayan Süveyş Kanalı ve Bab-el-Mandeb dünyanın en stratejik geçitleri arasında yer almaktadır.

Kızıldeniz yerel, bölgesel ve küresel düzeyde aktörlerin aktif oldukları

ve yer yer çatıştıkları bir bölgedir. Yemen savaşı dolayısıyla Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve İran arasındaki kapsamlı çatışmalar, Arap Baharı hareketleri dolayısıyla Mısır ve Sudan gibi ülkelerde yaşanan gerilimler, Etiyopya'nın Nil Nehri üzerine inşa ettiği Rönesans Barajı nedeniyle Mısır-Etiyopya arasındaki anlaşmazlık, Eritre ile Cibuti arasındaki kırılgan barış ve yerel düzeyde yaşanan sorunlar bu bölgedeki temel kırılgan noktaları oluşturmaktadır.

Küresel düzeyde ise Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Çin, Avrupa ülkeleri ve Rusya gibi bölgede çıkarları olan güçler, bölge ülkeleri ile yoğun diplomatik faaliyetler yürütmekte ve Kızıldeniz'in hukuki statüsünde ve güvenliğinde pay sahibi olmaya çalışmaktadırlar. Yemen Savaşı, bölge ülkeleri arasındaki rekabet, toplumsal dönüşüm ve siyasi istikrarsızlıklar, korsanlık ve terörizm, özellikle Kızıldeniz'in Afrika kıyılarında gittikçe artan ticaret, enerji nakil hatları, deniz nakliyatında güvenlik, yeni altyapı inşası faaliyetleri, yasa dışı göç ya-

da mültecilerle ilgili sorunlar bölgedeki diplomatik faaliyetlerini artırmak isteyen aktörler için önemli gerekçe-bahaneler olarak karşımıza çıkmaktadır.

“
Afrika Birliği'nin önerisiyle 2017 yılında imzalanan Afrika Boynuzu Ülkeleri Girişimi gibi anlaşmalar Kızıldeniz bütünleşme projeleri önünde ciddi engel oluşturabilir.

”
Suudi Arabistan 1956'da bölgede Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) etkisini durdurmaya çalışan ABD'nin teşvikiyle Kızıldeniz ülkeleri arasında iş birliği örgütü oluşturma teklifinde bulunmuşsa da bu teklif zamanında yeterince ilgi görmedi. Son dönemde bu tür öneriler daha güçlü bir şekilde gündeme getirilmeye başlandı. Etiyopya ve Umman, kıyı ülkeleri olmamakla birlikte Kızıldeniz ile ilgili gelişmelerden etkilendiklerini ve dolayısıyla bölge ile ilgili diyalog çalışmalarında ve nihai anlaşmalarda var olmak is-

tediklerini dile getirmekteler. Ne var ki bölge ülkelerinin demografik ve ekonomik yapılarındaki farklılıklar işlevsel bir iş birliği örgütü oluşturma yönünde ciddi engel teşkil etmektedir. Yine de Suudi Arabistan, Kızıldeniz'de güvenlik ve yatırım konularında özgün bir yasal statü oluşturmak üzere 2007'de Mısır, Etiyopya, Cibuti, Yemen, Umman ve Somali ile bir anlaşma imzalamayı başardı. Kızıldeniz'in öteki yakasında ise Afrika Birliği'nin önerisiyle 2017 yılında imzalanan Afrika Boynuzu Ülkeleri Girişimi gibi anlaşmalar Kızıldeniz bütünleşme projeleri önünde ciddi engel oluşturabilir.

Suudi Arabistan'ın Mısır'da darbeci Abdülfettah el-Sisi yönetimine verdiği destek, Etiyopya'nın Suudi Arabistan-Mısır ikilisine karşı Afrika Birliği'nin ve Afrika Boynuzu ülkelerinin desteğini almaya çalışması, BAE'nin Yemen, Eritre ve Somali'de kurduğu askerî üsler, Türkiye'nin Sudan ile Sevakin Adası ve askerî işbirliği konusunda imzaladığı anlaşmalar, İran'ın Yemen başta olmak üzere Kızıldeniz'e kıyaslı olan tüm ülkelerdeki varlığını ve etkisini artırma çabaları Kızıldeniz'e özgü bölgesel oyun alanının şekillenmekte olduğunu göstermektedir.

“

Ancak keşfedilmeyi bekleyen doğal kaynak zenginliği ve bölgenin ticaret ve turizm merkezli yoğun ekonomik faaliyet alanına dönüşmesi olasılığı, önümüzdeki dönemlerde Kızıldeniz'in bölgesel ve küresel güçleri daha fazla cezbedeceğini göstermektedir.

”

Değişen bölgesel dinamiklerin yanı sıra Kızıldeniz civarında küresel güçlerin kurduğu çok sayıda askeri üs bölgeye küresel aktörlerin gösterdiği ilgiyi ortaya koymaktadır. ABD, Avrupa ülkeleri, Çin ve Japonya bölgede üs kuran öncül küresel güçler arasında yer almaktadır. Dünya ticareti ve askeri faaliyetler bakımından stratejik konumda bulunması nedeniyle bu bölge günümüze kadar belirli oranda büyük güçlerin ilgisini çekmiştir. Ancak keşfedilmeyi bekleyen doğal kaynak zenginliği ve bölgenin ticaret ve turizm merkezli yoğun ekonomik faaliyet alanına dönüşmesi olasılığı, önümüzdeki dönemlerde Kızıldeniz'in bölgesel ve küresel güçleri daha fazla cezbedeceğini göstermektedir.

SUUDİ ARABİSTAN'IN KIZILDENİZ'DE ARTAN ROLÜ VE KAYNAK ARAMA GİRİŞİMLERİ

Saudi Arabistan petrol şirketi Aramco, 2009 yılında yürüttüğü 15 aylık bir sismik çalışmanın ardından Kızıldeniz'de geniş doğal gaz yataklarının bulunduğunu duyurdu. Şirket 2013 yılında üç petrol

ve iki gaz sahası keşfetti ve gaz sahalarını geliştirmeye başladı. Ancak 2015 yılında enerji fiyatlarının düşmeye başlaması, çevre sorunları, maliyetler ve riskleri en aza indirmek için daha ileri çalışmalara ihtiyaç duyulması gibi çeşitli faktörler nedeniyle çalışmalar durduruldu. Kızıldeniz sahilindeki yerleşim yerleri Suudi Arabistan'ın ekonomik faaliyetleri bakımından uzakta kalmış bölgeler arasındaydı. Aramco ekim ayında Tebuk vilayeti Duba Limanı'nın 26 km kuzeybatısında zengin bir doğal gaz rezervi keşfettiğini duyurdu. Ayrıca Kızıldeniz'in Suudi Arabistan kontrolünde kalan kısmında 20 trilyon metreküp kaya gazı yatakları bulunduğu tahmin ediliyor. Saudi Aramco daha önce kaya gazı rezervlerini 2020'den itibaren geliştirmeye başlamayı planladığını duyurmuştu.

Yeni enerji keşifleri bölgenin sadece NEOM teknoloji-kültür kenti ve devasa turizm projeleri bakımından değil enerji faaliyetleri bakımından da Krallık için önemli bir açılım alanı olacağına işaret etmektedir. Bölgenin petrol ve gaz rezervlerinin, Krallığın enerji üretim kapasitesini 30 ila 40 yıl daha uzatabileceği ve dünyanın en büyük petrol ihracatçısı rolünü pekiştirebileceği ileri sürülmektedir. Aramco yetkilileri bölgede açık deniz platformları, boru hatları ve karada işleme ve yakıt ikmal tesisleri inşa etmek için yeterli petrol ve gaz rezervi bulunduğundan emin olduklarını söylüyorlar.

Kızıldeniz'in Suudi Arabistan kontrolündeki tabanında 100 milyar varil petrol rezervi olabileceği tahmin ediliyor. Bu, Suudi Arabistan'ın

267 milyar varillik mevcut kanıtlanmış petrol rezervlerinde yaklaşık %38'lik bir artış anlamına gelmektedir. Aramco yetkilileri ticari potansiyele sahip Kızıldeniz gaz sahalarından ilkinde üç yıl içerisinde üretime başlamayı planladıklarını belirtiyorlar. Suudi Arabistan elektrik üretimi, rafineri, deniz suyu arıtma gibi projeler ve mesken kullanımı için doğal gaza ihtiyaç duymaktadır. Mevcut petrol sahalarından doğal gaz üretmek mümkün ancak petrol üretimini artırmaksızın petrolle birlikte çıkarılan doğal gazın miktarını arttırmak mümkün gözükmemektedir. Bu nedenle, yeni devreye alınacak doğal gaz sahaları Suudi Arabistan ekonomisi için büyük önem arz etmektedir.

Bununla birlikte, derinliği nadiren 100 metreyi aşan Basra Körfezi

ile karşılaştırıldığında Kızıldeniz'in yaklaşık on kat daha derin olduğu bilinmektedir. Kalın tuz tabakaları altında kaba deniz tabanı nedeniyle ortalama derin su sondaj kulesi maliyeti yaklaşık 600 milyon ABD dolarını aşabileceğinden projelerin hızı yavaşlayabilir. Özellikle enerji fiyatlarının şu andaki seviyelerde düşük kalması hâlinde Kızıldeniz'de gaz ve petrol üretimi ekonomik cazibesini kaybedebilir. Önümüzdeki dönemde küresel ekonomik büyümenin hız kazanması ve enerji talebinin artması hâlinde ise arama ve üretim faaliyetleri daha derin alanlara taşınabilir ve daha büyük kaynaklara erişilebilir.

Kızıldeniz enerji sahalarının gelişimi, diğer ekonomik projelerle birlikte Krallığın en az gelişmiş bölgelerinden biri olarak kabul edilen bölgeye refah getirme fırsatı

sunacaktır. Bu durum mevcut petrol sahalarında Şii nüfusun ağırlıklı olması nedeniyle yaşanan toplumsal problemlerin nitelik değiştirmesine, demografik ağırlığın Kızıldeniz kıyılarına kaymasına ve toplumun yeniden harmanlanmasına neden olabilir. Bu da derin bir dönüşüm deneyimlemekte olan Suudi Arabistan'da yeni toplumsal ve siyasi tasarımlar açısından büyük fırsatlar kadar riskleri de beraberinde getirmektedir.

Bu arada, Kızıldeniz'in Afrika yakası enerji arama faaliyetleri bakımından şu ana dek büyük ölçüde göz ardı edilmiştir. Mısır'da Süveyş Körfezi'nde ve diğer yerlerde görülen doğal petrol sızıntıları; Çin, Malezya ve Nijerya ortaklığı firmaların Sudan açıklarında yürüttükleri arama faaliyetleri, Eritre'de Dahlac Adaları çevresinde kayde-

dilen petrol sızıntıları, Kanadalı şirketlerin Cibuti açıklarındaki arama faaliyetleri Kızıldeniz'in alternatif enerji merkezi olarak yükselişte olduğuna işaret etmektedir.

“

Küresel güçlerin, Kızıldeniz'i çevreleyen güçler arasındaki önemsiz ayrışmaları kendi menfaatleri istikametinde kullanmalarına izin verilmesi hâlinde bölge yeni bir çatışma alanına dönüşebilir. Maalesef, tarihsel deneyim bu seçeneğin çok daha güçlü bir ihtimal olduğunu göstermektedir.

”

Suudi Arabistan küresel enerji üretiminde merkezî bir konuma sahiptir. Bu konudaki deneyimini ve birikimini Kızıldeniz'e yansıtmada konusunda diğer bölge ülkelerinin bir adım önünde olması normal bir gelişmedir. Ancak önümüzdeki dönemlerde Mısır, Yemen, Sudan, Eritre ve Cibuti gibi diğer bölge ülkelerinin de küresel enerji sektöründeki oyuncularla iş birliği içerisinde kendi kaynaklarını geliştirmeye yönelmeleri güçlü bir olasılıktır. Bölgesel güçlerin iyi yönetişim anlayışıyla hareket etmesi hâlinde bölge orta ve uzun vadede yeni bir ekonomik cazibe merkezine dönüşme potansiyeline sahiptir. Ancak küresel güçlerin, Kızıldeniz'i çevreleyen güçler arasındaki önemsiz ayrışmaları kendi menfaatleri istikametinde kullanmalarına izin verilmesi hâlinde bölge yeni bir çatışma alanına dönüşebilir. Maalesef, tarihsel deneyim bu seçeneğin çok daha güçlü bir ihtimal olduğunu göstermektedir. ■

HOLLYWOOD VE AMERİKAN DEMOKRASİSİ: FİLMVARİ BİR SEÇİMİN ARDINDAN

DOÇ. DR. SERTAÇ T. DEMİR

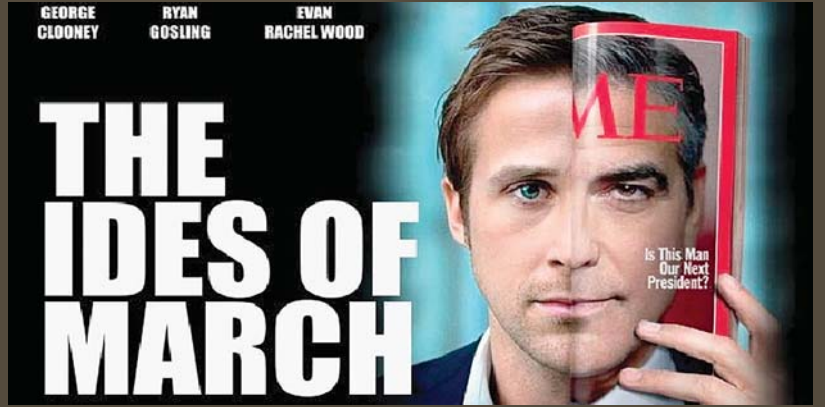
Öğr. Üyesi Gümüşhane Üniv.

“

Amerikan seçimleri, bir ülkenin kendi içine dönük tercihinden ziyade küresel bir ideolojinin portresini verir biz izleyicilere. Dahası buradaki seçimler ve beraberinde gelişen gergin siyasi söylemler, gerilimlerin ucunun kendisine dokunması kaçınılmaz olan uzak ülkelerin de gündemine girer. Her büyük sonuç, kendisinin uzantısı olacak binlerce mikro sonuca gebedir çünkü.

”

The *Ides of March* (Zirveye Giden Yol), 2011 yapımı, Amerikan seçimlerinin görünmeyen yüzüne ışık tutan bol ödüllü bir Hollywood filmi. Üstelik oldukça çarpıcı ya da film eleştirmeni Richard Prope's'in tanımladığı gibi “korkutucu düzeyde gerçek” biçimde. Film, izleyiciyi coşkulu seçim konuşmalarının ve parıltılı ekranların perde arkasında dönen sıra dışı ve bir o kadar da

banal karşılaşmaların detaylarıyla yüzleştiriyor. Amerika'da seçim yapmakla film yapmak arasındaki silikleşen farka tanıklık ediyor. Hollywood'da da seçimlerde de çizilmiş senaryolar, sürekli değişen aktörlerin ellerinde yeniden yeniden hayat bulur nihayetinde. Her ikisi de “mutlu son” a giderken işlenen cürümleri bir şekilde hem ifşa hem de örtbas eder. Şüphesiz senaryo, oyunculuk ve prodüksiyon yalnızca sinemaya özgü kavramlar değildir.

Amerikan seçimleri, bir ülkenin kendi içine dönük tercihinden ziyade küresel bir ideolojinin portresini verir biz izleyicilere. Dahası buradaki seçimler ve beraberinde gelişen gergin siyasi söylemler, gerilimlerin ucunun kendisine dokunması kaçınılmaz olan uzak ül-

kelerin de gündemine girer. Her büyük sonuç, kendisinin uzantısı olacak binlerce mikro sonuca gebedir çünkü. Amerikan seçimlerinin sonucu, küresel eğilimlere tesir eder ve daha açıkçası yeni savaş ve çatışma olasılıklarını gündeme getirir. Dahası bu seçimleri izlemek, tıpkı Hollywood filmlerinden türemiş bol aksiyonlu şova dönüştüğü için izleyici olarak ilgimizi çeker. Seçimde oy verecek Amerikalılar için de yürütülen kampanyalar slogan, pankart, tezahürat ve protestolarla dolu bir futbol müsabakasını andırır.

SEÇİM DEMOKRASİNİN DEĞİL MEDYANIN BAYRAMIDIR

Zirveye Giden Yol filminin başrollerinde, filmin yönetmenliğini de üstlenen George Clooney ve

Ryan Gosling vardır. Filmde Demokrat Parti'nin başkan adayını belirleyecek ön seçim süreci yaşanmaktadır. Yani Beyaz Saray'dan bir önceki adım. Clooney, filmdeki adıyla Mike Morris adaylardan biridir. Gosling'in canlandığı Stephen Meyers karakteri ise Morris'in seçim kampanyalarının Paul'den sonraki ikinci beynidir; ayrıca basın sözcüsüdür. Meyers kendisine yöneltilen "Bekâr mısınız?" sorusuna bile "Kampanyayla evliyim." diyecek kadar "işine adanmış" biridir. Seçimin yaşandığı ve filmin de ismine kaynaklık eden "Ides of March" (15 Mart), Julius Sezar'ın suikastına gönderme yapar ve sakınılası muşibetleri çağrıştırır ki bu çağrışım söz konusu adanmışlıkların yanında skandalların da habercisidir.

Film, ele aldığı meseleyi özetleyen çarpıcı bir sahneyle başlar. Görüntüde Morris'in bir sonraki günkü tartışmada söyleyeceği sözlerin provasını yapan Meyers vardır. Şunları der: "Ben Hristiyan değilim, Ateist değilim, Yahudi değilim, Müslüman da değilim. Benim inandığım dine Amerika Birleşik Devletleri Anayasası deniliyor" ... "Eğer size göre yeteri kadar dindar değilsem bana oy vermeyin. Size göre yeteri kadar deneyimli değilsem bana oy vermeyin. En iyisi siz bana oy vermeyin." Filmin çeşitli yerlerinde "din" vurgusu üzerinde durulur. Öyle ki münazara günü diğer aday Pullman, Morris'e ısrarla İncil'e inanıp inanmadığını açıklamasını ister seyircilerin önünde. O da provadaki sözleri yuvarlayarak tekrar eder: "Ben... ABD yasasına inanıyorum." Bunu söylerken münazaraya katılan seyirciler, kendinden geçmiş bir bağlılık ve hayranlıkla Morris'i izlerken görünürler.

“

Ekran karşısında verilen sözler halkı avutmak içindir. Gerçeklerse kapalı kapılar ardında yaşanır. Başka bir ifadeyle halkın "izlediği" seçim senaryosu önceden yazılmış bir kurmacadan başka bir şey değildir. Politikacıların verdiği vaatlerin kusursuzluğu bu senaryonun değişmez parçasıdır.

”

Medya burada yalnızca gören değil görünen ve gösterendir. Bu nedenle seçimin ön cephelerinde mücadele eden parti ekibi içinde daima medyanın bilgi açlığını dindiren birileri bulunur. Medya bu yüzden olan biteni bilir; bildiklerinin önemli bir kısmını saklasa ya da söyleyeceği ana kadar beklese bile. Filmde muhabir rolündeki Ida Horowicz, kendini işine kaptıran Meyers'i itidale şu sözlerle davet eder ki bu sözler Amerika siyasetinin özeti gibidir: "Kim kazanırsa kazansın, birazcak olsun fark etmez. Sıradan insanların günlük yaşamları hep aynı kalır; uyanıp işe giden, yemek yiyip uyuyan ve tekrar işe

gidenlerin. Senin adam kazanırsa Beyaz Saray'da işin olur. Kayberse Başkent'teki danışmanlık şirketine geri dönersin. Olacak şey budur işte! O adam için bu kadar heyecan duymadan önce de bunu biliyordun zaten. Mike Morris bir politikacı. Beyefendi bir adam. Hepsi öyledir gerçi. Seni hayal kırıklığına uğratacaktır. Er ya da geç!"

FİLMİN VERDİĞİ MESAJLARIN TOPLAMI

Ekran karşısında verilen sözler halkı avutmak içindir. Gerçeklerse kapalı kapılar ardında yaşanır. Başka bir ifadeyle halkın "izlediği" seçim senaryosu önceden yazılmış bir kurmacadan başka bir şey değildir. Politikacıların verdiği vaatlerin kusursuzluğu bu senaryonun değişmez parçasıdır. Örneğin "Düşmanlarımızı da anlamalıyız." der Morris kameralar karşısında. Aşırılığı yerer. Hoşgörüyü, özgürlüğe, refaha, güçlü aileye, etkili sisteme ve çözümcü tavra davet eder. Bu sözlerdeki yapaylığın elbette Meyers farkındadır. Halkın neye ve nasıl inanacağını en iyi danışmanlar tahmin eder çünkü. Bu nedenle yeri geldiğinde adayların "önceden söylenmiş sözlerine" sansür uygulanır. Mazi unutturulur yani.

Bu kritiktir çünkü siyasilerin mazisi, özellikle de tutarsızlıklarla doluyorsa karşı tarafın ithamlarına hedef olmaya açıktır. Bu nedenle siyasilerin geçmişleri, kitlelerin hafızalarını zayıflatmaya uyumlanmalı ve gerektiğinde karartılmalıdır. İnkâr edilecek bir mazi bile tehditlerle doludur. En ufak bir zafiyet, işleri mahvedebilecek denli büyüyebilir nitekim. Ya da Meyers'in dediği gibi *"Bu oyun çok büyük! Acımasız! Hata yaptığında oynama hakkını kaybediyorsun!"*

Seçim, tarafların birbirleri hakkında bilgi topladıkları bir süreçtir. Öyle ki taraflar, birbirlerini kendilerini tanıdıklarından iyi tanımaya çalışırlar. Bu durum kampanya danışmanları için de geçerlidir. Meyers, gittikçe yükselen performansı sayesinde (veya yüzünden) karşı takıma geçmesi adına teklif alır ama gizlice. Amerika'da seçimin bir tarafında bağışmalar ve açık ithamlar varken diğer tarafında fısıldaşmalar ve gizli iş birlikleri vardır. Görünen görüntü, gerçekte olanın belki de tam karşıtıdır bu yüzden. Burada "görmediğine inan" mottosu ge-

çerlidir. Görüntüler, manipülasyon işlevi görür. Gerçek, gösterilenin veya söylenenin tam aksi yönündedir.

Meyers hariç tüm meslek profesyonelleri sadece işini yapmakta ve eğer sonuç getirecekse her türlü ahlaksız girişimi onaylamaktadır. Amerika'da seçim kampanyaları, Machiavelli'nin meşhur meşruiyet felsefesinin en güncel ve ironik numunelerindedir. Cumhuriyetçiler ve Demokratlar arasında görünenden fazlasını içeren katıkarşıtlık ve hakaret-kültürü, belki de herkesin "kendi işini yaparken" işlediği cürüme tuhaf ama alışıldık bir kılıf işlevi görür. Bu gerilimin ucunda ise işlenen günahın fayda ve zarar çetelesini tutan biraz bilimsel, fazlasıyla da medyatik bir seçim ritüeli vardır: Anketler.

Anketler, partileri kendilerini görmek/göstermek istedikleri veya bizzat kaçmaya çalıştığı sentetik gerçeklerin eşğine getirir. Dürüst bir şekilde yalan söylemenin imkânını sunar. Belli periyotlarla yapılan her anket, arada edilen vaatlerin isabetli olup olmadığını da gösterir. Adaylar eğitim, sağlık ve

terör gibi halkın takdirini çekecek mesajlar vererek anketlerin ibresini kendi yönlerine çevirmeye çalışırlar. Her istatistik, kitleler üzerinde önceden hedeflenmiş (güven ya da güvensizlik gibi) duyguları harekete geçirir. Yani halkın bir kısmından toplanan veri, halkın tümünün aleyhinde kullanılır. Zirveye giden yolun kuralı budur çünkü.

“

Amerika başlı başına ifşadan ibaret bir sır devletidir. Tüm ulusal strateji, bu sırların yönetimi üzerinedir. Bu nedenle Amerika'da medya çok konuşur. Çok konuşmak, en iyi sır saklama yoludur çünkü. Gerçek ancak kelimelerin ve görüntülerin kalabalıklığında kendini gizleyebilir.

”

SONUÇ: İFŞA VE SIR İKİLEMİNDEKİ YIKICI KLİŞE

Amerika'da seçim, olanca esnek görünümüne rağmen oldukça mekanik denebilecek sayısız kuraldan oluşur. Fakat her kural, nihai olarak ortak bir kuralda buluşur: Seçim yarışı şahsi çıkarlara ve gerçekleşmeyen tatminle gelen intikam duygusuna dayanır. Film, tam da böylesi bir çıkar ve intikam askısında salınırken ansızın kırılmaya uğrar.

Kendini işine adayan Meyers, sadakatsizlikle suçlanır. Oyun içinde oyun. Hüsrân içinde hüsrân. Bu dramatik öykünün masum karakteri yoktur esasında. Ödülün bü-

yüklüğü hesaplaşma arzusunu her geçen gün yüceltir. Meyers, kendisini işten kovan başdanışman Paul'e duyduğu öfkeyi dindirebileceği bir alan bulur: Morris'in ayıbı. Daha sonra ölümüne neden olacağı stajyer Molly ile birlikte olan Morris'in sırrını öğrenir Meyers ve şöyle der Morris'e: *"Başkan olmak istiyorsan savaş başlatabilirsin, yalan söyleyebilirsin, hile yapabilirsin, ülkeyi iflas ettirebilirsin ama stajyerlerle yatamazsın."* Böylesi sırlar açık ki seçimler kazandırır, seçimler kaybettirir.

Amerika başlı başına ifşadan ibaret bir sır devletidir. Tüm ulusal strateji, bu sırların yönetimi üzerinedir. Bu nedenle Amerika'da medya çok konuşur. Çok konuşmak, en iyi sır saklama yoludur çünkü. Gerçek ancak kelimelerin ve görüntülerin kalabalıklığında kendini gizleyebilir. Kelimelerin ve görüntülerin süresiz değişiminde kalıcı sözlere veya verilmiş sözleri gerçekleştirmeye de gerek yoktur. Kurallar ne kadar mekanikse o kadar kontrole tabidir. Sırta vakıf olmanın ki bu sır tümüyle kirlî çamaşırlardan ibarettir, verdiği sonsuz güven Meyers'i kö-

tülikle mücadele ederken kötü birine dönüştürür. Fakat ne biz (izleyiciler) bunu böyle görürüz ne de devasa kitleler gerçekte olan bitenden haberdar olur. Kitlelerin bakışı, medya söylemlerinin onlara işaret ettiği taraflara odaklanmıştır çünkü.

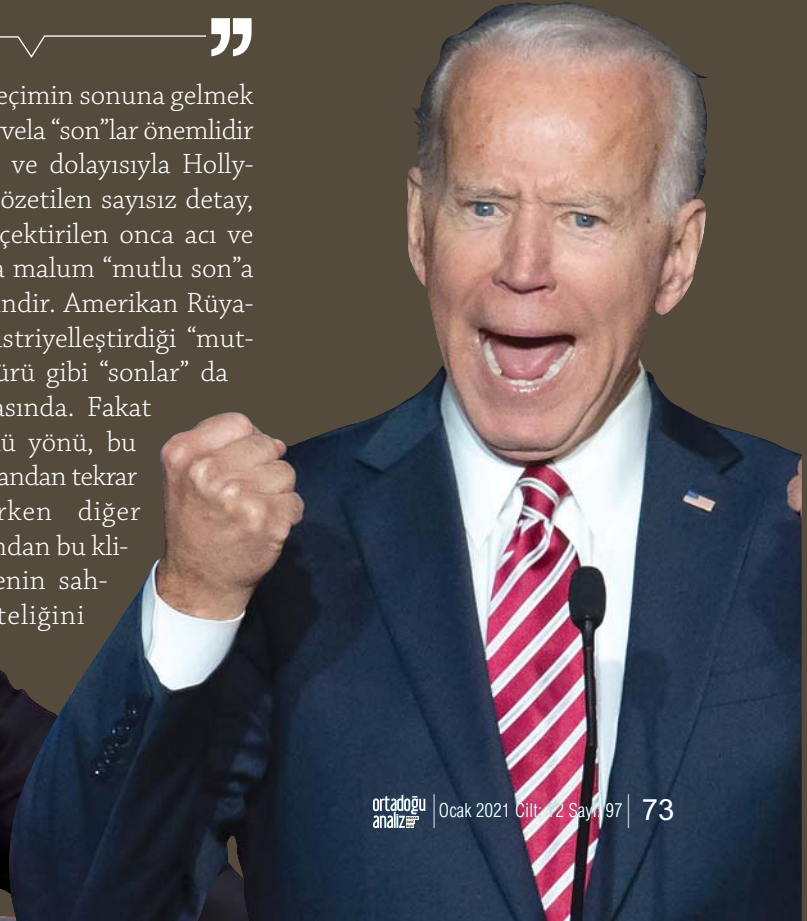
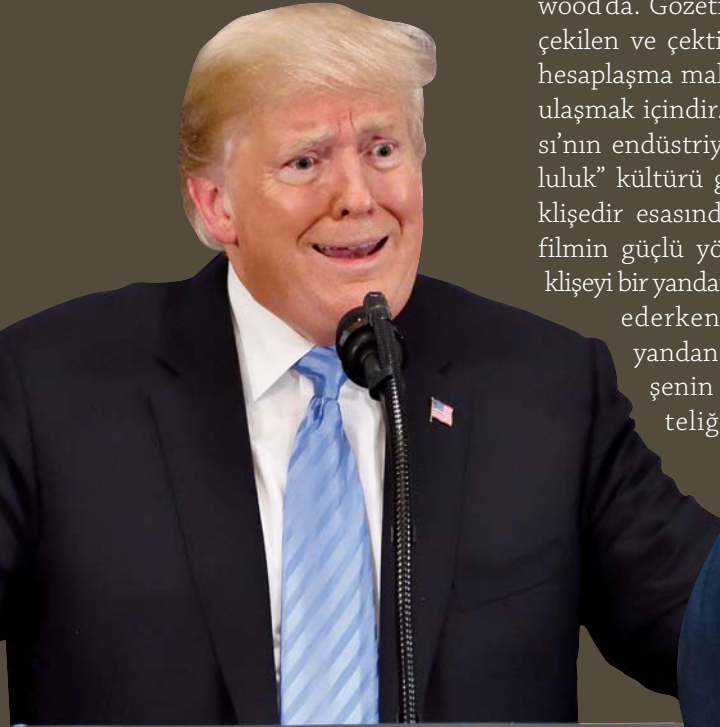
“

Şöyle der Morris: "Bayanlar baylar, bugün iki farklı ideal arasındaki mücadelenin ilk günü. Ülke olarak ya ileri gideceğiz ya da geçmişimizde yaşayacağız. Ya yeniden dünyanın teknoloji lideri olacağız ya da kafamızı kuma gömeceğiz. Suudi Arabistan'ın kumlarına, Irak'ın kumlarına! Ya açgözlülüğün ve yolsuzlukların sanayimizi ve sahillerimizi mahvetmesine izin vereceğiz ya da bu vatani geri kazanacağız!"

”

Filmin ve seçimin sonuna gelmek gerekirse evvela "son"lar önemlidir Amerika'da ve dolayısıyla Hollywood'da. Gözetilen sayısız detay, çekilen ve çektilen onca acı ve hesaplaşma malum "mutlu son"a ulaşmak içindir. Amerikan Rüyası'nın endüstriyellettiği "mutluluk" kültürü gibi "sonlar" da klişedir esasında. Fakat filmin güçlü yönü, bu klişeyi bir yandan tekrar ederken diğer yandan bu klişenin sahneliğini

gözler önüne sermesindedir. Filmin son kısmında seçimi, Meyers'in danışmanlığında kazanmış olan Morris'in (bizim de benzerini Bush'ta, Clinton'da, Obama'da, Trump'ta ve bugün Biden'da defalarca kez duyduğumuz gibi) konuşması verilir. Şöyle der Morris: *"Bayanlar baylar, bugün iki farklı ideal arasındaki mücadelenin ilk günü. Ülke olarak ya ileri gideceğiz ya da geçmişimizde yaşayacağız. Ya yeniden dünyanın teknoloji lideri olacağız ya da kafamızı kuma gömeceğiz. Suudi Arabistan'ın kumlarına, Irak'ın kumlarına! Ya açgözlülüğün ve yolsuzlukların sanayimizi ve sahillerimizi mahvetmesine izin vereceğiz ya da bu vatani geri kazanacağız!"* Sanırım artık bu sözlerin, "sözden daha fazlası olmadığını" söylemek için bu kadarı yeterlidir. ■

ETKİNLİKLER

Kasım-Aralık 2020

Tarih: 17 Kasım 2020

Moderatör:

Haydar Oruç
Levant Uzmanı, ORSAM

Konuşmacılar:

Prof. Dr. Özden Zeynep Oktav
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Şahin
Polis Akademisi

Dr. Öğr. Üyesi Bora Bayraktar
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan Bozbaş
Necmettin Erbakan Üniversitesi

**ABD SEÇİMLERİ SONRASI
İSRAİL-FİLİSTİN MESELESİNİ BEKLEYEN
RİSKLER VE FIRSATLAR**

Moderatör
Haydar Oruç
Levant Uzmanı, ORSAM

Panelistler
Prof. Dr. **Özden Zeynep Oktav**
İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. **Mehmet Şahin**
Polis Akademisi
Dr. **Bora Bayraktar**
İstanbul Kültür Üniversitesi
Dr. **Gökhan Bozbaş**
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Panel dili Türkçe olacaktır.

17 KASIM 2020
SALI SAAT: 20.00, 22.00

info@orsam.org.tr
www.orsam.org.tr
orsamorgtr

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
مركز دراسات الشرق الأوسط
Center for Middle Eastern Studies

**ETİYOPYA'DA
TİGRAY İSYANI VE
BÖLGEYE MUHTEMEL
ETKİLERİ**

Moderatör
Prof. Dr. **Enver ARPA**
Danışman, ORSAM

Panelistler
Tufan Aktaş
Anadolu Ajansı, Afrika Muhabiri
Fatma Yıldız
Cape Town Üniversitesi Doktora Öğrencisi

Panel dili Türkçe olacaktır.

12 ARALIK 2020
CUMARTESİ SAAT: 18.00

info@orsam.org.tr
www.orsam.org.tr
orsamorgtr

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
مركز دراسات الشرق الأوسط
Center for Middle Eastern Studies

Tarih: 12 Aralık 2020

Moderatör:

Prof. Dr. Enver Arpa
Başkan Danışmanı, ORSAM

Konuşmacılar:

Tufan Aktaş
Anadolu Ajansı, Afrika Muhabiri

Fatma Yıldız

Cape Town Üniversitesi Doktora Öğrencisi

ETKİNLİKLER / Kasım-Aralık 2020

ORTADOĞU SEMİNERLERİ Güz 2020

Tarih: 14 Kasım 2020-16 Ocak 2021

ORTADOĞU
SEMİNERLERİ / GÜZ 2020

Son Başvuru Tarihi
08 Kasım 2020

Program Dönemi:
14 Kasım 2020
16 Ocak 2021

Platform:
zoom
Video Conferencing

Webinar katılım linki programa kabul edilene e-posta ile program öncesinde gönderilecektir.

www.orsam.org.tr

MIDDLE EAST
WEBINAR SERIES

Application Deadline
08 November 2020

Program Period:
14 November 2020
16 January 2021

Platform:
zoom
Video Conferencing

Webinar links will be sent via e-mail to the accepted candidates before the program.

www.orsam.org.tr

MIDDLE EAST WEBINAR SERIES

Tarih: 14 Kasım 2020 – 16 Ocak 2021

GULF STUDIES WEBINAR SERIES

Tarih: 10 Kasım 2020 – 29 Kasım 2020

GULF STUDIES
WEBINAR SERIES

Application Deadline
08 November 2020

Program Period:
10 November 2020
29 December 2020

Platform:
zoom
Video Conferencing

Webinar links will be sent via e-mail to the accepted candidates before the program.

www.orsam.org.tr

ORTADOğU ANALİZ DERGİSİ ABONELİK FORMU

Adı/Soyadı :

T.C. Kimlik No. :

Kurum Adı :

Adres :

İl/İlçe :

Telefon :

Gsm :

E-Posta :

Tarihi :

Abonelik Tipi : 1 Yıllık Abonelik 165 TL (KDV dahil)

- Dergimiz ayda bir olmak üzere yılda toplam 12 sayı yayınlanmaktadır.
- Abonelere kurumumuzun analiz, rapor vs. yayınları da dergi ile ücretsiz olarak gönderilecektir.

Hesap Adı : ORTADOğU ARAşTIRMALARI DERNEğİ İKTİSADİ İŐLETMESİ
Őubesi : Ziraat Bankası Mustafa Kemal
TL Hesabı : IBAN TR 0500 0100 2486 8886 2022 5001

Yukarıda bilgileri verilen hesaba abonelik ücretini yatırdıktan sonra formu eksiksiz doldurarak dekont ile birlikte abonelik@orsam.org.tr adresine e-posta gönderiniz.
Banka açıklama kısmına (ad-soyad) eklemeyi unutmayınız.

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sk. No: 3 Çankaya / Ankara

ORSAM Yayınları

ORSAM, süreli yayınları kapsamında Ortadoğu Analiz ve Ortadoğu Etütleri dergilerini yayınlamaktadır. Aylık periyotla Türkçe olarak yayınlanan Ortadoğu Analiz, Ortadoğu'daki güncel gelişmelere dair uzman görüşlerine yer vermektedir. Ortadoğu Etütleri, ORSAM'ın üç ayda bir yayınlanan uluslararası ilişkiler dergisidir. Türkçe, İngilizce ve Arapça yayınlanan, hakemli ve akademik bir dergi olan Ortadoğu Etütleri, konularının uzmanı akademisyenlerin katkılarıyla oluşturulmaktadır. Alanında saygın, yerli ve yabancı akademisyenlerin makalelerinin yayımlandığı, Ortadoğu Etütleri dergisi dünyanın başlıca sosyal bilimler indekslerinden Applied Sciences Index and Abstracts (ASSIA), EBSCO Host, Index Islamicus, International Bibliography of Social Sciences (IBBS), Worldwide Political Science Abstracts (WPSA) tarafından taranmaktadır.

Ortadoğu Çalışmaları alanında bilimsel, nitelikli ve objektif araştırmaların kalıcı eserler olarak Türkçe literatüre kazandırılması hedefiyle ORSAM, Ortadoğu Yayınlarını hayata geçirmiştir. Yayınevimiz, Ortadoğu'ya dair tarih, siyaset, toplum ve ekonomi başta olmak üzere bilimsel çalışmalarını okuyucularla buluşturmayı amaçlamaktadır.

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok. No:3 Çankaya/Ankara

+90 (850) 888 15 20 www.orsam.org.tr orsamorgtr

ORTI DOĞU YAYINLARI

